

KASA ROLNICZEGO UBEZPIECZENIA SPOŁECZNEGO
Biuro Prewencji i Rehabilitacji

**WYPADKI PRZY PRACY
I CHOROBY ZAWODOWE ROLNIKÓW
ORAZ
DZIAŁANIA PREWENCYJNE KRUS
W 2001 ROKU**

Warszawa, marzec 2002 r.

SPIS TREŚCI

Wstęp.....	3
Wypadki przy pracy rolniczej i choroby zawodowe rolników indywidualnych	5
Zgłoszenia wypadków.....	5
Wyniki postępowania dowodowego, orzeczenia i decyzje w sprawie odszkodowań powypadkowych	7
Wypadki powodujące wypłatę odszkodowań, ich struktura, terytorialne rozmieszczenie oraz orzekany uszczerbek na zdrowiu	8
Wypadki śmiertelne	13
Wypadki wśród dzieci	15
Przyczyny i okoliczności wypadków	17
Choroby zawodowe	36
Działania prewencyjne jednostek organizacyjnych Kasy	39
Kierunki działalności prewencyjnej	39
Formy i zakres działań prewencyjnych	46
Współpraca z innymi instytucjami i organizacjami	54
Oddziaływanie na rzecz właściwej produkcji i dystrybucji bezpiecznych środków stosowanych w rolnictwie i ochron indywidualnych	56
Efektywność działań prewencyjnych	59
Podsumowanie i wnioski	61
Załączniki	64

Wstęp

W roku 2001 nasiliły się zjawiska przyrodnicze i ekonomiczne nie sprzyjające poprawie bezpieczeństwa pracy rolników.

Duża liczba opadów, wichury, burze i powodzie powodowały wzrost zagrożeń wypadkowych, w tym stres, pośpiech i bezpośrednie zagrożenie ze strony sił przyrody (które spowodowały śmierć 4 osób). Występowała realna groźba zwiększenia liczby wypadków, tak jak miało to miejsce w 1997 roku, kiedy na skutek podobnych warunków przyrodniczych liczba wypadków powodujących wypłatę odszkodowań wzrosła o 5,5%, a liczba wypadków śmiertelnych – o 33,6% w stosunku do roku poprzedniego. Na skutek braku środków na zakup węgla i wystąpienia wczesnej i mroźnej zimy, wzrosło zużycie drewna opałowego i związane z przygotowaniem tego drewna zagrożenia.

Zubożenie i zanik zdolności inwestycyjnych w znacznej liczbie gospodarstw powodował dalsze zmniejszenie zakupów maszyn i posługiwanie się maszynami coraz bardziej wyeksploatowanymi, pozbawionymi osłon ruchomych części, awaryjnych, niebezpiecznych.

Sytuację tę potwierdzają zgłoszone przez rolników wypadki przy pracy, ale także wizytacje gospodarstw, dokonywane przez inspektorów PIP i KRUS podczas zniw.

I tak np. na terenie działania OR w Radomiu podczas wizyt w 14 wsiach stwierdzono:

- brak osłon wałów przegubowo-teleskopowych w 52 % gospodarstw posiadających ciągniki,
- brak osłon na ruchomych częściach maszyn w 28 % odwiedzonych gospodarstw,

W woj. opolskim (rejonie raczej zasobnym i o wyższej kulturze rolnej) podczas wizytacji 276 gospodarstw położonych w 105 wsiach, członkowie Wojewódzkiej Komisji ds. BHP w rolnictwie stwierdzili, że:

- w 58 % odwiedzonych gospodarstw występował niewłaściwy stan techniczny ciągników i przyczep,
- w 93 % przypadków brak było osłon przy maszynach,
- wiek niektórych eksploatowanych maszyn wynosił 20 – 30 lat (odkupionych najczęściej od PGR i SKR już w stanie zdekompletowanym),
- jeśli w gospodarstwie znajdowało się kilka ciągników, dopuszczenie do ruchu po drogach publicznych (aktualną rejestrację) posiadał tylko jeden (najlepszy),
- zestawy transportowe były niesprawne (brak podłączenia instalacji hamulcowej i oświetleniowej),
- brak było homologacji ciągników i przyczep, brak instalacji oświetleniowej, hamulcowej i sygnalizacyjnej w kombajnach, nadmiernie zużyte było ogumienie i zaczepy łączące poszczególne elementy zestawów;

Na terenie OR Sztum stwierdzano, że praktycznie „zamarło” budownictwo inwentarskie, a na terenie OR w Ostrołęce – że parniki elektryczne wypierane są przez kotły i garnki (tańsze niż parniki).

Ta „przedwojenna”, licząca sobie ponad 60 lat sieczkarnia bębnowa, ze względu na swój stan nadająca się bardziej do obcinania palców niż do cięcia siewki, jest nadal używana i symbolizuje (w pewnym stopniu) problemy bezpieczeństwa maszyn w gospodarstwach rolnych.

Fot. OR Sztum

Na liczbę wypadków wpływał także wzrost liczby ubezpieczonych o 2,8 %, z 1 444 202 przeciętnie w roku 2000 do 1 484 934 przeciętnie w roku 2001.

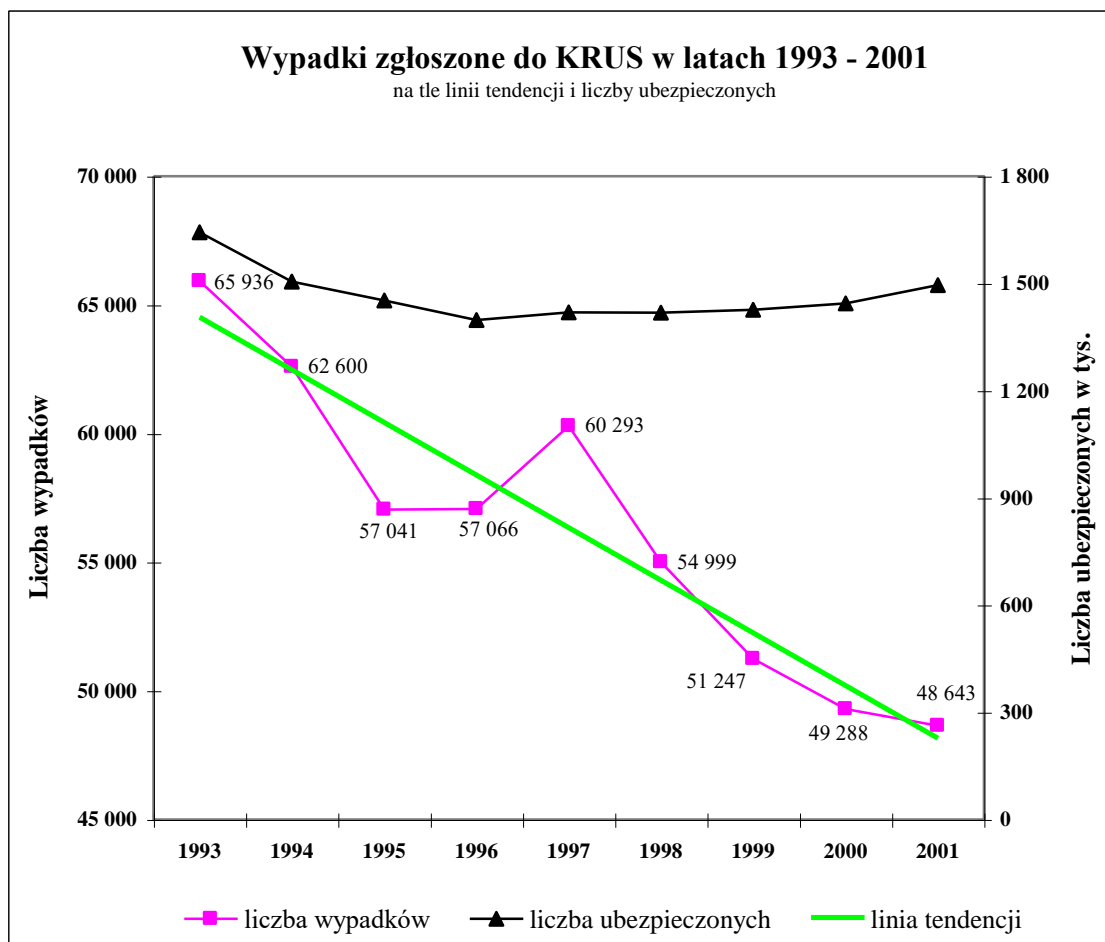
Informację o wypadkach i chorobach zawodowych rolników w 2001 roku należy więc rozpatrywać w kontekście zasygnalizowanych wyżej warunków i zjawisk. Warunki te miały także wpływ na atmosferę przyjmowania przez rolników propozycji i zaleceń Kasy i innych instytucji zainteresowanych poprawą bezpieczeństwa pracy rolników. W części przypadków stosunek rolników oddaje odnotowane przez inspektorów OR KRUS w Gdańsku stwierdzenie: „po co się szkolić, skoro gospodarstwo upada”.

Wspomniane warunki i atmosfera na wsi wpływały na osłabienie efektywności podejmowanych działań prewencyjnych, tym niemniej to właśnie systematycznej działalności prewencyjnej należy zawdzięczać, że wzrost wypadków z roku 1997 nie powtórzył się.

Wypadki przy pracy i choroby zawodowe rolników indywidualnych

Zgłoszenia wypadków

1. W roku 2001 rolnicy zgłosili do placówek terenowych i oddziałów regionalnych KRUS 48 643 zdarzenia wypadkowe, to jest o 645 zdarzeń mniej (o 1,3 %), niż w roku poprzednim i o 17 293 mniej (o 26,2 %) niż w roku 1993, tj. na początku rejestracji danych o liczbie zgłoszeń. Zgłoszenia wypadków w latach 1993 - 2001 przedstawia poniższy wykres:

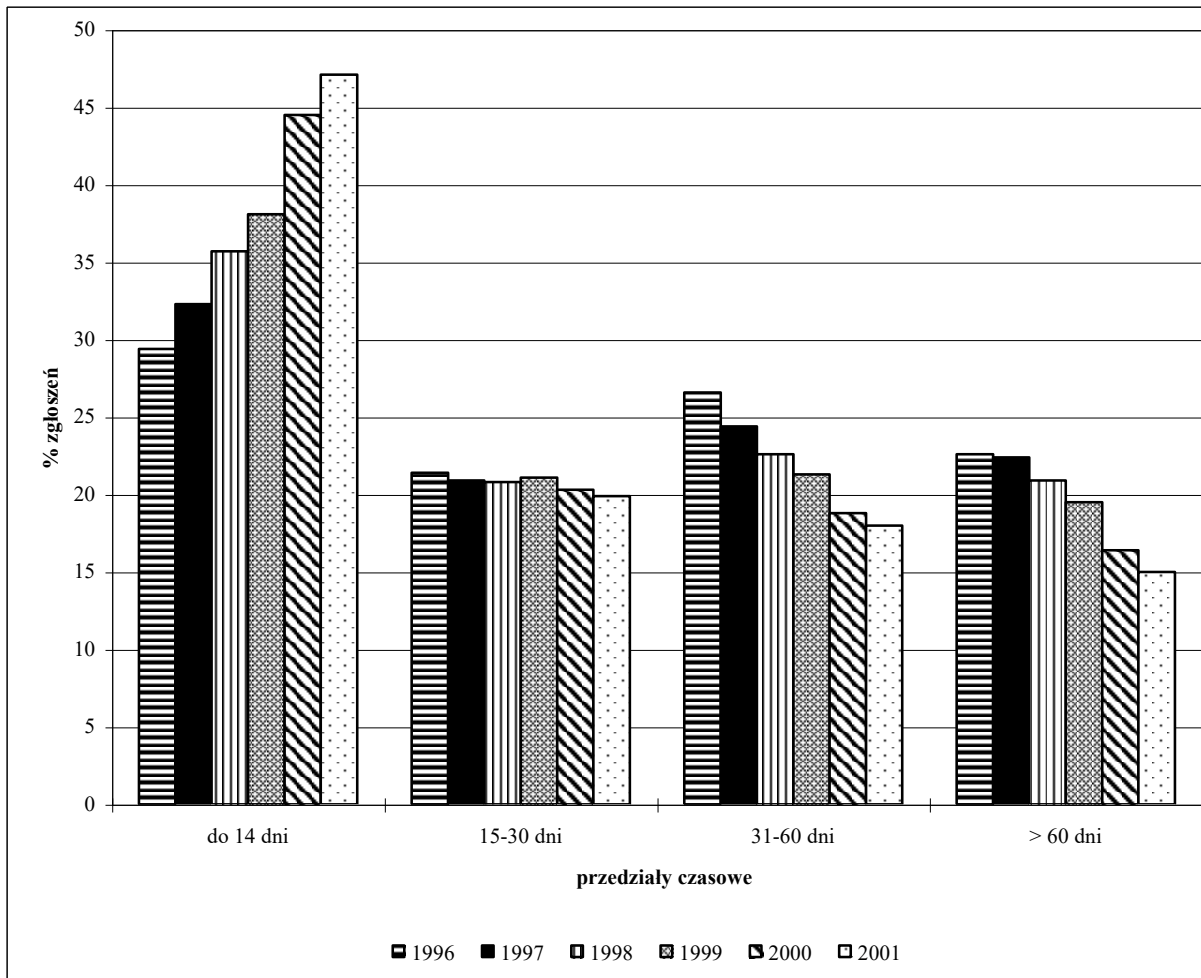

Zmniejszenie liczby zgłoszeń miało miejsce w 30 oddziałach, zaś zwiększenie w 19 OR, a największe w OR w Warszawie (o 23 %), Krakowie (o 21 %), gdzie przejęto dużą liczbę ubezpieczonych z innych OR, Wrocławiu (o 19,3 %), Nowym Sączu (o 11,9 %). Liczbę zgłoszonych wypadków wg oddziałów przedstawia załącznik nr 1, a wg województw załącznik nr 2.

2. Nastąpiła dalsza poprawa terminowości zgłoszeń wypadków, co ilustruje zestawienie:

Terminowość zgłoszeń wypadków przez rolników w latach 1996 - 2001

rok	% zdarzeń zgłoszonych w terminie			
	do 14 dni	15-30 dni	31-60 dni	> 60 dni
1996	29,4	21,4	26,6	22,6
1997	32,3	20,9	24,4	22,4
1998	35,7	20,8	22,6	20,9
1999	38,1	21,1	21,3	19,5
2000	44,5	20,3	18,8	16,4
2001	47,1	19,9	18,0	15,0

Udział zgłoszeń w terminie do 14 dni w roku 2001 wzrósł o 2,6 pkt.

3. Podobnie jak w latach ubiegłych, wśród poszkodowanych ubezpieczeni rolnicy i domownicy stanowili ok. 65 %, natomiast ok. 30 % - osoby najbliższe rolnikowi, w tym nie ubezpieczeni renciści i emeryci. Pozostałe 5 % to renciści ubezpieczeni na wniosek i dzieci rolników.

Podobnie też jak poprzednio kształtowała się powtarzalność wypadków w części gospodarstw.

Według danych kilku OR, wypadek w 2001 r. był od 1993 r.:

- pierwszym wypadkiem
- dla ok. 70 % poszkodowanych,

- drugim wypadkiem	- dla ok. 22 %	„
- trzecim wypadkiem	- dla ok. 6 %	„
- czwartym lub dalszym	- dla ok. 2 %	„

Wyniki postępowania dowodowego, orzeczenia i decyzje w sprawie odszkodowań powypadkowych

Wraz z nowelizacją ustawy o zakładach opieki zdrowotnej pojawiły się nowe trudności w prowadzeniu powypadkowego postępowania dowodowego, polegające na braku badań stanu trzeźwości poszkodowanych i żądaniu odpłatności za udostępnianie dokumentacji medycznej. Dostęp do dokumentacji stał się jeszcze trudniejszy po wydaniu przez Ministra Zdrowia Rozporządzenia z dnia 10 sierpnia 2001 r. w sprawie rodzajów dokumentacji medycznej w zakładach opieki zdrowotnej, sposobu jej prowadzenia oraz szczegółowych warunków jej udostępniania (Dz.U. nr 88 poz. 966) oraz Rozporządzenia z dnia 30 lipca 2001 r. w sprawie rodzajów indywidualnej dokumentacji medycznej, sposobu jej prowadzenia oraz szczegółowych warunków jej udostępniania (Dz.U. nr 83 poz. 903).

Rozporządzenia te spowodowały, że część zakładów opieki zdrowotnej ustaliło wysokie ceny za udostępnianą dokumentację (pokrywające także koszty jej prowadzenia lub inne koszty funkcjonowania z.o.z.), co zmusiło Kasę do ograniczenia korzystania z dokumentacji medycznej. W I kwartale br. Prezes Kasy wystąpił do Ministra Zdrowia o nowelizację Rozporządzenia. Sprawa badania stanu trzeźwości poszkodowanych wymaga natomiast uwzględnienia przy nowelizacji ustawy o u.s.r. i przesądzenia sposobu finansowania tego badania.

W ciągu roku złożono 48 622 wnioski o jednorazowe odszkodowanie powypadkowe. Decyzje podjęto wobec 49 826 spraw (łącznie z wnioskami nie załatwionymi w 2000 roku i 764 sprawami z odwołań sądowych).

Za wypadki przy pracy rolniczej w rozumieniu ustawy o u.s.r. (bez względu na skutki zdrowotne wypadku), uznano 43 855 zdarzeń, tj. o 1 621 mniej (o 4,6 %), niż w roku poprzednim.

Wśród podjętych decyzji było:

- 421 umorzeń z powodu rezygnacji z roszczeń (0,8 % decyzji)

- 19 558 decyzji odmawiających jednorazowego odszkodowania (39,3 % decyzji)
- 29 847 decyzji przyznających jednorazowe odszkodowanie – w tym 764 na podstawie odwołań (59,9 % decyzji).

Struktura ww. decyzji w stosunku do lat poprzednich nie uległa zmianie.

Przyczyny decyzji odmownych	Liczba spraw w 2001 r.	udział w decyzjach odmownych ogółem w %	
		2000 r.	2001 r.
brak prawa do świadczeń z u.s.r.	1 380	7,1	7,1
nie uznanie zdarzenia za wypadek przy pracy rolniczej w rozumieniu ustawy	4 123	20,4	21,1
brak stałego lub długotrwałego uszczerbku na zdrowiu	11 073	59,0	56,6
spowodowanie wypadku umyślnie	4	0,01	0,02
spowodowanie wypadku przez rażące niedbalstwo	682	2,9	3,5
spowodowanie wypadku pod wpływem nietrzeźwości	295	1,7	1,5
niedopełnienie przez wnioskodawców obowiązków	2 001	8,9	10,2

W stosunku do roku poprzedniego wzrósł udział decyzji odmownych z powodu nie uznania zdarzenia za wypadek przy pracy rolniczej, spowodowania wypadku przez rażące niedbalstwo i niedopełnienia obowiązków przez poszkodowanych.

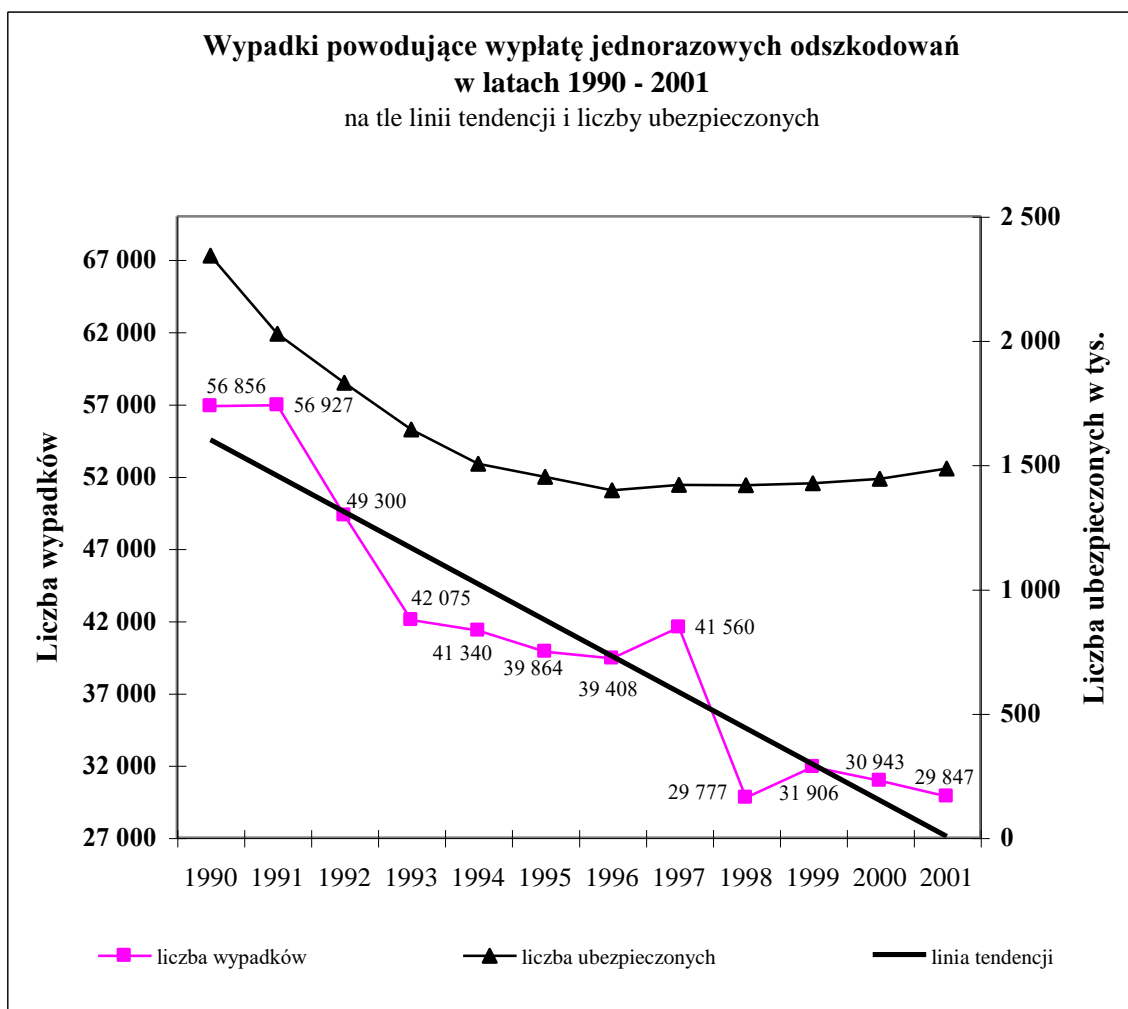
Nadal głównymi przyczynami odmów przyznania jednorazowego odszkodowania powypadkowego był brak stałego lub długotrwałego uszczerbku na zdrowiu (przy spadku z 59 % w 2000 r. do 56,6 % w 2001 r.) i nie uznanie zdarzenia za wypadek przy pracy rolniczej.

Wypadki powodujące wypłatę odszkodowań, ich struktura, terytorialne rozmieszczenie oraz orzekany uszczerbek na zdrowiu

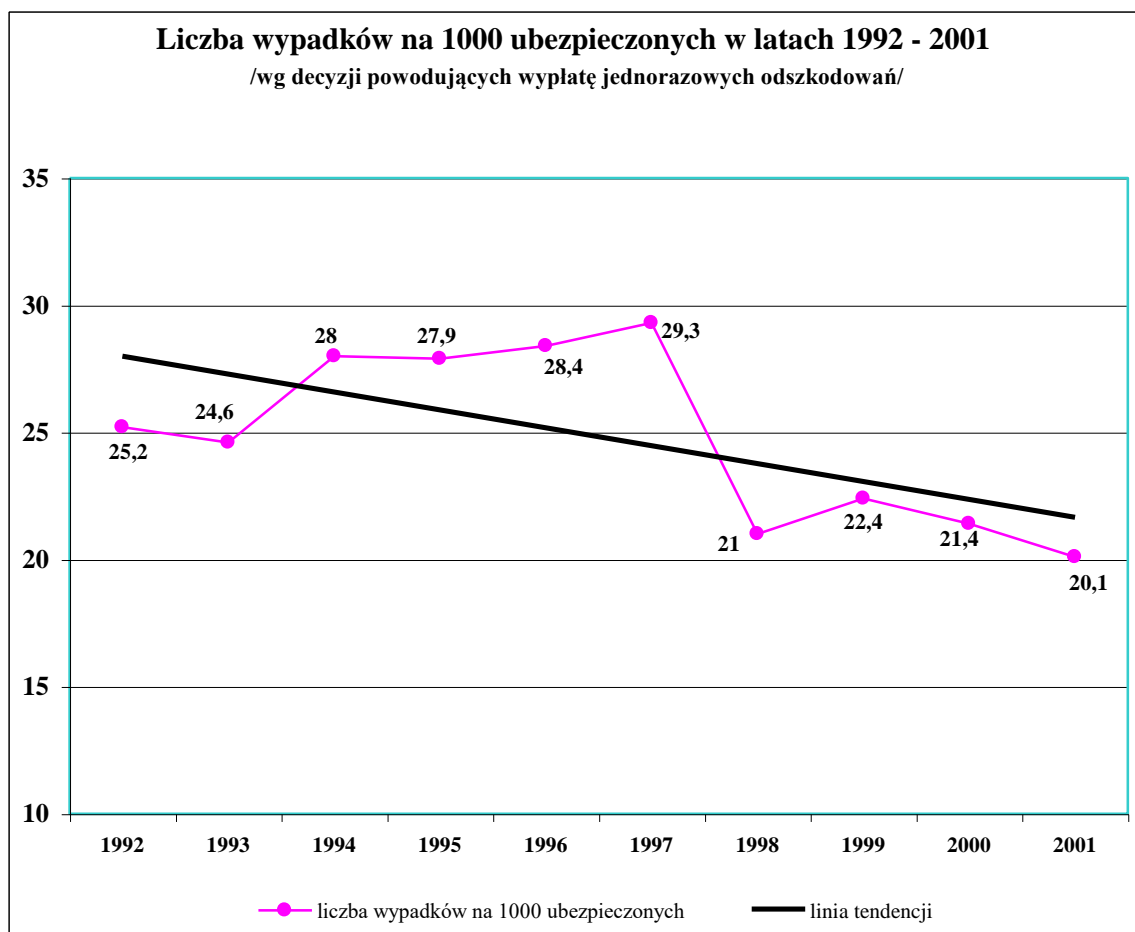
Liczba wypadków powodujących wypłatę odszkodowań zmniejszyła się z 30 943 w 2000 r. do 29 847 w 2001 r., tj. o 1 096, czyli o 3,5 %.

Liczbę wypadków w porównaniu do lat poprzednich na tle liczby ubezpieczonych i linii tendencji przedstawia poniższy wykres:

Jak wynika z wykresu, utrzymuje się spadkowa tendencja liczby wypadków. Zmniejszył się także w stosunku do roku 2000 wskaźnik wypadkowości - z 21,4/1000 ubezpieczonych do 20,1/1000 ubezpieczonych, tj. o 6,5 %. Dla porównania podajemy za GUS, że wskaźnik wypadkowości w innych grupach zawodowych w 2001 r. wyniósł 7,72/1000 pracujących, w budownictwie -11,83/1000 pracujących, w górnictwie i kopalnictwie - 15,39/1000 pracujących, w rolnictwie publicznym, łowiectwie i leśnictwie - 10,7/1000 pracujących. Zaznaczenia wymaga jednak to, że wskaźnik wypadkowości wśród rolników ubezpieczonych w KRUS w ok. 30 % obciążają nieubezpieczone osoby najbliższe rolnikowi. Zmiany wskaźnika wypadkowości (częstotliwość wypadków) przedstawia wykres:

Częstotliwość wypadków na terenie działania poszczególnych oddziałów jest nadal bardzo zróżnicowana - od 7,5 wyp./1000 ubezpieczonych w OR Wrocław, do 41,7 w OR Zambrów. W stosunku do roku poprzedniego wskaźnik wypadkowości wzrósł w 11 oddziałach, w tym najwyżej na terenie OR: w Żyrardowie (o 32,8 %), Płocku (o 18,3 %), Biłgoraju (o 12,2 %). Liczbę i częstotliwość wypadków w poszczególnych oddziałach przedstawiają załączniki nr 3, 4 i 5.

Mniejsze, ale także duże zróżnicowanie częstotliwości wypadków występuje między poszczególnymi województwami. Najrzadziej występują wypadki w województwie opolskim (11,2 wypadków na 1000 ubezpieczonych), dolnośląskim (12,6), śląskim (12,8) i zachodniopomorskim (15,2). Największa natomiast częstotliwość wypadków ma miejsce w województwach: podlaskim (30,8 wypadków/1000 ubezpieczonych), warmińsko-mazurskim (27,6) i lubelskim (27,3). Liczbę i częstotliwość wypadków w poszczególnych województwach przedstawiają załączniki 6 i 7.

Nastąpiły zmiany w strukturze wypadków w porównaniu do roku ubiegłego. Zwraca uwagę bezwzględny i względny spadek liczby upadków osób, zetknięć z ostrymi narzędziami,

uderzeń materiałami transportowanymi i przejechań, uderzeń, pochwyceń przez środki transportowe oraz wypadków z materiałami szkodliwymi.

Wyszczególnienie	2000	2001	2001-2000 (+, -)	2001 2000 %	struktura wypadków w %	
					2000	2001
Liczba wypadków ogółem w tym:	30 943	29 847	- 1 096	96,5	100	100
1. upadek osób	15 944	14 965	- 979	93,9	51,5	50,1
2. upadek przedmiotów	1 912	1 883	- 29	98,5	6,2	6,3
3. zetknięcie się z ostrymi narzędziami ręcznymi i in. ostrymi przedmiotami	1 976	1 821	- 155	92,2	6,4	6,1
4. uderzenie, przygniecenie przez materiały i przedmioty transportowane mechanicznie lub ręcznie	822	736	- 86	89,5	2,6	2,5
5. przejechanie, uderzenie, pochwylenie przez środek transportu w ruchu	831	753	- 78	90,6	2,7	2,5
6. pochwylenie i uderzenie przez części ruchome maszyn i urządzeń	4 024	4 049	+ 25	100,6	13,0	13,6
7. uderzenie, przygniecenie, pogryzienie przez zwierzęta	3 586	3 664	+ 78	102,2	11,6	12,3
8. pożar, wybuch, działanie sił przyrody	88	87	- 1	98,9	0,3	0,3
9. działanie skrajnych temperatur	271	273	+2	100,7	0,9	0,9
10. działania materiałów szkodliwych	77	54	- 23	70,1	0,2	0,2
11. nagłe zachorowania	151	178	+ 27	117,9	0,5	0,6
12. inne zdarzenia	1 261	1 384	+ 123	109,8	4,1	4,6
Suma zmian			- 1 351 + 255			

Liczbę wypadków wg grup zdarzeń i ich strukturę w wybranych latach przedstawiono w załącznikach nr 8 i 9. Wynika z nich, że struktura wypadków w okresie 10 lat nie uległa liczącym się zmianom (wyraźnemu zmniejszeniu uległ tylko udział wypadków ze środkami transportu).

Prawie identycznie jak w roku 2000 ukształtowała się struktura skutków wypadków, która przedstawia się następująco:

Uszczerbek na zdrowiu w %	% wypadków ogółem w latach						
	1995	1996	1997	1998	1999	2000	2001
do 5	50,9	50,0	51,2	52,9	54,5	54,5	55,5
6 – 10	31,2	33,2	31,4	29,2	29,5	29,5	28,8
11 - 30	15,0	14,5	14,7	14,8	13,5	13,6	13,3
31 - 60	1,9	1,4	1,6	1,9	1,4	1,5	1,4
61 - 100	1,0	0,9	1,1	1,2	1,1	0,9	1,0

W ujęciu wieloletnim systematycznie rośnie, chociaż w niewielkim tempie, udział wypadków powodujących uszczerbek do 5 %, przy czym w ostatnim roku wzrósł o 1 %.

W kilku oddziałach regionalnych (Białystok, Jasło, Kraków) obliczono rozkład i rodzaj urazów, który przedstawia się następująco:

- uraz rąk – ok. 46 %
- uraz nóg - ok. 32 %
- uraz głowy i twarzy – ok. 8 %
- uraz żeber – ok. 4 %
- uraz kręgosłupa – ok. 2 %
- ogólne obrażenia – ok. 3 %
- nagłe zachorowania – ok. 1 %
- inne – ok. 4 %

a w podziale wg rodzajów obrażeń:

- złamania kości – ok. 36 %
- skaleczenia i inne rany – ok. 22 %
- zwichnięcia – ok. 17 %
- amputacje urazowe – ok. 5 %
- ogólne potłuczenia – ok. 14 %
- oparzenia – ok. 3 %
- inne – ok. 3 %

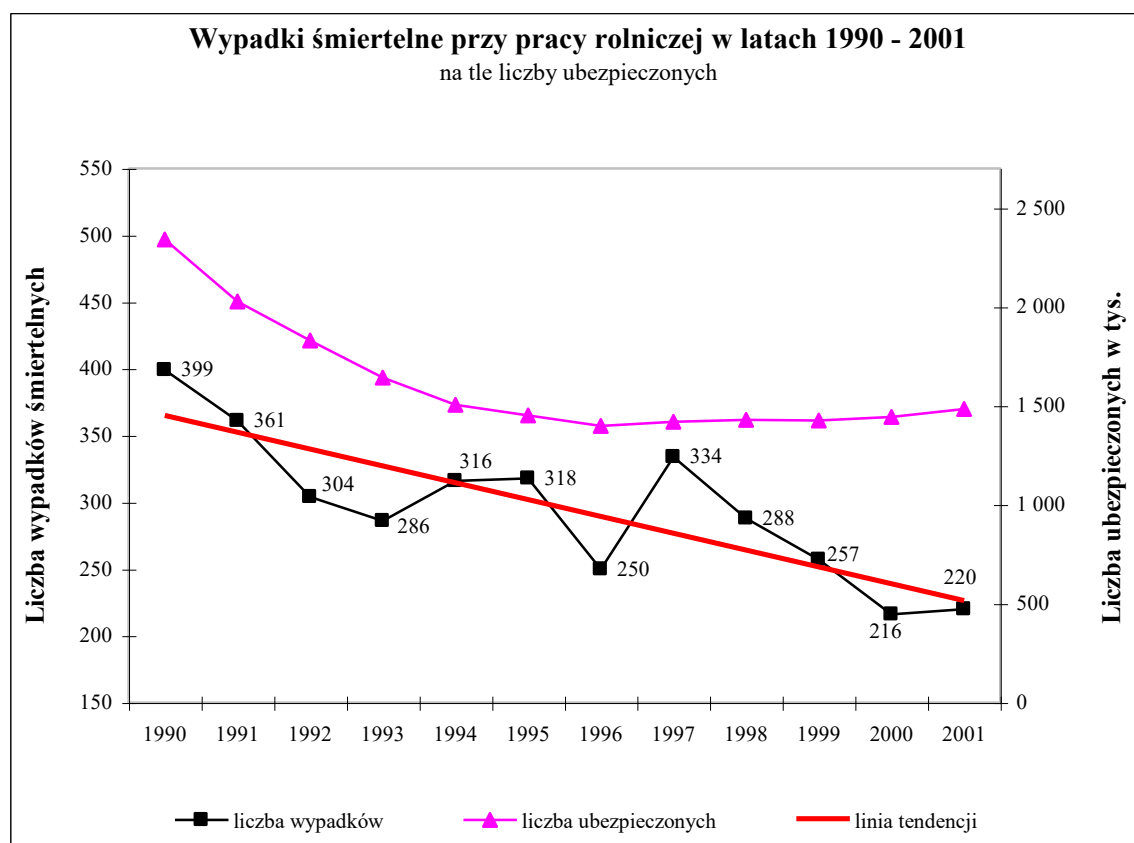
Wypadki śmiertelne

Śmiercią poszkodowanych zakończyło się 220 wypadków, o 4, tj. o 1,9 % więcej niż w roku 2000. Liczbę wypadków śmiertelnych i ich częstotliwość w wybranych latach ilustruje zestawienie. Wypadki śmiertelne stanowiły 0,74 % wszystkich wypadków.

Lata	1990	1995	2000	2001
liczba wypadków śmiertelnych	399	318	216	220
% wypadków ogółem	0,70	0,80	0,70	0,74
częstotliwość wypadków (liczba wypadków/1000 ubezpieczonych)	0,17	0,22	0,15	0,15

Częstotliwość wypadków śmiertelnych wyniosła 0,15 wypadków/1000 ubezpieczonych, podobnie jak w 2000 roku (w roku 1999 - 0,18 wypadków/1000 ubezpieczonych).

Liczbę wypadków śmiertelnych na tle liczby ubezpieczonych przedstawia wykres:

Jak widać z powyższych zestawień, częstotliwość wypadków śmiertelnych w 2001 roku utrzymała się na poziomie roku poprzedniego.

Rozmieszczenie terytorialne wypadków śmiertelnych przedstawiono w załącznikach nr 10 i 11, a według grup zdarzeń - w załącznikach 12, 13 i 14.

Z zestawień wynika, że:

- Wypadki śmiertelne w stosunku do ogólnej liczby wypadków wystąpiły najczęściej na terenie działania OR we Wrocławiu, w Ciechanowie, Radomiu, Gdańsku, Pile, Koninie, Ostrołęce i Szczecinie.
- Najwięcej osób – 75 (34,1 % śmiertelnych zdarzeń) zginęło w wyniku **przejechania, uderzenia, pochwylenia przez środki transportowe i przemieszczające się maszyny rolnicze**. Liczba wypadków w tej grupie zmniejszyła się o 9 w stosunku do roku 2000.

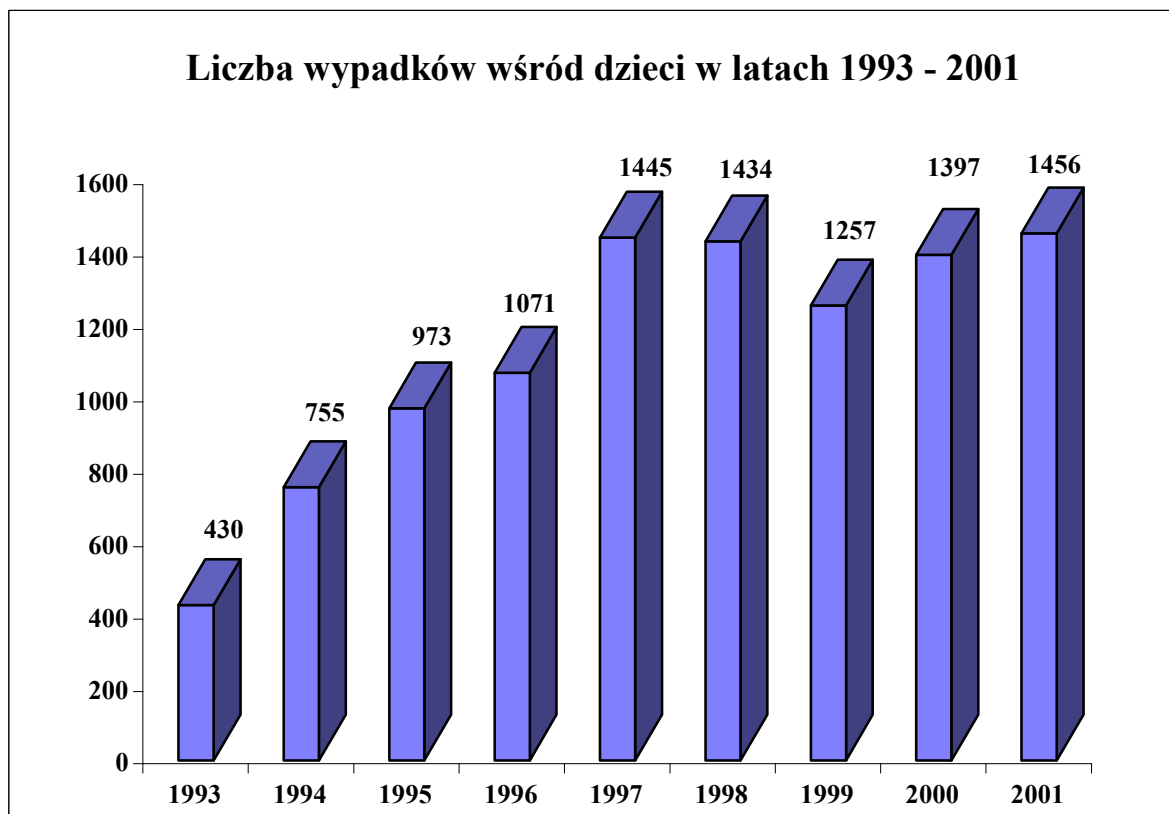
Spośród ofiar tej grupy wypadków:

- 47 osób (o 2 mniej niż w roku poprzednim) zginęło w wypadkach drogowych, z tego 22 - na skutek zderzenia pojazdów, 4 - uderzenia w drzewa, 21 osób (w tym 8 pieszych i 13 rowerzystów) zostało potrąconych przez przejeżdżające pojazdy,
- 7 osób zostało przejechanych przez ciągniki, przyczepy, wozy konne (w 2000 r. – 8),
- 17 osób zginęło pod przewróconym ciągnikiem (w 2000 r. - 19),
- 4 osoby zostały przygniecione przez ciągniki, wóz asenizacyjny, przyczepę podczas manewrowania (8 w 2000 r.),
- 35 osób (o 3 więcej niż w roku 2000) poniosło śmierć po **upadku**, w tym: 11 – z drabin, 5 – z przyczep, 5 – z poddaszy, 4 – z wozu (przy 1 w 2000 r.), 3 – z drzew, 7 – ze schodów, upadku na powierzchni i w innych okolicznościach. Wyraźnie zwiększyła się liczba śmiertelnych upadków z drabin – z 5 w roku 2000 do 11 w 2001 roku;
- 30 osób (o 1 mniej niż w roku poprzednim) zmarło w wyniku **nagłego zachorowania** podczas lub po zakończeniu pracy, głównie na skutek nadmiernego w stosunku do stanu zdrowia wysiłku oraz stresu;
- 14 osób (o 2 więcej niż w 2000 r.) zginęło w wyniku upadku przedmiotów, głównie uderzeń przez ścinane drzewa lub ich gałęzie;
- 11 osób poniosło śmierć w wyniku **pochwylenia i uderzenia przez ruchome części maszyn** (o 2 mniej niż w roku 2000). W tej grupie zanotowano 2 śmiertelne urazy przy pilarkach tarczowych, natomiast 1 - przy pilarence łańcuchowej. Liczba śmiertelnych pochwyceń przez nieosłonięte wały przegubowo-teleskopowe zwiększyła się z 4 w 2000 r. do 5 w 2001 r. Po 1 wypadku śmiertelnym zanotowano przy obsłudze rozrzutników obornika, kombajnu buraczanego, ładowacza obornika;
- Zwiększyła się znacznie liczba śmiertelnych **porażeń prądem** - z 11 w 2000 r. do 21 w 2001 r., o 2 - w wyniku **poturbowań przez zwierzęta** (z 8 w 2000 r. do 10 w 2001 r.), o 2- na skutek **pożaru, wybuchu i działań sił przyrody** (z 7 w 2000 r. do 9 w roku 2001).

Przyczyny i okoliczności wypadków śmiertelnych omówione zostaną w rozdziale VI (w analizie wszystkich wypadków).

Wypadki wśród dzieci

Liczba zgłoszonych wypadków wśród dzieci do lat 15 zwiększyła się o 4,2 % - z 1 397 w 2000 r. do 1 456 w roku 2001. Liczbę wypadków dzieci od 1993 r. przedstawia wykres:

Przyczyny ponownego zwiększenia liczby wypadków dzieci należy upatrywać w nasileniu oddziaływania zapobiegawczego (wśród dzieci i rodziców), co niesie za sobą zwiększenie świadomości uprawnień do odszkodowania także za wypadek dziecka. Nielogicznym byłoby przyjęcie założenia, że maleje ogólna liczba wypadków, a równoległe wzrasta rzeczywista liczba wypadków wśród dzieci.

Spośród 1456 zgłoszonych zdarzeń w postępowaniu orzeczniczym za wypadki przy pracy uznano 952, tj. 65,4 % (w 2000 r. – 988 tj. 70,7 %).

Wśród zgłoszonych było 5 wypadków śmiertelnych dzieci. I tak:

- 13-letnia Małgosia wracając rowerem ze sklepu z zakupami została potrącona przez samochód, który prowadził pijany kierowca.
- 15-letni Rafał został potrącony przez samochód osobowy podczas jazdy rowerem po olej napędowy do ciągnika.
- 8-letni Grzegorz został potrącony przez samochód osobowy, gdy stał na poboczu szosy towarzysząc ojcu przy odprowadzaniu wody z pola do rowu.

- 15,5-letni Mariusz podczas odpinania kosiarki od ciągnika, został uderzony listwą tnącą w głowę.
- 3-letni Damian sam poszedł na pole do ojca. Gdy ojciec manewrował przyczepami ze zbożem, wbiegł pod koło i został przejechany.

Większość wypadków dzieci miała miejsce przy wykonywaniu czynności prostych, jak przenoszenie przedmiotów (drewna, paszy itp.) na podwórku, przeganianie zwierząt, pomaganie w transporcie płodów. Część wypadków zdarzyła się jednak podczas wykonywania czynności szczególnie niebezpiecznych, chociaż liczba tych wypadków wydaje się zmniejszać. Kierując się danymi z OR w Zambrowie można stwierdzić, że ponad 63 % zgłoszonych wypadków dzieci stanowiły upadki, około 14 % - uderzenia, przygniecenia przez zwierzęta, około 10 % - różne wypadki przy maszynach, a około 13 % - w innych okolicznościach. 80 % wypadków miało miejsce w obejściu gospodarskim, około 15 % - na polu, około 5 % - w innych miejscach (m.in. na drodze).

Rodzaje wypadków i ich okoliczności ilustrują poniższe przykłady:

- ▶ 7-letni Adam przenosząc pusty kosz na ziemniaki do piwnicy potknął się na schodach i upadł doznając urazu ręki,
- ▶ 13-letni Mateusz przechodząc przez podwórze z kostką słomy został przewrócony przez psa; doznał urazu ręki,
- ▶ 14-letni Dominik schodząc po drabinie z poddasza chlewni ześliznął się ze szczebla i upadł na klepisko, doznając urazu barku,
- ▶ 13-letnia Ewelina podczas zrzucania siana z poddasza obory pośliznęła się i spadła przez niezabezpieczony otwór zrzutowy; dziewczynka doznała urazu głowy,
- ▶ 12-letnia Paulina spadła na pochyłości drogi z przyczepy załadowanej słomą; na szczęście wypadek zakończył się tylko urazem ręki,
- ▶ 14-letnia dziewczynka zrzucając siano z przyczepy spadła wraz z obsuwającymi się kostkami; dziecko złamało obojczyk,
- ▶ 13-letni Michał pomagał przy omłotach żyta, odnosząc kostki słomy spod prasy; w trakcie przenoszenia kolejnej kostki upadł, doznając zranienia oka powikłanego zapaleniem tkanek miękkich,
- ▶ 15-letni Karol podczas sadzenia ziemniaków przebywał na pomoście sadzarki, kontrolując równomierność sadzenia; w trakcie pracy doszło do pochwycenia palców przez łańcuch zespołu wysadzającego,
- ▶ 12-letni Daniel wchodząc na drzewo w celu obcięcia piłą ręczną zbędnych gałęzi, spadł z

wysokości ok. 2 m doznając złamania obu kości prawego przedramienia z przemieszczeniem,

- ▶ 11-letni Marek przewoził rowerem dwie rolki sznurka do prasy; w zagłębieniu drogi stracił równowagę i upadł, doznając złamania lewej ręki,
- ▶ 15-letnia Monika pomagając ojcu przy dojeniu krów dojką mechaniczną na polu, została pochwycona przez nieosłonięty wał przegubowo-teleskopowy, doznając licznych obrażeń, w wyniku których wystąpiła m.in. konieczność przeszczepu ponad 30 % skóry,
- ▶ 14-letni Marcin podczas rąbania drewna na opał doznał urazu kciuka lewej ręki.

Liczbę zgłoszonych w poszczególnych OR zdarzeń wypadkowych, w których poszkodowanymi były dzieci do lat 15, przedstawia załącznik nr 15, a w województwach - załącznik nr 16.

Przyczyny i okoliczności wypadków

1. Informacje ogólne

Według danych niektórych oddziałów regionalnych, rozmieszczenie wypadków w różnych miejscach pracy i przebywania rolników jest następujące:

- na podwórzu	- ok. 44 %	wypadków
- w budynkach inwentarskich	- ok. 22 %	„
- w budynkach gospodarczych	- ok. 13 %	„
- w polu	- ok. 10 %	„
- na łąkach, pastwiskach	- ok. 4 %	„
- w lesie	- ok. 1 %	„
- na drogach	- ok. 3 %	„
- w innych miejscach	- ok. 3 %	„

Jak z tego zestawienia wynika, około 80 % wypadków miało miejsce w obejściu gospodarskim.

Oddział Regionalny w Zambrowie zewidencjonował wypadki przy posługiwaniu się maszynami rolniczymi, które to wypadki stanowiły ok. 25 % wypadków ogółem. Udział wypadków przy posługiwaniu się poszczególnymi maszynami w tej grupie wypadków wynosił:

- przyczepami i rozrzutnikami obornika (do transportu)	- 24,6 %
- pilarkami tarczowymi	- 14,3 %
- pilarkami łańcuchowymi	- 5,4 %

- ciągnikami	- 13,7 %
- wozami konnymi	- 4,1 %
- kombajnami ziemniaczanymi	- 4,3 %
- różnymi obrabiarkami	- 4,1 %
- rozdrabniaczami pasz	- 2,2 %
- prasami zbierającymi	- 1,9 %
- kombajnami zbożowymi	- 1,7 %
- parnikami	- 1,4 %
- sadzarkami	- 1,4 %
- kosiarkami	- 1,3 %
- siewnikami zbożowymi	- 0,5 %
- narzędziami ręcznymi	- 3,0 %
- innymi maszynami i urządzeniami	- 15,0 %

To zestawienie daje pogląd na udział wypadków przy poszczególnych maszynach (w innych rejonach kraju udział ten byłby nieco inny ze względu na inne kierunki produkcji i zestawy stosowanych maszyn). Wynika z niego, że prawie 60 % wypadków przy maszynach ma miejsce podczas posługiwania się przyczepami i ciągnikami oraz pilarkami.

W roku 2001 nie zmieniły się przyczyny wypadków, ale można mówić o zwiększeniu wpływu czynników ekonomicznych i technicznych (stanu technicznego maszyn, budynków, prostych i bardziej skomplikowanych narzędzi), czyli generalnie rolniczego środowiska pracy oraz zmniejszeniu wpływu „czynnika ludzkiego”, tj. nieznanomości lub lekceważenia zagrożeń, pośpiechu, przyzwyczajenia do bałaganu, posługiwania się maszynami i wykonywania innych prac po spożyciu alkoholu, usuwania zapchań i dokonywania regulacji przy maszynach pracujących, podejmowania napraw bez kwalifikacji i oprzyrządowania, nie stosowania ochron osobistych, właściwych ubrań roboczych, obuwia ochronnego itp. Czynniki te nadal jednak przeważają.

Przyczyny i okoliczności wypadków zostaną szczegółowiej wymienione przy przeglądzie poszczególnych grup wypadków.

2. Upadki osób

Upadkom powodującym stały lub długotrwały uszczerbek na zdrowiu i wypłatę odszkodowań w roku 2001 uległo 14 965 osób, o 979 (o 6,1 %) mniej niż w roku poprzednim. Udział upadków osób w ogólnej liczbie wypadków zmniejszył się z 51,5 % w 2000 r. do 50,1 % w 2001 r. W 35 przypadkach upadek spowodował śmierć poszkodowanych.

Na podstawie danych z 8 oddziałów regionalnych można podać, że rozkład upadków był w przybliżeniu następujący:

- potknięcia, poślizgnięcia
(na podwórku, w pomieszczeniach) – 54,5 % wszystkich wypadków (ok. 8 150 osób)
- upadki z drabin – 13,2 % „ (ok. 1 980 osób)
- upadki ze schodów – 7,9 % „ (ok. 1 180 osób)
- upadki z przyczep, wozów – 10,2 % „ (ok. 1 520 osób)
- upadki z ciągników i maszyn – 3,9 % „ (ok. 580 osób)
- upadki ze strychów, poddaszy, zapoli
(miejsc przechowywania paszy) – 3,1 % „ (ok. 460 osób)
- upadki z rowerów, drzew, rusztowań, dachów- 7,2 % „ (ok. 1 080 osób)

Przyczynami wypadków są najczęściej:

- niewłaściwa nawierzchnia podwórzy (grząskość, śliskość, ciasnota, zagrzenie, brak dbałości o stan ciągów komunikacyjnych jesienią i zimą), co ilustrują poniższe ryciny,

fot. OR Zambrów

fot. OR Rzeszów

- posługiwanie się drabinami w złym stanie technicznym, zbyt krótkich, nie zabezpieczonych przed poślizgiem i przechyłem,

fot. OR Grudziądz

fot. OR Chełm

- brak poręczy przy schodach, ich stromizna, zagrzenie, śliskość stopni,

fot. OR Opole

fot. OR Płock

- przewożenie osób na materiale objętościowym, wchodzenie na przyczepy i schodzenie po dyszlach, kołach – bez użycia drabin i na skutek braku stopni/drabinek jako wyposażenia fabrycznego,

fot. archiwum

- stosowanie niewłaściwego obuwia - używania „na chwilę” kapci, sandałów, obuwia niezasnuowanego itp. (nikt rolnikom dotychczas nie proponował sprzedaży obuwia ochronnego),
- brak zabezpieczeń otworów sufitowych i ściennych w pomieszczeniach, gdzie składowane są pasze (głównie poddasza),

fot. OR Żyrardów

fot. archiwum

A oto przykłady wypadków:

- 31-letnia Agata F. przechodząc przez podwórze do obory pośliznęła się na oblodzonej nawierzchni i upadła, doznając złamania i stłuczenia nogi (10 % uszczerbku);
- 68-letnia Krystyna C. niosąc siano dla bydła pośliznęła się na mokrej murawie podwórza, łamiąc kość udową (20 % uszczerbku);
- 71-letnia Zofia C. idąc do obory potknęła się o leżącą na podwórku cegłę i upadła doznając urazu stopy;

- 72-letni Piotr G. spadł na betonowe klepisko, gdy drabina, po której wchodził na poddasze po siano, obsunęła się; upadek był śmiertelny;
- 56-letni Stanisław K. spadł z drabiny w trakcie zrzucania siana z poddasza, doznając urazu głowy; zmarł po 2 tygodniach;
- 75-letnia Maria P. wchodząc po schodach na strych po ziarno straciła równowagę i spadła, doznając złamania kości miednicy;
- 45-letni Bernard M. podczas rozładowywania słomy z przyczepy spadł wraz z osuwającymi się kostkami słomy na klepisko, doznając urazu czaszki i barku;
- 25-letni Walerian M. w czasie żniw zwoził słomę, jadąc na załadowanym wozie; gdy koła wjechały w bruzdę, siedzący na słomie rolnik spadł, doznając złamania żeber;
- 23-letnia Katarzyna G. wysiadając z ciągnika pośliznęła się na stopniu i upadła, doznając urazu ręki;
- 44-letni Andrzej B. wszedł na dach domu, aby zamknąć włącz; w trakcie czynności osunął się po oblodzonym i stromym dachu doznając złamania żeber, krwiaka płuca i ogólnego potłuczenia (10 % uszczerbku);
- 38-letni Henryk M. strząsał jabłka z jabłoni; gdy pękła gałąź, na której stał, spadł z wysokości 4 m, łamiąc kość udową.

3. Pochwycenie i uderzenie przez ruchome części maszyn

Tego rodzaju wypadkom uległo w 2001 roku 4 049 osób (o 25 więcej, niż w roku poprzednim). Śmiercią poszkodowanych zakończyło się 11 wypadków (o 2 mniej niż w roku poprzednim).

Najwięcej wypadków występuje nadal podczas posługiwania się pilarkami tarczowymi, strugarkami, szlifierkami, sieczkarniami i śrutownikami. Wzrasta liczba wypadków przy pracy pilarkami spalinowymi. Maleje natomiast liczba wypadków przy sadzarkach, siewnikach i liczba pochwyceń przez wały przegubowo-teleskopowe.

Liczba wypadków przy pilarkach tarczowych (wykonanych głównie przez samych rolników) w niektórych rejonach kraju maleje – np. na terenie działania OR Zambrów – ze 175 w 1997 r. do 96 w roku 2001. Kilka oddziałów odnotowało jednak wzrost tych wypadków w 2001 r., ze względu na zwiększone zapotrzebowanie na drewno. Część prac wykonywanych poprzednio pilarkami tarczowymi jest obecnie wykonywana pilarkami łańcuchowymi, które są coraz częściej nabywane przez rolników. To główny powód zmniejszania liczby wypadków przy pilarkach tarczowych. Nadmienić należy, że na rynku polskim nadal nie ma pilarek uniwersalnych (ze stołem do cięcia wzdłużnego i urządzeniem do cięcia drewna na opał),

tymczasem – jak podał OR w Wałbrzychu – 87 % wypadków przy pilarkach ma miejsce podczas poprzecznego przecinania drewna na opał.

Charakter wypadków przy pilarkach ilustrują przykłady:

- 54-letni Stanisław J. został uderzony odrzynkiem drewna w szyję w momencie, gdy schylił się po następną deskę do przecięcia (piła nie miała klina rozdzielczego i osłony); uderzenie spowodowało przerwanie tchawicy i przełyku;
- inny 46-letni rolnik został uderzony w twarz kawałkiem przecinanego drewna, odrzuconego przez wyszczerbioną piłę;
- 36-letni Adam P. stracił 3 palce, gdy piła szarpnęła przecinanym kawałkiem drewna, które obróciło się, a dłoń dostała się pod piłę;
- jeden z rolników do cięcia drewna dębowego zastosował nieprawidłowo piłę z rzadkim rozstawem zębów; podczas cięcia piła wyrwała i odrzuciła kawałek drewna, który ugodził rolnika w nasadę nosa; efektem uderzenia było m.in. uszkodzenie nerwu wzrokowego.

Według danych 7 oddziałów regionalnych, wypadki przy pilarkach tarczowych stanowią od 40 do 65 % wszystkich wypadków pochwyceń i uderzeń przez ruchome części maszyn średnio – ok. 52 %. Gdyby odnieść ten wskaźnik do całego kraju, liczbę ofiar wypadków przy pilarkach w 2001 roku należałoby oszacować na ok. 2 100.

Jest to jedno z ważniejszych zagrożeń występujących w gospodarstwach rolnych.

Stan chłopskich pilarek ilustrują ryciny:

Stanisław L. przecinając drewno na opał dotknął dłonią piły, gdy „okrągłak” podczas przecinania obrócił się. Brak urządzeń do cięcia poprzecznego, osłony, klina.

fol. OR Augustów

Właściciel tej pilarki podczas przecinania wzdłużnego został uderzony w pierś odrzynkiem, przerzuconym przez piłę, na skutek braku klina rozszczepiającego i osłony. Niewłaściwe (nierówne) stanowisko pracy.

fol. OR Augustów

*Pas transmisyjny tej pilarki
pochwycił kilkunastoletniego chłopca
fot. OR Radom*

*Balagan na stanowisku pracy
fot. OR Warszawa*

*Te pilarki też spowodowały wypadki
fot. OR Wrocław*

fot. OR Radom

Pilarki łańcuchowe coraz częściej zastępują pilarki tarczowe, ale tam, gdzie rolnicy nie nabyli umiejętności posługiwania się nimi, mogą być równie niebezpieczne. Tak np. na terenie OR w Augustowie przy pilarkach łańcuchowych wystąpiło 17 wypadków, a na terenie OR Zambrów – 36. Na terenie OR w Opatowie i Przeworsku wypadki takie stanowiły już 12 i 14 % wypadków grupy „pochwycenie, uderzenie przez ruchome części maszyn”. Dlatego tak ważne jest, by właśnie obecnie „wkraczaniu” pilarek do gospodarstw chłopskich towarzyszył instruktaż na temat posługiwania się tymi maszynami.

*Przy obcinaniu konarów tego dębu pilarką
spalinową rolnik Józef C. poniósł śmierć
fot. OR Radom*

Przyczyny wypadków pochwylenia przez ruchome części innych maszyn są nadal te same: użytkowanie maszyn bez osłon ruchomych części (przekładni, wałów napędowych), dokonywanie regulacji, czyszczenia, smarowania i usuwania zapchań bez zatrzymywania ruchu maszyn, czuwanie nad prawidłowością i korygowanie pracy sadzarek i siewników zbożowych, wykonywanie samodzielnie wielu maszyn bez wyposażenia ich w osłony, montowanie silników elektrycznych do maszyn skonstruowanych do napędzania siłą mięśni (np. siewczarki, a nawet maszynek do mięsa), stosowanie tarcz (tnących, ściernych, szlifierskich) niewiadomego pochodzenia i użytkowanie ich aż do całkowitego zużycia lub awarii (pęknięcia), stosowanie zbyt luźnych elementów odzieży, brak stosowania kasków i osłon twarzy. Do wielu starych maszyn rolnicy nie mogą zdobyć nowych osłon. Część rolników próbuje więc wykonać je samemu lub zastąpić innymi materiałami. Najczęściej wysiłki te kończą się niepowodzeniem. Tak np. nie zabezpieczyła rolnika rura kanalizacyjna z PCV, założona jako osłona na wał przegubowo-teleskopowy.

Przykłady te ilustrują poniższe ryciny:

*Jan B. pośliznął się i upadł na wał przegubowo-teleskopowy z uszkodzoną osłoną, doznając złamania żeber, pęknięcia śledziona i uszkodzenia innych narządów wewnętrznych
fot. OR Zambrów*

Nieosłonięty wał napędowy prasy zbierającej do słomy

fot. OR Sztum

Roman T. przetrząsał siano przy pomocy przetrząsaczo-zgrabiarki. Kiedy stwierdził, że maszyna nie pracuje należycie, zatrzymał ciągnik nie wyłączając napędu WOM i przystąpił do regulacji. Palec ręki dostał się między obracające się koło napędzające i pasek klinowy.

fot. OR Katowice

46-letni Jerzy G. rozdrabniał buraki w "buraczarce". W czasie pracy blacha leja zasypowego oberwała się i opadła. Rolnik starając się ustawić ją na poprzednim miejscu został pochwycony przez zębaty wał roboczy, co doprowadziło do urazu palca.

Na zdjęciu obok – rozdrabniacz buraków („buraczarka”) własnej konstrukcji, z nieosłoniętym paskiem klinowym . Fot. OR Jasło

Przykład wykorzystywania jednej przystawki silnikowej do napędu różnych maszyn i urządzeń – tu do napędu śrutownika (brak osłony paska klinowego).

fot. OR Jasło

Przykład stanu urządzeń warsztatowych. Właściciel tej szlifierki został uderzony w rękę przez fragment rozerwanej tarczy ścierniej (brak prawidłowej osłony tarczy i paska klinowego, wadliwa podstawa pod szlifowany przedmiot).

fot. – OR Grudziądz

17-letni Piotr N. ciął w sieczkarni ziele dla świń. Podczas popychania zielonki dłoń rolnika dostała się w walce, które zmiażdżyły 3 palce.

fot. – OR Jasło

Czesława M. w czasie sadzenia ziemniaków przebywała na pomoście sadzarki, strącając nadmiar sadzeniaków z kubelków podajnika. Palec kobiety dostał się między czerpak i górną osłonę i został obcięty . fot. – OR Przeworsk

*Krystyna M. doznała na tej sadzarce urazu palców.
fot.- OR Grudziądz*

*Renata J. podczas siewu zboża stała na pomoście siewnika i kontrolowała jego pracę. Gdy w skrzyni została reszta zboża, włożyła rękę do skrzyni, aby go przegarnąć (wyrównać). Mieszadło pochwyciło rękawicę. Okaleczenie było tak duże, że konieczna była amputacja ręki.
fot.- OR Grudziądz – (25-letni siewnik „Mazur”)*

*Bożena T. przygotowywała półprodukty z mięsa po świniobiciu, mieląc je na maszynie z dorobionym domowym sposobem napędem elektrycznym. W czasie popychania mięsa dotknęła ślimaka i straciła opuszkę palca.
Konstruktor tego napędu też doznał urazu palców w maszynie do mięsa – fot. OR Grudziądz*

4. Uderzenie, przygniecenie, pogryzienie przez zwierzęta

Wypadkom tym uległo 3 664 osób, o 78 osób (o 2,2 %) więcej niż w 2000 roku. 10 osób poniosło śmierć.

Jak podał OR w Jaśle, 45,6 % tych wypadków nastąpiło podczas obrządku i karmienia zwierząt, 36,8 % - podczas przepędzania i przewiązywania (głównie bydła), 12,3 % - podczas dojenia, 5,6 % - w innych okolicznościach.

Według OR w Żyrardowie, przyczyną ok. 71 % wypadków była agresja i nieprzewidziane reakcje zwierząt, ok. 13 % - niewłaściwa konstrukcja budynków inwentarskich, 12 % - pośpiech i brak ostrożności wynikający z nadmiernego zaufania do zwierząt, nie brania pod uwagę okresu rui czy karmienia potomstwa, 4 % - inne przyczyny. Spośród 10 wypadków śmiertelnych, 5 nastąpiło w wyniku agresji krów, 3 – buhajów, 1 – konia, 1 – w wyniku nagłego zachorowania podczas próby wyprowadzenia opierającego się konia.

Jak wynika z rozkładu przyczyn wypadków, działalność prewencyjna może mieć wpływ na ewentualne uniknięcie tylko co piątego wypadku.

Przykłady wypadków:

- 18 – letnia Wioletta W. podczas pojenia krów na pastwisku została zaatakowana przez buhaja, doznała urazu głowy, obu nóg i ręki;
- Maria H. podczas rannego obrządku weszła między krowy dla oczyszczenia żłobu z resztek paszy. Krowa przechodząca ruję skoczyła na nią, przewracając na żłób. Kobieta doznała licznych obrażeń;
- Gabriela S. prowadziła na pastwisko 4 krowy na łańcuchach, popędzając 2 przed sobą i prowadząc 2 z tyłu. Jedna z krów idąca przodem zaczęła biec. Naprężenie łańcucha spowodowało upadek kobiety i uraz barku;
- 51-letni Piotr J. podczas krycia lochy został zaatakowany przez knura i zraniony kłem w nogę;
- 42-letnia Anna K. została podczas dojenia uderzona przez krowę ogonem w oko, doznając urazu gałki ocznej;
- 56-letnia Józefa J. podczas przewiązywania krów na pastwisku została przez jedną z nich zaatakowana i poturbowana, doznając m.in. złamania kości promieniowej z przemieszczeniem;
- 56-letni mężczyzna podczas zadawania paszy został kopnięty przez kłacz w brzuch.

Jak podał OR w Tomaszowie Mazowieckim, około 25 % wypadków z udziałem zwierząt dotyczyło osób starszych i dzieci.

5. Upadek przedmiotów

Do tej grupy wypadków należą upadki narzędzi, drewna i ścinanych drzew, zaczepów (dyszli) przyczep, elementów maszyn podczas ich remontu, bel słomy i siana itp.

Uderzeniom przez spadające przedmioty uległy 1 883 osoby, w tym 14 ze skutkiem śmiertelnym. Liczba wypadków pozostała na poziomie roku poprzedniego.

Podobny charakter miały wypadki **uderzenia, przygniecenia przez przedmioty i materiały transportowane mechanicznie lub ręcznie**. Poszkodowanych w tych wypadkach zostało 736 osób (o 86, tj. o 11,5 % mniej niż w roku poprzednim). Śmierć poniosło 5 osób.

Głównymi przyczynami tych dwu grup wypadków jest brak urządzeń mechanicznych do prac przeładunkowych i transportowych (szczególnie w obrębie podwórza), brak podwieszeń i podpór dyszli przyczep i maszyn jednoosiowych, narzędzi i maszyn zawieszanych, brak szybkoopręgów w ciągnikach, wykonywanie prac wymagających dużego wysiłku fizycznego.

W tej grupie znajdują się również przygniecenia i uderzenia przez ścinane drzewa, co powiększa konto gospodarczego pozysku i obróbki drewna.

Okoliczności i przyczyny obydwu grup wypadków ilustrują następujące przykłady i ryciny:

- 47-letniemu Stanisławowi Ł. upadła na nogę przenoszona bańka z mlekiem, powodując złamanie kości;
- 54-letniej Jadwidze M. opadł na stopę zaczepek rozrzutnika jednoosiowego, nie posiadającego podpory;
- Celina K. pomagała mężowi w sprzęganiu przyczepy z ciągnikiem, trzymając w dłoniach dyszel przyczepy. Cofający się ciągnik uderzył w zaczepek dyszla, co spowodowało upadek dyszla i zmiążdżenie stopy;
- 29-letni rolnik został uderzony spadającym z przyczepy drewnem, doznając urazu kręgosłupa, kości udowej i złamania obojczyka;
- 52-letni Waldemar J. wyciągał rurę metalową ze sterty. Jedna z rur spadła uderzając rolnika w nogę i powodując jej złamanie;
- 44-letni rolnik prznosił z sąsiadem drewnianą belkę, umieściwszy ją na ramieniu. Gdy idący przodem sąsiad potknął się i wypuścił belkę z rąk, jej drugi koniec nacisnął na ramię rolnika, powodując złamanie obojczyka;
- 40-letni Adam L. załadował na drewnianą konstrukcję ok. 1 tony grochu do wysuszenia i wszedł pod tę konstrukcję po worki. W tym czasie deski pękły, nie wytrzymały obciążenia, a całość spadła na rolnika, powodując złamanie obu kości udowych;
- 37-letni Jerzy B. w trakcie ścinania drzewa został uderzony śmiertelnie w głowę spadającym konarem;
- 52-letni Tadeusz B. podczas załadunku ściętych drzew na przyczepę został przez jeden z suwających się pni uderzony i przygnieciony, ponosząc śmierć na miejscu;
- 47-letnia Wiesława J. straciła życie podczas jazdy samochodem „Żuk” w czasie burzy, gdy obalone przez wicher drzewo opadło na samochód.

Obsuwające się nasiąknięte wilgocią sprasowane kostki słomy były powodem urazu kręgosłupa.

fot. – OR Sztum

*Wózek usprawniający przechowywanie i sprzęganie maszyn zawieszanych, wykonany przez jednego z rolników
fot. OR Żyrardów*

*Niebezpieczny sposób przechowywania maszyn zawieszanych
fot. OR Żyrardów*

6. Przejechanie, uderzenie, pochwylenie przez środek transportu w ruchu

Ta grupa wypadków stanowi tylko 2,5 % ogólnej liczby wypadków, ale przysparza 34,1 % wypadków śmiertelnych. W roku 2001 wypadkom tym uległo 753 osoby, o 78 (o 9,4 %) mniej, niż w roku poprzednim.

Na występowanie tych wypadków ma wpływ stan techniczny ciągników użytkowanych przez rolników, kwalifikacje rolników jako kierowców ciągników i samochodów, jazda po spożyciu alkoholu, sposób prowadzenia pojazdów przez innych użytkowników dróg – szczególnie przechodzących przez tereny rolnicze i wsie.

Do tej grupy wypadków zaliczane są także przejechania i uderzenia przez samobieżne maszyny rolnicze. Główną jednak część wypadków stanowią wypadki drogowe, spowodowane - wg OR w Kielcach - przez:

- rolników – 25,9 % wypadków,
- innych użytkowników dróg – 74,1 % wypadków.

Według OR Konin, wypadki te można podzielić na :

- zderzenie pojazdów – 47,0 % wypadków,
- potrącenie przez pojazd – 20,5 % „
- przejechanie, przygniecenie – 32,5 % „

Według OR Żyrardów, przyczyny tej grupy wypadków, to:

- niestosowanie się do przepisów ruchu drogowego przez rolników – 51,3 % wypadków
- niestosowanie się do przepisów ruchu drogowego przez innych uczestników ruchu – 36,5 % „
- kierowanie pojazdem pod wpływem alkoholu – 9,8 % „
- zły stan techniczny pojazdu – 2,4 % „

Przykłady wypadków:

- 56-letni Edward S. zbierał łąty ziemniaczane i ładował je na przyczepę ciągnika stojącego na zboczu. Obciążona przyczepa naparła na ciągnik, powodując jego przewrócenie i śmiertelne przygniecenie rolnika;
- 59-letni Antoni N. usuwał na łące krzew, zaczepiwszy go liną ciągnioną przez ciągnik. Opór krzewu spowodował przewrócenie się ciągnika do tyłu i śmiertelne przygniecenie traktorzysty;
- 52-letni Wacław H. potknął się na polu podczas załadunku słomy i upadł pod koło przyczepy, które go przejechało, łamiąc kręgosłup;
- 13-letni chłopiec uruchomił ciągnik z włączonym biegiem, gdy ciągnik ruszył, chłopiec wypadł z siedziska i został przejechany, doznając obrażeń miednicy i urazów wewnętrznych jamy brzusznej;
- 56-letni mężczyzna wracał z pola ciągnikiem z zawieszonymi bronami. Na ciągnik od tyłu najechał samochód ciężarowy. Ciągnik obrócił się, a następnie przewrócił. Rolnik doznał urazu głowy i klatki piersiowej;
- 46-letni Zbigniew C. jechał z żoną samochodem osobowym, przewożąc poziomki. Od przejeżdżającego TIR-a odczepiła się przyczepa, zderzając się czołowo z samochodem osobowym. Samochód stracił dach, rolnik – życie.

7. Zetknięcie się z ostrymi narzędziami ręcznymi i innymi ostrymi przedmiotami

Wypadki tej grupy polegały na skaleczeniu bądź amputacji części ciała takimi narzędziami, jak siekierą, kosą, nożem, ostrymi krawędziami różnych urządzeń, częściami roboczymi maszyn itp. Urazy odniosło 1 821 osób, o 155 (o 7,8 %) mniej niż w 2000 roku.

Według OR w Szczecinie, wypadki nastąpiły podczas:

- rąbania drewna – 47,0 % wypadków
- ostrzenia i naprawy części roboczych maszyn – 26,2 % „
- rozdrabniania buraków, ogławiania kapusty, koszenia itp. – 26,8 % „

Poszczególne narzędzia – wg OR Jasło – miały następujący udział w tych wypadkach:

- siekiera – 48,8 % (wg OR Kielce – 60 %)
- nóż – 17,1 %
- kosa - 9,7 %
- inne przedmioty i narzędzia – 24,4 %.

Znaczna liczba tych wypadków dotyczyła dzieci, nie posiadających umiejętności i wprawy posługiwania się narzędziami.

Oto kilka przykładów wypadków:

- 54-letnia Zofia J. podczas ogławiania buraków za pomocą noża doznała urazu palca lewej dłoni;
- 49-letni Andrzej P. obcinał nożem korzenie kapusty. Nóż ześliznął się ze zdrewniałego korzenia i ugodził w palec;
- 41-letni Bronisław B. w czasie rąbania drewna uderzył siekierą w palec lewej dłoni, którą przytrzymał drewno;
- 14-letni Marcin podczas rąbania drewna uderzył się ostrzem siekiery w kciuk lewej dłoni.

8. Pożar, wybuch, działanie sił przyrody.

Do tej grupy zakwalifikowano 87 wypadków, w których zginęło 9 osób (o 2 więcej, niż w roku 2000), w tym 5 od porażenia piorunem, 2 – na skutek poparzenia przy pożarach, 1 – na skutek wybuchu pieca c.o., 1 – utonęła podczas powodzi.

Wśród tej grupy wypadków zwracają uwagę wybuchy akumulatorów rozruchowych, co stało się powodem działań interwencyjnych Kasy wobec ich producentów. Oto przykłady takich wypadków:

- 52-letni Wiesław G. przykręcał klemy w akumulatorze po jego naładowaniu; kiedy upuścił klucz i spowodował zwarcie, akumulator wybuchł, powodując oparzenie rogówki oka i twarzy elektrolitem;
- Alfred B. po podładowaniu akumulatorów uruchamiał ciągnik. Jeden z dwóch akumulatorów wybuchł, a odłamki zanieczyszczone roztworem kwasu uderzyły rolnika w twarz, powodując poparzenie oczu;
- Jerzy S. doznał trwałego urazu oka, gdy odłączał naładowany akumulator od prostownika, powodując wybuch;
- 59-letni Stanisław R. został poparzony elektrolitem, gdy wymontowywał akumulator z ciągnika i podczas tych czynności spowodował zwarcie;

Wybuchy mają miejsce głównie przy ładowaniu akumulatorów starych, zużytych.

Inne wypadki miały najróżnorodniejsze przyczyny, o czym świadczą następujące przykłady:

- 38-letni mężczyzna do konserwacji ogórków używał kwasu azotowego i formaliny. Resztę kwasu wlał do słoika z formaliną i zamknął słoik. Gwałtowna reakcja doprowadziła do wybuchu mieszaniny, poparzenia twarzy i oczu;

- 72-letnia Halina B. chcąc ugotować obiad dla pracujących w polu domowników, zapaliła kuchenkę gazową z nieszczelnym przewodem. Na skutek zapalenia ulatniającego się gazu doznała poparzenia głowy i ręki;
- 42-letni rolnik doznał poparzeń przy gaszeniu kombajnu zbożowego, który zapalił się podczas próby wyjazdu z grząskiego pola;
- Danuta K. podczas wichury została uderzona przez blaszaną pokrywę zbiornika ziemnego (którą chciała zamknąć), a Kazimierz C. - przez skrzydło wrót stodoły;
- Apolonia S. straciła słuch w jednym uchu, gdy podczas przygotowywania przez nią obiadu na stole, na którym stał aparat telefoniczny, piorun uderzył w linię telefoniczną;
- 42-letni Andrzej Z. wypalał słomę na polu. Gdy ogień zaczął się rozprzestrzeniać na sąsiednie pole ze zbożem, rolnik usiłował go zagasić. W trakcie tych czynności uległ zaccadzeniu i doznał poparzenia górnych dróg oddechowych, w wyniku czego zmarł.

9. Działanie skrajnych temperatur

Były to głównie wypadki poparzenia wrzątkiem, rzadziej odmrożenia i udary słoneczne.

Wypadkom tej grupy uległy 273 osoby, w tym 1 osoba straciła życie (53-letnia kobieta zmarła w wyniku poparzeń gotowanym mlekiem).

Według OR w Jaśle, oparzenia wrzątkiem wystąpiły:

- w 31 % przypadków - podczas gotowania ziemniaków w parnikach,
- w 44 % przypadków – podczas gotowania ziemniaków w naczyniach,
- w 25 % przypadków – podczas gotowania i przenoszenia gorącej wody.

Wypadki te spowodowane zostały w części przypadków nieostrożnością, brakiem sprawności, w części zaś – użytkowaniem zużytych parników i naczyń, których uchwyty były pordzewiałe, zniekształcone, reperowane drutem itp.

A oto kilka przykładów wypadków:

- 48-letnia Łucja G. niosła do obory wrzątek w 10-litrowym garnku. Gdy urwało się ucho garnka, wrzątek oblał nogi kobiety, powodując poparzenia II stopnia;
- 44-letni Jan D. przynosił gorącą wodę w wiadrze, aby zaparzyć śrutę zbożową. Po oderwaniu się uchwytu wiadra, wrzątek oblał stopy rolnika;
- 47-letnia Barbara K. przechyliła parnik, aby wysypać uparowane ziemniaki. Znajdująca się na dnie zbiornika woda oblała nogi kobiety.

10 . Działanie materiałów szkodliwych

Materiałem tym było głównie wapno gaszone, używane do bielenia obór i do zaprawy murarskiej, wapno nawozowe, a w nielicznych przypadkach – środki ochrony roślin.

Działaniom materiałów szkodliwych uległy 54 osoby, nie stosujące przy pracy ochron twarzy, oczu i dróg oddechowych.

11. Nagłe zachorowania

Podczas pracy lub po jej zakończeniu zachorowało nagle 178 osób, w tym 30 zmarło na skutek zawału mięśnia sercowego lub wylewu krwi do mózgu. Zachorowaniom tym sprzyjała ciężka praca mimo złego stanu zdrowia lub bez znajomości swego stanu zdrowia.

Poza zawałem i udarem rolnicy doznali urazów kręgosłupa, mięśni i więzadeł, przepukliny i urazu narządów wewnętrznych (np. wątroby).

Oto kilka przykładów:

- 41-letnia kobieta podczas zdejmowania z samochodu worka ze zbożem doznała urazu odcinka piersiowego kręgosłupa, czego następstwem jest przewlekły zespół bólowy;
- 46-letni Czesław P. doznał zerwania mięśnia przedramienia podczas przygotowywania tuczników do sprzedaży;
- 48-letni Mieczysław Z. doznał zablokowania stawu kolanowego, gdy wstawał po udoju krowy z głębokiego przysiadu.

12. Inne zdarzenia

1 384 wypadków powodujących stały lub długotrwały uszczerbek na zdrowiu nie zakwalifikowano do poprzednio opisanych grup wypadkowych. Śmierć poniosło w tych wypadkach 29 osób (o 9 więcej niż w 2000 r.).

W tej grupie zwracają uwagę wypadki porażenia prądem i różne wypadki przy pracach warsztatowych.

W wyniku porażenia prądem śmierć poniosło 21 osób. Wypadki spowodowane były najczęściej niesprawnością przewodów, gniazd i wtyków, a w 3 wypadkach – zawilgoceniem (po powodzi lub podtopieniu) instalacji pomp i boliera.

Przy pracach warsztatowych dochodziło często do zaprószenia oczu odpryskami metalu lub tarcz ściernych, bowiem pracujący nie używali okularów ochronnych czy osłon twarzy.

Przykłady porażen prądem:

- 42-letni Krzysztof P. podłączał do gniazda 380 V betoniarkę, wkładając pojedyncze przewody z odizolowanymi końcówkami, bowiem wtyk był innego typu niż gniazdo. W trakcie tej czynności dotknął odizolowanego przewodu;
- 46-letni Stanisław Z. został porażony prądem, gdy podnosił pompę, która przewróciła się w wodę pozostałą po powodzi w suszarni tytoniu;
- 45-letni Marian T. został porażony prądem podczas posługiwania się samodzielnie wykonaną sprężarką ze źle zabezpieczonymi przewodami elektrycznymi.

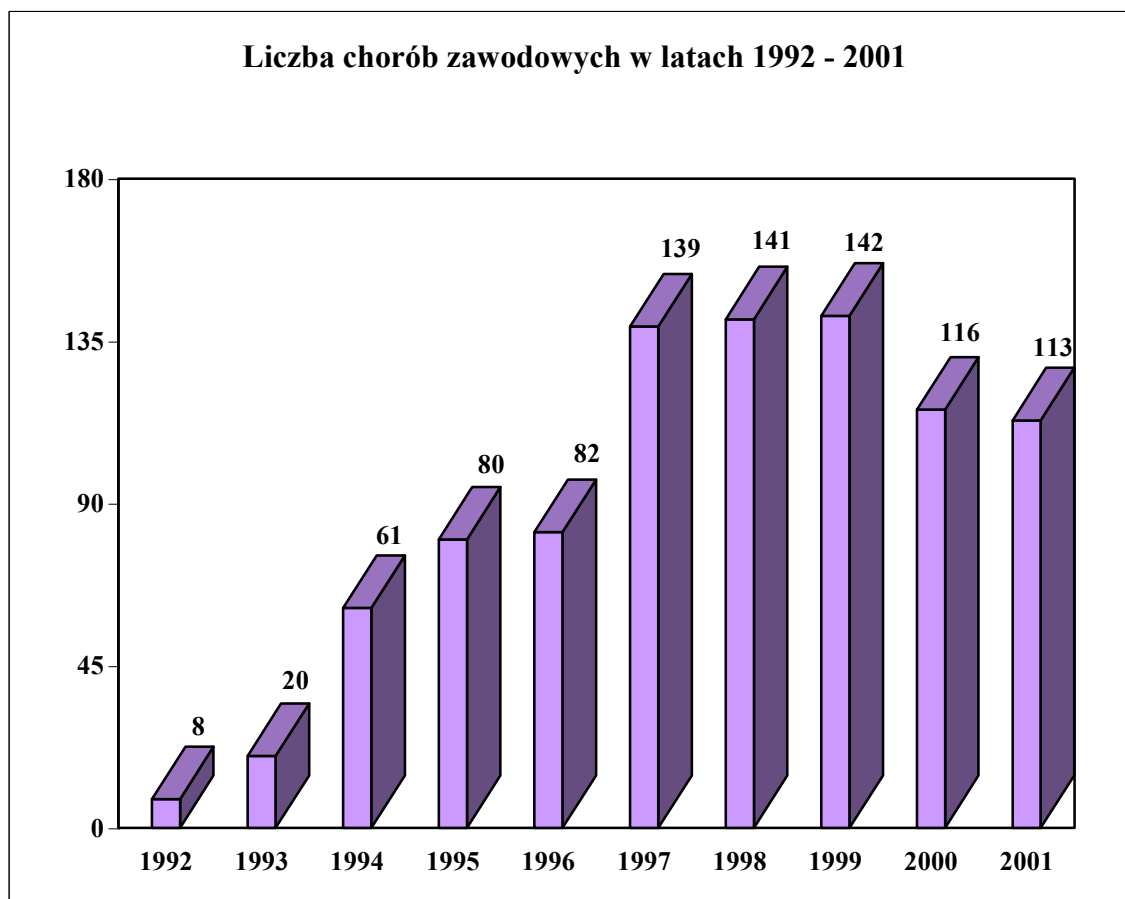
Przykłady wypadków przy pracach warsztatowych bez okularów ochronnych:

- 34-letni Tomasz K. podczas naprawiania łańcucha uderzał młotkiem w ogniwo zaciśnięte w imadle. Odprysk metalu uszkodził lewe oko;
- Stanisław W. dorabiał koło pasowe do dmuchawy. Metalowy wiór z obrabianego materiału wbił się rolnikowi w oko;
- 21-letni rolnik ostrzył piłę tarczową przy pomocy szlifierki. Odłamek tarczy ugodził go w oko.

Przedstawione wyżej przyczyny i okoliczności wypadków nie wyczerpują różnorodności nieszczęśliwych zdarzeń, jakie miały miejsce w ciągu 2001 roku. Rolnicy wykonują tak wiele różnorodnych prac, w różnorodny sposób i często w bardzo zróżnicowanych warunkach, że każda analiza może przedstawić tylko zjawiska najważniejsze.

Choroby zawodowe

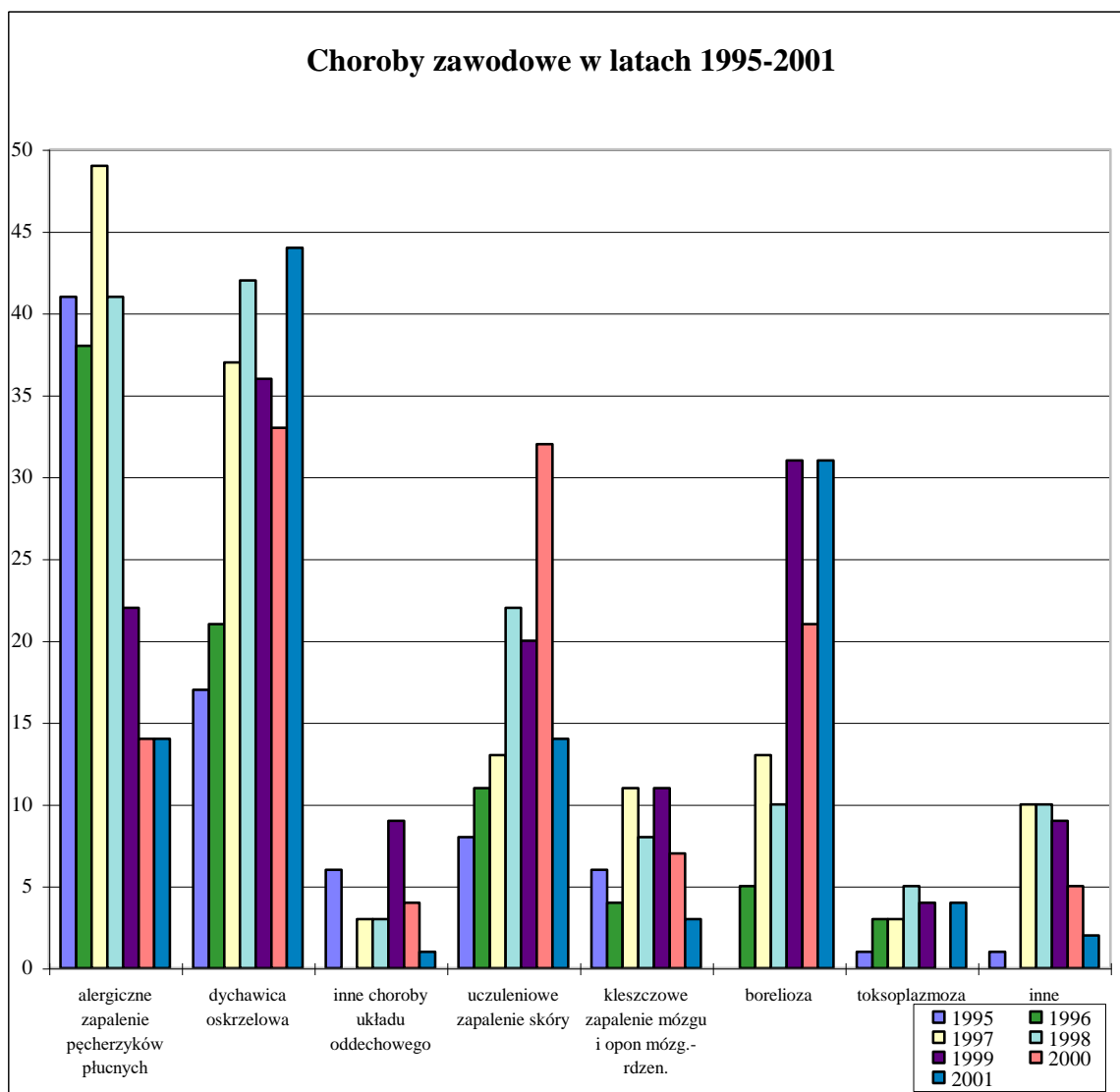
W 2001 r. przyznano 113 jednorazowych odszkodowań z tytułu uszczerbku na zdrowiu spowodowanego zachorowaniem na chorobę zawodową (o 3 mniej niż w 2000 r.). W 38 przypadkach odmówiono odszkodowania, gdyż wnioskodawcy nie posiadali uprawnień do świadczeń z ubezpieczenia społecznego, w 14 przypadkach - z powodu braku uszczerbku na zdrowiu, w 1 przypadku - z powodu nie dopełnienia obowiązków przez rolnika.

Zmniejszenia liczby stwierdzonych chorób w ostatnich dwóch latach należy upatrywać w trudniejszym dostępie do lekarzy specjalistów, a nie w zmniejszeniu zachorowań.

Podobnie jak w 2000 r., dominującą grupę stanowiły choroby układu oddechowego – 14 (w 2000 r. – też 14) przypadków alergicznego zapalenia pęcherzyków płucnych („płuco rolnika”) i 44 (w 2000 r. - 33) przypadków dychawicy oskrzelowej. Zwiększyła się liczba chorób roznoszonych przez kleszcze (boreliozy i kleszczowego zapalenia mózgu i opon mózgowo - rdzeniowych) z 28 w 2000 r. do 34 w 2001 r. Zmniejszyła się liczba zachorowań na uczuleniowe zapalenie skóry z 32 w 2000 r. do 14 w 2001 roku.

Choroby zawodowe wg rodzajów obrazuje wykres:

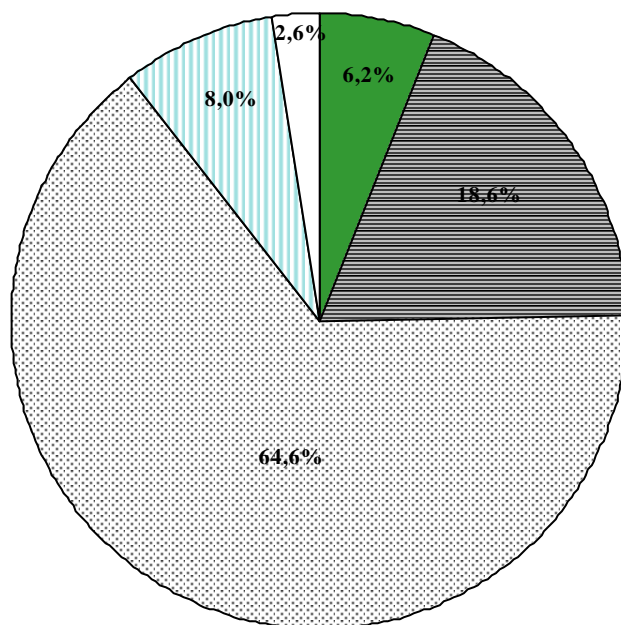

Najwyższy uszczerbek na zdrowiu spowodowały choroby układu oddechowego (do 80 %).

Procentowa struktura uszczerbku na zdrowiu spowodowanego chorobami zawodowymi w latach 1996 - 2001 przedstawia się następująco:

Uszczerbek na zdrowiu w %	% chorób ogółem w latach					
	1996	1997	1998	1999	2000	2001
do 5	1,2	2,2	9,2	11,3	6,0	6,2
6 - 10	8,5	9,4	7,8	14,0	18,1	18,6
11 - 30	61,0	60,4	69,5	58,5	58,6	64,6
31 - 60	22,0	23,7	9,9	14,8	14,7	8,0
61 - 100	7,3	4,3	3,6	1,4	2,6	2,6

**Struktura chorób zawodowych w 2001 roku
wg % doznanego uszczerbku na zdrowiu**

■ do 5 %   ■ 6-10 %   ■ 11-30 %   ■ 31-60 %   ■ 61-100 %

Przyczyny wystąpienia chorób zawodowych nie uległy zmianie - są to głównie narażenie na pył rolniczy, kontakt ze zwierzętami domowymi i dzikimi, ukąszenia przez kleszcze.

W 2001 r. choroby zawodowe wystąpiły w 31 oddziałach. Najwięcej chorób wystąpiło na terenie oddziałów: Białystok (26), Augustów (9), Zambrów (9), Lublin (7), Tomaszów Mazowiecki (7), Wrocław (6) i Biłgoraj (6). Dotychczas nie zanotowano jeszcze chorób zawodowych na terenie OR w Warszawie.

Zestawienie chorób zawodowych wg rodzajów przedstawiono w załączniku nr 17, a wg terytorialnego występowania - w załącznikach nr 18 i 19.

Działania prewencyjne jednostek organizacyjnych Kasy

1. Kierunki działalności prewencyjnej

1.1. Ustawa o ubezpieczeniu społecznym rolników przesądza o podstawowych formach działań Kasy na rzecz zapobiegania wypadkom i chorobom zawodowym.

Są nimi:

- analizowanie przyczyn wypadków i chorób,
- prowadzenie nieodpłatnych szkoleń i instruktażu dla ubezpieczonych w zakresie zasad ochrony zdrowia i życia w gospodarstwie rolnym,
- upowszechnianie wśród ubezpieczonych wiedzy o zagrożeniach wypadkami i chorobami zawodowymi, a także znajomości zasad ochrony zdrowia i życia,
- podejmowanie starań o właściwą produkcję i dystrybucję bezpiecznych środków stosowanych w rolnictwie oraz sprzętu i odzieży ochronnej dla rolników.

W praktyce Kasa wzbogaciła ten zakres działalności o formy aktywizujące rolników do zdobywania wiedzy na temat ochrony zdrowia i życia oraz do stosowania ich w swoim gospodarstwie. Doświadczenia 7-letniej pracy wykazują jednak, że poważnej grupie rolników potrzebna jest silniejsza motywacja w tej dziedzinie, skłaniająca do ponoszenia choćby ograniczonych nakładów czy podejmowania własnych działań nie wymagających tych nakładów, uczestnictwa w szkoleniach, realizacji zaleceń prewencyjnych itp. Wydaje się niezbędne ustawowe umożliwienie Prezesowi Kasy różnicowania wysokości składki na ubezpieczenie wypadkowe, chorobowe i macierzyńskie, w zależności od ryzyka wypadkowego w danym gospodarstwie (ulegania wypadkom), a przynajmniej możliwości obniżania wysokości tej składki, jeśli rolnik zlikwidował w swoim gospodarstwie zagrożenia wypadkowe.

O potrzebie takiego uregulowania prawnego świadczy chociażby obserwacja OR w Białymstoku, a mianowicie:

- Rolnikom, którzy ulegli wypadkom na drabinach, zaproponowano udział w konkursie na realizację zaleceń i wykonanie bezpiecznej drabiny oraz zabezpieczenie otworu zrzutowego. Tylko sześciu rolników wykonało drabinę, a dwóch zabezpieczyło otwory.
- Na terenie PT w Sokółce ogłoszono konkurs na wykonanie osłon w pilarkach tarczowych. Żaden z kilkudziesięciu rolników, którzy ulegli wypadkom przy pilarkach, nie wykonał zaleceń powypadkowych i nie zgłosił się do konkursu.

1.2. Po uwzględnieniu stanu zagrożeń zdrowia i życia rolników, obecnej sytuacji w rolnictwie i dotychczasowych doświadczeń w zapobieganiu wypadkom, Prezes Kasy pismem z dnia 9 kwietnia 2001 roku ustalił główne kierunki działalności prewencyjnej na najbliższe lata. Zalecenia dotyczyły m.in.:

- ukierunkowania działań prewencyjnych wśród czynnych zawodowo rolników na zabezpieczanie się przed upadkami, pochwyceniami przez ruchome części maszyn i przed wypadkami przy pozysku i gospodarczej obróbce drewna (wypadki z tych grup stanowią około 80 % wszystkich wypadków);
- szerzenia wiedzy wśród dzieci i rodziców na temat prac szczególnie niebezpiecznych, których dzieci wykonywać nie powinny, zaś wśród młodzieży ze szkół rolniczych – pełnego zakresu wiedzy o zagrożeniach zdrowia i życia przy pracy w rolnictwie, ale przy założeniu, że zadanie to powinny wykonywać szkoły, Kasa zaś pomagać i inspirować;
- kierowania się w doborze form prewencji dotychczasowym doświadczeniem i osiąganymi rezultatami (skutecznością);
- współpracy w zapobieganiu wypadkom przy pracy i chorobom zawodowym z różnymi instytucjami i organizacjami, tak w ramach porozumień wielostronnych (np. komisji) jak i w drodze kontaktów dwustronnych;
- informowania rolników o przysługujących im prawach dochodzenia na drodze cywilnej odszkodowań od producentów wyrobów powodujących wypadki przy pracy (w związku z wejściem w życie Ustawy z dnia 2 marca 2000 roku o ochronie niektórych praw konsumentów oraz o odpowiedzialności za produkt niebezpieczny).

1.3. Zapobieganie upadkom.

Zagrożenia powodujące tę grupę wypadków były głównym tematem szkoleń i konkursów.

Podczas szkoleń omawiano znaczenie stanu podwórza, drabin i schodów, zabezpieczania otworów technologicznych, zagrożenia związane z przewożeniem osób na wysokich ładunkach.

W szkoleniu posługiwano się filmem *Podwórze i obejście gospodarskie*, rozdawano broszurę *Bezpieczna praca na wysokości, w wykopach i zbiornikach w gospodarstwie rolnym* oraz ulotkę *Zabezpiecz się przed upadkiem*.

Sprawę porządku w obejściu, dobrych drabin i schodów omawiano jako główny temat na szkoleniach organizowanych dla kobiet.

Porządek w obejściu i likwidacja zagrożeń upadkami były głównymi elementami konkursów na estetyczną i bezpieczną zagrodę, na najbezpieczniejsze gospodarstwo, na estetyczną i bezpieczną wieś i innych.

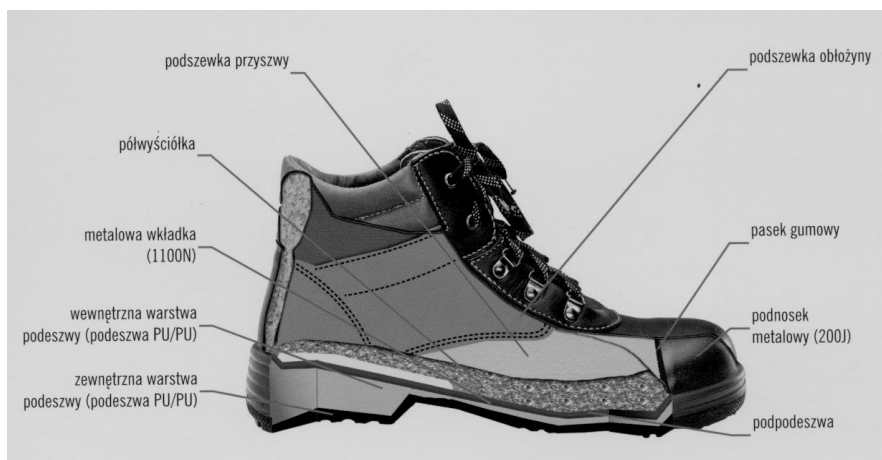
*Drabina i zabezpieczenie otworu zrzutowego
wykonane w ramach konkursu na wykonanie
zaleceń prewencyjnych.
fot. OR w Białymstoku*

Niektóre oddziały i placówki terenowe prowadziły konkursy poświęcone tylko zabezpieczeniom przed upadkami. Tak np. w OR w Radomiu w 3. wsiach, gdzie najwięcej osób doznało urazów na skutek upadków, na zakończenie szkolenia zorganizowano konkurs „Zabezpiecz się przed upadkiem”.

Spośród innych form oddziaływania można wymienić m.in. przygotowanie przez OR plansz obrazujących zagrożenia i sposób prawidłowego wykonania drabin i schodów oraz zabezpieczenia otworów technologicznych (np. w OR w Zambrowie), ekspozycji dobrze wykonanych drabin (np. w PT w Limanowej na terenie OR w Nowym Sączu), zamieszczania artykułów na ten temat w lokalnej prasie itp. Trzy plansze poświęcone upadkom przygotowano w Biurze Prewencji i Rehabilitacji i wydrukowano je w nakładzie 600 egzemplarzy dla potrzeb oddziałów regionalnych.

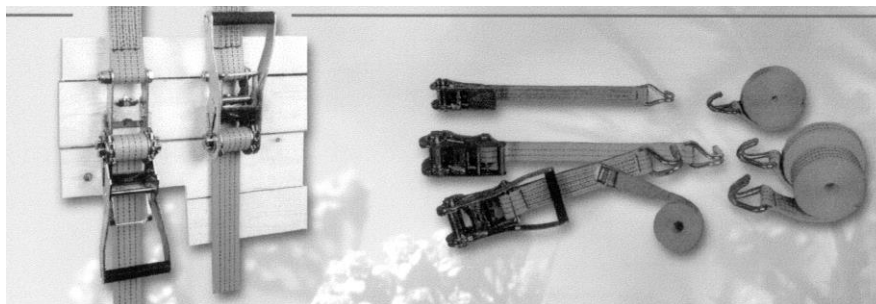
Zwracano rolnikom uwagę na stosowanie właściwego obuwia. W związku z tym, że na rynku wiejskim nie ma dotychczas obuwia ochronnego dla rolników, na Targach SAWO wyróżniono tytułem „Wyrób zwiększający bezpieczeństwo pracy w gospodarstwie rolnym” trzewiki ochronne, produkowane przez Zakłady Przemysłu Obuwniczego w Strzelcach Opolskich. Opublikowano kilka artykułów i audycję radiową na temat zastosowania tych butów, zachęcając handlowców wiejskich do zajęcia się ich dystrybucją. Producentowi zaproponowano dalszą współpracę w

promocji. Niestety, do czasu sporządzenia tej informacji, ZPO nie odpowiedziały na ofertę.

*Wyróżniony przez Prezesa KRUS trzewik
produkowany przez ZPO w Strzelcach Opolskich*

Promowano też inne wyroby, których zastosowanie zmniejszyłoby liczbę wypadków, jak wyróżnione przez Prezesa Kasy drabiny aluminiowe i pasy ściągające do zabezpieczania przewożonych ładunków. Kupowano te wyroby na nagrody w konkursach lub do demonstracji (m.in. podczas szkoleń i imprez z udziałem rolników). Tak np. inspektorzy z OR w Żyrardowie uzyskali od producenta pasy ściągające do celów promocyjnych.

*Uniwersalne ściągacze taśmowe
produkowane przez ARTMET w Bydgoszczy*

1.4. Zapobieganie pochwyceńom przez ruchome części maszyn.

Podczas szkoleń omawiano zasady bezpiecznego regulowania, oczyszczania i naprawy maszyn, przestrzegając na przykładach wypadków przed manipulowaniem przy maszynach uruchomionych. Posługiwano się przy tym filmem *Czy tak musiało być*.

Zachęcano do instalowania osłon w maszynach pozbawionych tych osłon, zdając

sobie sprawę z praktycznie ograniczonych możliwości zastosowania tego zalecenia przez rolników posiadających maszyny stare. Posługiwano się szczególnie filmem *Wały przegubowo-teleskopowe*.

Kontynuowano organizowanie zbiorowego, połączonego z pokazem, instalowania nowych osłon na wałach przegubowo-teleskopowych. Przy współpracy Lubelskiej Fabryki Maszyn Rolniczych – producenta wałów ze wzmocnionymi osłonami (posiadających Znak Bezpieczeństwa KRUS) przeprowadzono wymianę 1 849 osłon. Kasa współfinansowała koszt osłon do wysokości 50%. Do wsparcia finansowego tej akcji zdobywano - tam gdzie to było możliwe - innych sponsorów (wójtów, Izby Rolnicze, spółdzielnie rolnicze itp.). Mimo tak korzystnych warunków wymiany (na terenie gminy, często za 1/4 ceny), jednostki organizacyjne Kasy spotykały się z brakiem zainteresowania ze strony rolników (np. na terenie OR w Bydgoszczy, w Częstochowie, we Włocławku). Zainteresowanie rosło, jeśli w okolicy wystąpił śmiertelny wypadek pochwylenia przez nieosłonięty wał przegubowo-teleskopowy. Tak np. na terenie OR w Augustowie i OR w Zambrowie, po wystąpieniu takich wypadków, w czasie jednej akcji wymieniono po około 200 osłon.

Na uznanie zasługują inspektorzy ds. prewencji z OR w Tarnowie, którzy sami dokonywali instalowania osłon dla chętnych rolników.

Podczas przedstawiania zagrożeń pochwylenia przez ruchome części maszyn zwracano także uwagę na bezpieczną pracę siewnikami zbożowymi i sadzarkami do ziemniaków, przestrzegając przed przebywaniem w czasie pracy na pomostach lub innych częściach tych maszyn w celu korygowania ich pracy. Zachęcano do zakupu wyróżnionych przez Prezesa Kasy sadzarek bezpiecznych (z osłoniętymi zespołami wysadzającymi) i do stosowania próby kręconej dla ustalenia ilości potrzebnych nasion przy siewie siewnikami.

Zabezpieczenie maszyn w osłony ruchomych części było elementem oceny stanu bezpieczeństwa w gospodarstwach uczestniczących w konkursach na najbezpieczniejsze gospodarstwo.

W Biurze Prewencji i Rehabilitacji przygotowano 2 plansze obrazujące zagrożenia pochwylenia przez ruchome części maszyn i wydrukowano je w nakładzie po 600 egzemplarzy oraz przekazano do OR.

1.5. Zapobieganie wypadkom przy pozysku i gospodarczej obróbce drewna.

Główne działania w tym zakresie polegały na przestrzeganiu rolników przed błędami przy ścinaniu drzew i posługiwaniu się pilarkami tarczowymi, a także na prowadzeniu instruktażu bezpiecznego posługiwania się pilarkami łańcuchowymi. Podczas szkoleń i organizowanych pokazów posługiwano się filmami: *Pilarki i szlifierki*, *Zasady bezpiecznej ścinki drzew* oraz ulotką *Pilarki tarczowe*.

Ofiarom wypadków przy pilarkach tarczowych zalecano wyposażenie swoich pilarek w osłony, kliny rozdzielcze i urządzenia do poprzecznego przecinania drewna. Część rolników zalecenia przyjmuje i w miarę swoich ograniczonych możliwości wykonuje. Sytuację mogłoby radykalnie poprawić tylko zaopatrzenie się gospodarstw w fabrycznie wykonane pilarki uniwersalne – do cięcia wzdłużnego i przecinania drewna opałowego. W związku z brakiem takich pilarek na polskim rynku, Biuro Prewencji i Rehabilitacji nadal poszukiwało ich potencjalnych producentów. Przeprowadzono m.in. rozmowy na ten temat z niektórymi wystawcami na Targach DREMA w Poznaniu i Targach Leśnych w Rogowie, przedstawiając im propozycję rozwiązań konstrukcyjnych i zachęcając do podjęcia produkcji pilarek dla rolników oraz przystawek do poprzecznego cięcia drewna na opał. Uzyskane początkowo zainteresowanie producentów likwidowane było przez obawy o możliwość sprzedaży pilarek w obecnej sytuacji ekonomicznej gospodarstw. Obawy pogłębiał fakt stosowania wobec tego rodzaju maszyn wysokich wymagań technicznych (m.in. zastosowania silników z hamulcem), co powoduje, że cena pilarki, przynajmniej w pierwszym okresie produkcji, nie byłaby niższa niż 2,5 tys. zł, a taka cena nie zapewni zbytu. Z tego powodu potencjalni producenci rezygnowali z ewentualnych prac konstruktorskich i podejmowania produkcji. Przez okres 2 lat nie zrealizował także swej obietnicy wypuszczenia na rynek takich pilarek przodujący w tej branży producent – REMA w Reszlu.

*Pożądana uniwersalna
pilarka tarczowa dla
gospodarstw
(nieдоступna na polskim
rynku)*

Wykorzystując fakt zainteresowania rolników nabywaniem tańszych (za 0,6 - 1,5 tys. zł) pilarek łańcuchowych, które dobrze służą do pozysku i przygotowania drewna na opał, jednostki organizacyjne Kasy współpracowały z dystrybutorem pilarek HUSQVARNY – firmą ELEKTROLUX POLAND HUSQVARNA, organizując szkolenia połączone z pokazami bezpiecznej pracy tymi pilarkami. W ciągu roku na terenie 29 oddziałów regionalnych przeprowadzono 72 pokazy, w których wzięło udział prawie 3 000 rolników (3 pokazy przeprowadzili dealerzy innych producentów, m.in. STIHL-a) – załącznik nr 20.

Pokaz pracy pilarką łańcuchową HUSQVARNY

fot. OR.w Tarnowie

Pilarki HUSQVARNY, wyróżnione przez Prezesa Kasy jako „Wyrób zwiększający bezpieczeństwo pracy w gospodarstwie rolnym” prezentowane były także na wielu wystawach podczas imprez rolniczych oraz za pomocą prospektów reklamowych.

Organizowane też były konkursy ze znajomości zasad bezpiecznego użytkowania pilarek tarczowych i łańcuchowych (OR w Koninie) oraz pokazy bezpiecznego cięcia na pilarcie tarczowej (OR w Bydgoszczy).

1.6. Zapobieganie innym wypadkom.

Zgodnie z zaleceniem Prezesa Kasy, oddziały regionalne mogły ograniczyć lub poszerzyć listę głównych tematów działalności prewencyjnej. Jedenaście oddziałów w tematyce szkoleń uwzględniło zagrożenia przy obsłudze zwierząt, zaś 1 (OR w Augustowie) – zagrożenia chorobami roznoszonymi przez kleszcze (ze względu na nasilenie tego zagrożenia na tym terenie).

Podczas szkoleń omawiane były i inne zagrożenia, np. porażenia prądem, które powodowały wypadki w miejscowościach, gdzie odbywało się szkolenie.

Tematom tym poświęcano jednak stosunkowo mniej czasu.

2. Formy i zakres działań prewencyjnych

2.1. Szkolenie z zakresu bhp.

W 2001 roku przeprowadzono ogółem 2 943 szkolenia poświęcone bezpieczeństwu pracy w gospodarstwie rolnym, w których wzięło udział 87 440 osób

Liczbę przeprowadzonych przez oddziały regionalne szkoleń z zakresu bhp i ich uczestników w 2001 roku przedstawia załącznik nr 21.

42% wszystkich szkoleń (1 231) trwało co najmniej 5 godzin lekcyjnych (o 24 więcej niż w roku poprzednim – wzrost o 2%); przeszkolono podczas nich 32 573 osoby.

Zorganizowano także 1 712 szkoleń krótszych – o 7,5% więcej niż w roku 2000 (1 592). Prowadzono je głównie w szkołach dla uczniów, członków aktywu wiejskiego oraz w miejscowościach, gdzie napotymano trudności z przeprowadzeniem szkolenia dłuższego.

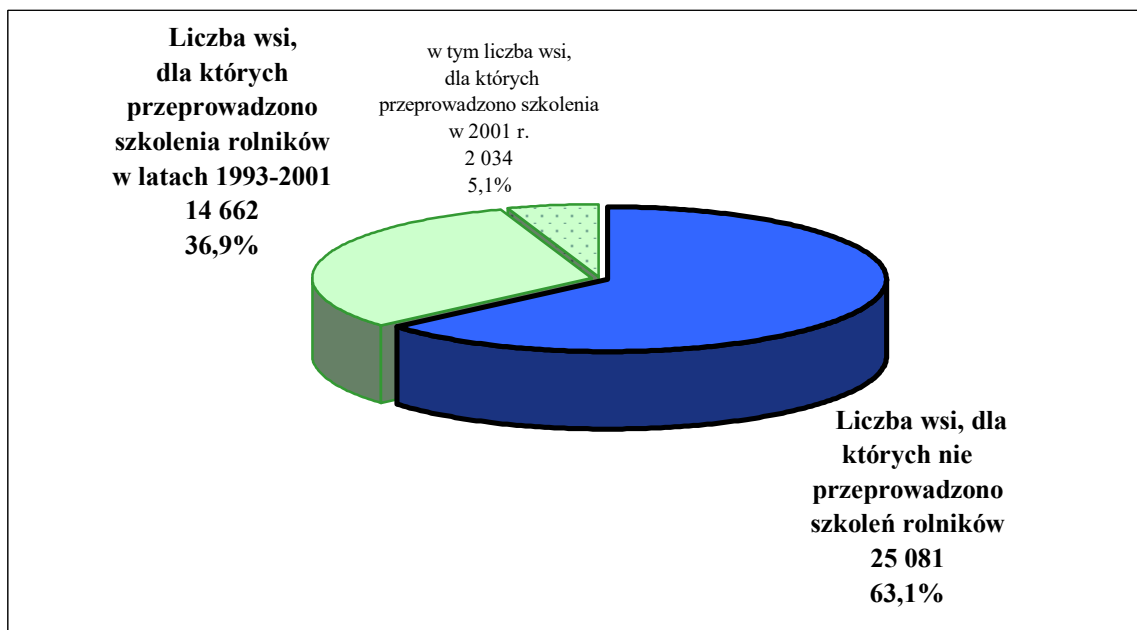
Rok	1993	1994	1995	1996	1997	1998	1999	2000	2001	Ogółem
Liczba szkoleń trwających > 5 godz.	-	1 010	1 983	1 805	1 745	1 268	1 253	1 207	1 231	11 502
Liczba szkoleń trwających < 5 godz.	258	218	416	494	588	1 040	1 014	1 592	1 712	7 332
Razem	258	1 228	2 399	2 299	2 333	2 308	2 267	2 799	2 943	18 834
Liczba uczestników szkoleń	4 744	25 780	50 448	54 570	57 580	56 500	56 880	82 256	87 440	476 198

Szkoleniem obejmowano przede wszystkim rolników i ich domowników, sołtysów, uczniów szkół rolniczych i wiejskich podstawówek oraz gimnazjów, kuracjuszy ośrodków rehabilitacyjnych Kasy oraz inne osoby związane ze środowiskiem wiejskim.

Liczbę szkoleń według grup odbiorców i ich uczestników, przeprowadzonych przez poszczególne OR, zawiera załącznik nr 22.

Szkolenia dla rolników. We wsiach przeprowadzono 1 595 szkoleń. Wzięło w nich udział 30 363 słuchaczy z 2 034 wsi, tj. z 5,1% sołectw w kraju (liczba sołectw na koniec 1998 r. wg GUS - 39 743). Przeciętnie w jednym szkoleniu uczestniczyło 19 osób (20 osób w 2000 roku) – od 11 w OR w Grudziądzu do 47 w OR w Kielcach. Pogorszenie frekwencji na szkoleniach w niektórych OR jest skutkiem organizowania ich w małych liczebnie wsiach.

Szkolenia w sołectwach przedstawia wykres:

Liczbę wsi, dla których przeprowadzono szkolenia rolników w roku 2001 i w latach 1993-2001 na terenie działania poszczególnych OR szczegółowo przedstawia załącznik nr 23.

Szkolenia dla sołtysów. 43 oddziały regionalne zorganizowały 305 szkoleń specjalnie dla sołtysów. Uczestniczyły w nich 6 182 osoby. Część sołtysów brała udział w innych szkoleniach. Ogółem w ciągu roku przeszkolono 7 317 sołtysów, tj. z 18,4% sołectw w kraju.

Jak wynika z informacji OR, obecnie ponad 50% działających sołtysów można uznać za przeszkolonych w zakresie bezpiecznej pracy w gospodarstwie rolnym.

Liczbę przeszkolonych sołtysów w poszczególnych oddziałach regionalnych w 2001 roku przedstawia załącznik nr 21, a w latach 1999-2001 – załącznik nr 24.

Szkolenia dla rolników przebywających na leczeniu rehabilitacyjnym. Pracownicy z 7. oddziałów regionalnych szkolili kuracjuszy ośrodków rehabilitacyjnych KRUS podczas każdego turnusu, w dniach roboczych, poza czasem przeznaczonym na realizację programu medycznego. Pełny zakres szkolenia (obejmujący 9 tematów) prezentowano na dwóch spotkaniach trwających ogółem 5-6 godzin. Przeprowadzono 82 szkolenia, w których uczestniczyło 10 194 osoby. Średnia frekwencja na tych szkoleniach wahała się od 55 w OSR w Teresinie do 239 w CRR w Kołobrzegu.

Szkolenia dla uczniów szkół rolniczych. Na terenie działania 38 OR, w większości szkół o profilu rolniczym przeprowadzono (często wspólnie z inspektorami PIP) 247 szkoleń dla 9 347 uczniów. Szkolenia kończyły się często eliminacjami szkolnymi w ramach konkursu wiedzy z zakresu bhp.

Szkolenia dla uczniów szkół podstawowych i gimnazjów. Z roku na rok wzrasta liczba działań prewencyjnych podejmowanych przez OR wśród dzieci i młodzieży gimnazjalnej. W ramach tych działań przeprowadzono dla 27 854 uczniów wiejskich szkół podstawowych i gimnazjów 506 szkoleń i pogadanek, podczas których omawiano najczęściej występujące zagrożenia w środowisku wiejskim podczas pracy i zabawy dzieci, a także zapoznawano z wykazem prac i czynności szczególnie niebezpiecznych, których dzieci do lat 15. wykonywać nie powinny.

Inne szkolenia. Zasady ochrony zdrowia i życia w gospodarstwie rolnym i zagrożenia przedstawiano także aktywowi gminnemu, radnym, członkiniom KGW, członkom izb rolniczych i innym osobom zainteresowanym bezpieczeństwem pracy na wsi.

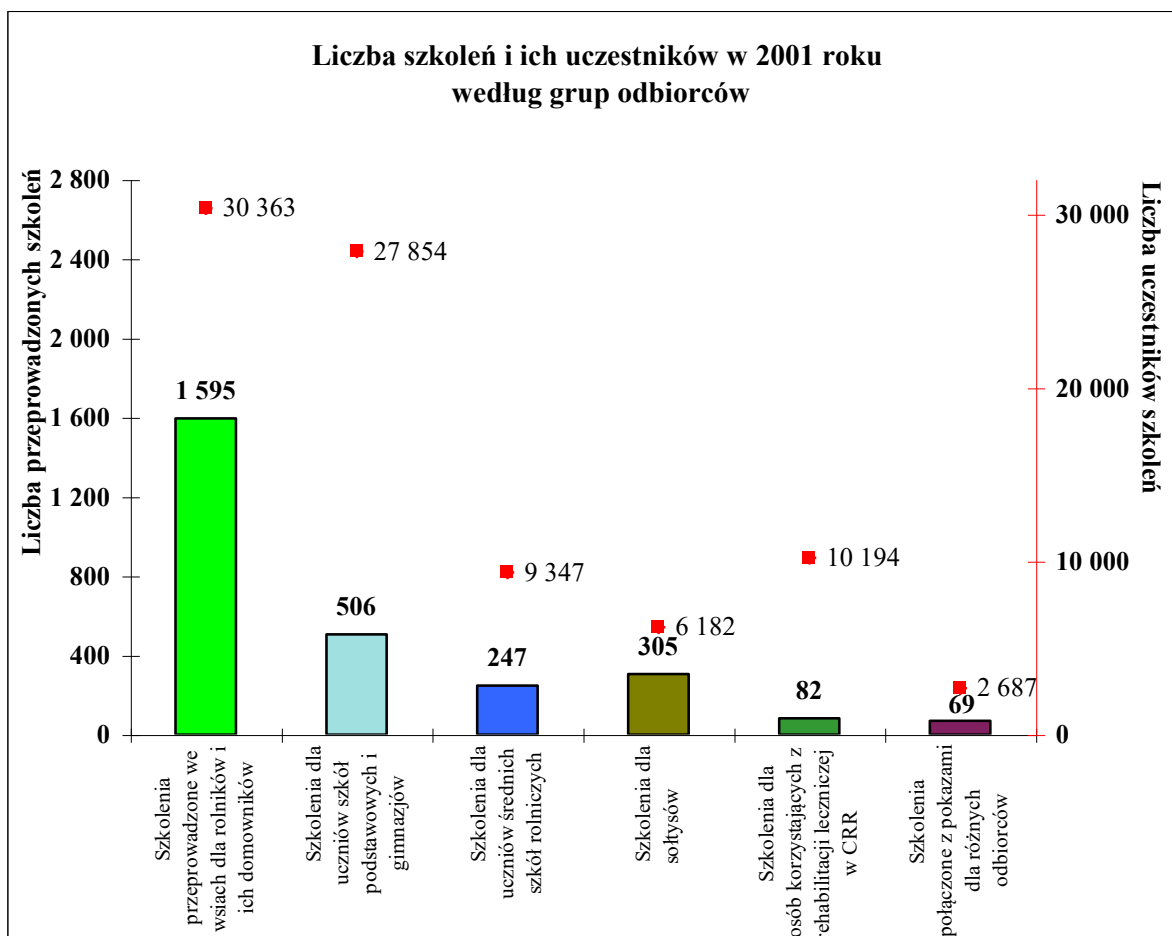

*Członkinie KGW podczas szkolenia
fot. OR w Rzeszowie*

OR w Warszawie z inicjatywy Urzędu Marszałkowskiego województwa Mazowieckiego przeprowadził przy współpracy z OR w Ciechanowie, Płocku, Ostrołęce, Radomiu i Siedlcach 6 spotkań informacyjno-szkoleniowych dla gminnych przedstawicieli do Izb Rolniczych i radnych – członków komisji rolnych. Program tych konferencji obejmował całokształt ubezpieczeń w rolnictwie indywidualnym, w tym problem wypadkowości w pracach rolniczych, zasady bezpiecznej pracy oraz działalność prewencyjną Kasy.

W 21 OR 69 szkoleń połączono z praktycznymi pokazami. Uczestnikami ich byli nie tylko rolnicy, ale również uczniowie szkół rolniczych. Jak w roku poprzednim najwięcej pokazów prezentowała firma ELEKTROLUX – POLAND HUSQVARNA.

Program szkolenia rolników dostosowywano do istniejących na danym terenie zagrożeń wypadkowych oraz kierunków prewencji zaleconych przez Prezesa Kasy.

40 OR wydawało uprawnionym rolnikom zaświadczenia o uczestnictwie w szkoleniu. Ogółem wydano 21 110 zaświadczeń, tj. 64,8% uczestników szkoleń trwających 5 i więcej godzin.

2.2. Działania pozaszkoleniowe.

Do działań pozaszkoleniowych popularyzujących wiedzę o zagrożeniach i zasadach bezpiecznej pracy w rolnictwie, najczęściej prowadzonych przez oddziały regionalne, należą przede wszystkim różnego rodzaju konkursy i olimpiady wiedzy o bhp, współpraca ze środkami masowego przekazu, organizowanie wystaw oraz pokazów.

Prawie wszystkie OR organizowały samodzielnie lub we współpracy z innymi instytucjami konkursy i olimpiady wiedzy o bhp w rolnictwie dla rolników i ich domowników. Ogółem przeprowadzono ponad 260 takich konkursów dla około 8 650

uczestników. Prowadzono je podczas masowych imprez rolniczych – przy licznie zgromadzonej publiczności (58 konkursów, w których udział wzięło ponad 2 100 osób), na zakończenie szkoleń rolników (99 konkursów – ok. 1 700 osób) czy za pośrednictwem prasy lub radia (14 konkursów – 366 osób).

Konkursy organizowano też specjalnie dla sołtysów, członków KGW, uczniów szkół rolniczych, szkół podstawowych i gimnazjów, dla rolników, którzy ulegli wypadkom, dla dzieci spędzających wakacje na wsi.

Załączniki nr 25 i 26 przedstawiają liczbę konkursów i ich uczestników, przeprowadzonych przez poszczególne oddziały regionalne w 2001 roku.

*Rolnicy rozwiązujący test konkursowy
fot. OR w Jaśle*

Około 10 400 uczniów z około 200 szkół rolniczych uczestniczyło w ponad 110 olimpiadach i konkursach wiedzy o bhp, zakończonych finałami, niejednokrotnie bardzo uroczystymi. Na terenie 35 OR konkursy objęły swym zasięgiem prawie wszystkie szkoły rolnicze.

W około 500 gimnazjach i wiejskich szkołach podstawowych zorganizowano 160 konkursów wiedzy o bhp oraz 155 konkursów plastycznych o różnym zasięgu. Ogółem we wszystkich konkursach przeprowadzonych dla najmłodszych uczestniczyło około 20 000 dzieci.

43 OR współorganizowało konkursy gminne, powiatowe lub wojewódzkie na bezpieczne gospodarstwo rolne. Ogółem przeprowadzono 83 konkursy, w których udział wzięło 2 633 gospodarstwa – w konkursie prowadzonym przez ODR i OR w Chełmie zaangażowanych było 615 gospodarstw z 22 gmin, a w 19 gminnych konkursach przeprowadzonych przez OR w Warszawie – 603 gospodarstwa.

Zwycięska „Bezpieczna zagroda”.
 fot. OR w Radomiu

W konkursach przeprowadzonych na terenie 8 OR wręczano najlepszym, oprócz cennych i praktycznych nagród, również certyfikaty „Bezpieczne gospodarstwo” - w postaci dyplomów lub tablic. (Załącznik nr 27).

Uroczyste wręczenie nagród laureatom konkursu na bezpieczne gospodarstwo rolne podczas VIII Żuławskich Targów Rolnych .
 fot. OR w Sztumie

Liczba konkursów organizowanych przez OR KRUS samodzielnie lub we współpracy z innymi instytucjami w latach 1995-2001

Konkursy i olimpiady*	1995	1996	1997	1998	1999	2000	2001	1995-2001
Wiedzy o bhp dla rolników	74	147	103	122	147	238	263	1 094
Wiedzy o bhp dla uczniów średnich szkół rolniczych	22	35	37	44	42	94	116	390
Plastyczne i wiedzy o bhp dla uczniów szkół podst.i gimn.	2	10	17	32	95	224	359	739
Na bezpieczne gospodarstwo rolne	3	17	33	44	45	66	83	291
Ogółem	101	209	190**	242	329	622	821	2 514

* - jedno lub wieloetapowe o zasięgu lokalnym, gminnym, regionalnym, wojewódzkim i okręgowym

** - zmniejszenie ogólnej liczby konkursów spowodowane zwiększeniem liczby konkursów o zasięgu wojewódzkim

Oddziaływanie na rolników za pośrednictwem mediów podejmowano w 47 oddziałach regionalnych (oprócz OR w Opatowie i OR w Sulęcinie).

Załącznik nr 28 przedstawia rozmiary współpracy ze środkami masowego przekazu, prowadzonej przez poszczególne OR.

W ponad 200 tytułach prasy lokalnej, regionalnej i rolniczej ukazało się 559 publikacji popularyzujących zagrożenia i zasady bhp oraz podejmowane przez oddziały działania prewencyjne. Ukazały się także 24 artykuły w 27. tytułach prasy centralnej, opracowane przez pracowników Biura Prewencji i Rehabilitacji.

51 różnych rozgłośni radiowych nagrało 166 audycji radiowych na terenie 37 OR, a I Program Polskiego Radia – 50 audycji przygotowanych specjalnie dla Porannych Rozmaitości Rolniczych.

Na łamach prasy i w radio podawano miesięczne informacje o wypadkach śmiertelnych rolników.

21 OR brało udział w przygotowaniu 56 audycji telewizyjnych.

OR we Wrocławiu zamieścił informację o wypadkach w Pierwszym Portalu Rolnym – lokalnym programie internetowym. Informacja o wypadkach w rolnictwie i działaniach prewencyjnych zamieszczona jest także na stronie internetowej Centrali KRUS.

Przeprowadzono VII konkurs „W rolnictwie można pracować bezpieczniej” na publikacje poświęcone popularyzacji wiedzy o zagrożeniach i zasadach bezpiecznej pracy. Na konkurs wpłynęło 37 publikacji prasowych, 51 audycji radiowych i 16 telewizyjnych.

Listę laureatów konkursu przedstawia załącznik nr 29.

Uczestniczono w masowych imprezach rolniczych (targach regionalnych, dożynkach, Dniach Otwartych Drzwi w ODR, festynach, piknikach i innych uroczystościach regionalnych), organizując tam około 217. stoisk z materiałami popularyzatorskimi. Stoiska odwiedziło około 100 000 osób związanych ze wsią – załącznik nr 28.

OR w Biłgoraju był inicjatorem organizacji 10 festynów pod hasłem „Bezpieczna wieś” w gminach o największej wypadkowości. Problem upowszechniania bezpiecznych metod pracy w rolnictwie potraktowano kompleksowo, organizując podczas festynów pokazy (wymiany i instalacji osłon na wałach przegubowo-teleskopowych, cięcia drewna opałowego, ratownictwa medycznego), turnieje wiedzy dla sołtysów, konkursy wiedzy bhp dla rolników i konkursy plastyczne dla dzieci.

*Wystawa prac dziecięcych na jednym z festynów
fot. OR w Biłgoraju*

Podobne działanie podjął OR w Płocku wspólnie z jedną ze szkół rolniczych. Na *Pikniku BHP'2001* w Gąbinie, oprócz finału konkursu dla młodzieży szkół rolniczych odbyło się szereg wystaw i pokazów poświęconych bezpieczeństwu pracy w rolnictwie (m.in. pokazy ratownictwa drogowego, udzielania pierwszej pomocy, pracy maszyn i narzędzi rolniczych, odzieży ochronnej i roboczej oraz środków ochrony indywidualnej, prawidłowego podnoszenia ciężarów) oraz szereg mini konkursów prowadzonych przez wystawców (ze znajomości ekspozycji i zasad bhp przy obsłudze wystawianego sprzętu). Prezentowano również plastycznie różne zagrożenia wypadkowe.

Inscenizacje groźnych

wypadków

*na Pikniku BHP w Gąbinie
fot. OR w Płocku*

na stoisku KRUS podczas Dni Otwartych Drzwi w Łosiowie

Przedstawiciele Kasy brali udział w różnych spotkaniach, na których zaznajamiano uczestników z problemem bezpieczeństwa pracy w gospodarstwie rolnym, w tym także w seminariach i konferencjach naukowych, podczas których wygłaszano przygotowane referaty i

wystąpienia. OR w Katowicach był głównym organizatorem jednej z konferencji poświęconej bezpieczeństwu pracy w rolnictwie.

W 2001 roku OR otrzymały następujące materiały popularyzatorskie do wykorzystania w swojej pracy prewencyjnej:

- Materiały popularyzatorskie wydane w ramach programu rządowego SPR-1
    - Wydawnictwa: opracowania, broszury i ulotki – 22 tytuły, w nakładzie 832 000 egzemplarzy;
    - Plakaty (z serii „Bezpieczeństwo pracy. Rolnictwo”) – 8 tytułów, w nakładzie 11 600 egzemplarzy;
    - Filmy – *Upadki*, *Pyły*, *Transport rolniczy*, *Chemia w rolnictwie*,
Dzieci w gospodarstwie – 1 500 kaset;
    - Kalendarze bhp na 2001 rok – 80 000 egzemplarzy.
  - Materiały popularyzatorskie zakupione lub wydane przez Kasę Książeczki dla dzieci:
    - *Dozwolone od lat 16-stu czyli niebezpieczne prace w gospodarstwie rolnym*, w nakładzie 25 000 egzemplarzy;
    - *Jak bezpiecznie pomagać rodzicom w gospodarstwie rolnym?* – 15 000 egz.
- Plakaty:
- 8 plakatów z serii *To warto kupić* – przedstawiających wyroby oznaczone Znakiem Bezpieczeństwa KRUS i wyróżnione jako zwiększające bezpieczeństwo pracy w gospodarstwie rolnym – 4 800 plakatów;
  - 10 plakatów przedstawiających zagrożenia podczas pracy w gospodarstwie rolnym i zapobieganie im – 6 000 plakatów.
- Film dla dzieci *Uwaga! Praca i zabawa bywają niebezpieczne* – 300 kaset.
- Instrukcje obsługi ciągników, plansze i katalogi z ZPC URSUS – ok. 2 tony.

3. Współpraca z innymi instytucjami i organizacjami

Współpracę w tworzeniu atmosfery sprzyjającej działalności prewencyjnej i w przeprowadzeniu wielu przedsięwzięć (głównie konkursów, wymiany osłon wałów przegubowo- teleskopowych), jednostki organizacyjne prowadziły z wieloma instytucjami i organizacjami.

Powszechna była współpraca z Inspektoratami PIP, Ośrodkami Doradztwa Rolniczego, Izbami Rolniczymi, samorządem wojewódzkim, powiatowym i gminnym. Często uczestnikami działań były też Inspektoraty Ochrony Roślin, stacje sanitarno-epidemiologiczne, stowarzyszenia sołtysów. Rozszerzały się kontakty ze związkami Kółek i Organizacji Rolniczych oraz KGW (m.in. na terenie działania OR w: Częstochowie, Jeleniej Górze, Krakowie, Opatowie, Ostrowie Wlkp., Pile, Płocku, Rzeszowie, Szczecinie, Tarnowie, Włocławku, Zduńskiej Woli, Żyrardowie).

Niektóre oddziały regionalne znalazły sprzymierzeńców w PZU i TUW (np. OR w Bielsku-Białej, Płocku), Kuratoriach Oświaty (OR w Biłgoraju, Lublinie), Związku Młodzieży Wiejskiej, Towarzystwie Ubezpieczeń w Rolnictwie „Agropolisa” (np. OR w Kielcach), Agencji Własności Rolnej Skarbu Państwa (np. OR w Olsztynie, Rzeszowie, Szczecinie), Państwową Strażą Pożarną (np. OR w Płocku), Wojewódzkim Ośrodku Medycyny Pracy (OR w Rzeszowie).

Oddziały działające na terenie województwa kujawsko-pomorskiego w listopadzie 2001 roku podpisały (wspólnie z OIP) porozumienie z Kujawsko-Pomorską Chorągwią ZHP w sprawie promocji bezpiecznych zachowań wśród dzieci. Podobnie współpracę w tej sprawie z Opolską Chorągwią nawiązał OR w Opolu.

Rozwijano także kontakty z władzami samorządowymi gmin, szczególnie w kwestii szkolenia sołtysów, ale także w prowadzeniu konkursów na najbezpieczniejsze gospodarstwo i innych form prewencji. Oddział Regionalny w Warszawie zawarł z samorządami poszczególnych gmin formalne porozumienia.

W 2001 roku po raz pierwszy Kasa zakupiła i przekazała Ochotniczym Strażom Pożarnym 87 zestawów ratowniczych (w ramach realizacji porozumienia o współpracy w budowaniu systemu ratownictwa przedlekarskiego w rejonach wiejskich). Przekazywanie OSP zestawów wpływało korzystnie na nawiązywanie współpracy w zapobieganiu wypadkom i zmniejszaniu ich skutków. Tak np. na terenie OR w Grudziądzu wyposażeniu OSP w zestaw ratowniczy towarzyszyło wręczenie listu gratulacyjnego wójta strażakowi, który uratował rodzinę zatrutą tlenkiem węgla, wymiana doświadczeń i przyjęcie wspólnych przedsięwzięć.

Na rozwój współpracy z wieloma partnerami wpłynęło niewątpliwie porozumienie zawarte w dniu 6 marca 2001 roku pomiędzy szefami dziesięciu instytucji państwowych i organizacji rolniczych.

4. Oddziaływanie na rzecz właściwej produkcji i dystrybucji bezpiecznych środków stosowanych w rolnictwie i ochron indywidualnych

Zgodnie z ustawowym upoważnieniem, Prezes Kasy prowadzi postępowanie regresowe, tj. dochodzi zwrotu wypłacanym rolnikom świadczeń z ubezpieczenia, jeżeli główną lub wyłączną przyczyną wypadku była wada wyrobu. W przypadkach, gdy równorzędną lub przeważającą przyczyną wypadku były błędy rolnika, a wada wyrobu towarzyszyła tym błędom i uzyskanie zwrotu odszkodowania byłoby wątpliwe, Prezes Kasy kieruje do producenta wystąpienie prewencyjne, zwracając uwagę na potrzebę poprawienia wyrobu lub instrukcji jego użytkowania.

Wyniki ustalania przyczyn i okoliczności wypadków były podstawą wyłonienia następnych wyrobów, przyczyniających się do powstawania zagrożeń przy pracy. Przygotowano wystąpienie regresowe (o zwrot świadczeń powypadkowych wypłaconych trzem rolnikom) wobec producenta sadzarki z nieosłoniętymi zespołami wysadzającymi (PPH AKPIL w Pilźnie).

Kontynuowano wszczęte wcześniej postępowania regresowe wobec 4. producentów, tj.:

- Spółki HELIOS-POLAND – dostawcy pianki poliuretanowej (postępowanie prowadzone przez OR w Biłgoraju zakończono uzyskaniem zwrotu świadczeń),
- Zakładu Naprawczego Mechanizacji Rolnictwa w Okonku – producenta mieszalnika pasz sypkich (zawarto ugodę),
- PPHU ROLMASZ w Kutnie – producenta siewników zbożowych z kwestionowanymi przez Kasę instrukcjami obsługi (przebrano proces sądowy),
- Zakładu „Mechanika Maszyn i Urządzeń” z Wrześni – producenta ciągnikowych wyorywaczy buraków (proces sądowy w toku),

Jednocześnie do dwóch producentów, tj. spółki BETAPOL-OXYAKTIV w Łazach – producenta płynów do mycia aparatury udojowej i Spółki PRO-AGRO KUNÓW – producenta kombajnów do zbioru kukurydzy, skierowano wystąpienia prewencyjne z żądaniem poprawienia (uzupełnienia) instrukcji obsługi.

O zastrzeżeniach do wyrobów „konsumenckich” informowano Prezesa Urzędu Ochrony Konkurencji i Konsumentów, który wszczął własne postępowanie.

Producentom wyrobów, których bezpieczeństwo potwierdziła praktyka (brak wypadków), Prezes Kasy – na wniosek producenta lub dyrektora OR – przyznaje Znak Bezpieczeństwa KRUS, który producent ma prawo zamieścić na wyrobie i używać do celów promocyjnych.

Znak Bezpieczeństwa KRUS w 2001 roku przyznano:

- Spółce BIN z Aleksandrowa Kujawskiego – dla jedenastu silosów zbożowych o pojemności 10-500 ton,
- Spółce PRONAR MTZ z Narwi – dla ciągnika 4K4 MTZ 320 A z kabiną komfortową,
- FMR PILMET z Wrocławia – dla dwóch półzawieszanych opryskiwaczy polowych,
- FMR ze Słupska – dla czterech uniwersalnych siewników zbożowych,
- POLMOT-MRĄGOWO – dla zawieszanej sadzarki S-208/3 i ładowacza czołowego TUR 2,

Kasa obserwuje rynek środków produkcji i ochron indywidualnych stosowanych w rolnictwie, aby polecać rolnikom te wyroby, które mogą zmniejszyć występujące zagrożenia lub zastąpić wyroby niebezpieczne, powodujące wypadki. Wyroby te wyróżniane są na targach tytułem „Wyrób zwiększający bezpieczeństwo pracy w gospodarstwie rolnym”. Od 2000 roku producentom wyróżnionych wyrobów przyznawana jest statuetka „DOBROŚLAW”.

W roku 2001 DOBROŚLAWA przyznano:

- ZPO w Strzelcach Opolskich – za trzewiki ochronne,
- SECURZE w Warszawie – za zestaw do ochrony dróg oddechowych z nowym typem filtrów SECURA 2000 DUST,
- firmie ROLSTAR z Ostrowi Maz. – za hydrauliczny zgarniacz obornika,
- AGROMIE w Warszawie – za importowane łuparki do drewna,
- FMR AGROMET w Brzegu – za jedno i dwurzędowe kopaczki do ziemniaków i warzyw.

Wraz z nadaniem Znaków Bezpieczeństwa KRUS i wyróżnień targowych rozpoczęto promocję tych wyrobów wśród rolników.

Kasa uczestniczyła także w przeprowadzeniu konkursu na Maszynę Rolniczą Roku podczas Targów AGROTECH w Kielcach i Ogólnopolskiego Konkursu Poprawy Warunków Pracy, w ramach którego Prezes Kasy przyznał nagrody za opracowanie i wdrożenie do produkcji wzorów odzieży ostrzegawczej dla dzieci oraz gumowych butów ochronnych dla pilarzy.

Kasa promuje jednocześnie środki ochrony osobistej. Dla zachęcenia rolników do stosowania tych środków, 9 oddziałów regionalnych (w Ciechanowie, Katowicach, Legnicy, Olsztynie, Opatowie, Pile, Tarnowie, Radomiu, Zambrowie) – zgodnie z zezwoleniem Prezesa Kasy, zakupiło maseczki przeciwpyłowe i okulary ochronne i przekazywało je bezpłatnie rolnikom uczestniczącym w szkoleniach, konkursach, pokazach.

Inne oddziały stosowały takie formy promocji, jak pokazy odzieży (na modelach), zapraszanie lokalnych producentów i sprzedawców na imprezy rolnicze (kiermasze), demonstrowanie ochron podczas szkoleń.

Z satysfakcją należy odnotować, że w sklepach z artykułami do produkcji rolnej coraz częściej pojawiają się i są oferowane podstawowe ochrony osobiste, jak rękawice, maski przeciwpylowe, okulary ochronne i osłony twarzy.

Podsumowanie i wnioski

1. W roku 2001 zmniejszyła się o 1,2% liczba nieszczęśliwych zdarzeń, zgłoszonych przez rolników do jednostek organizacyjnych Kasy w celu uzyskania odszkodowania – z 49 288 w roku 2000 do 48 643 w roku 2001.

O 3,5% zmniejszyła się liczba wypadków, prezentowana w statystyce GUS jako wypadki przy pracy rolniczej, tj. wypadków powodujących stały lub długotrwały uszczerbek na zdrowiu i wypłatę odszkodowania z tego tytułu – z 30 943 w roku 2000 do 29 847 w roku 2001.

Zmniejszyła się też częstotliwość wypadków – z 21,4 wypadków na 1000 ubezpieczonych w roku 2000 do 20,1 wypadków/1000 ubezpieczonych w roku 2001.

Zmniejszenie to uzyskano przy bardzo niekorzystnych warunkach przyrodniczych, grożących wzrostem liczby wypadków.

Zwiększyła się natomiast liczba wypadków śmiertelnych (o 4, tj. o 1,9%) oraz o 4,2% liczba zgłoszonych wypadków dzieci do lat 15. (przy zmniejszeniu o 3,6% liczby zdarzeń uznanych za wypadki przy pracy).

Zmniejszeniu uległa także liczba chorób zawodowych.

2. Zmniejszenie liczby wypadków jest wynikiem systematycznie prowadzonej przez Kasę i inne instytucje działalności zapobiegawczej. W roku 2001 przeprowadzono prawie 1 700 szkoleń dla rolników, z udziałem ponad 40 000 osób, ponad 300 szkoleń dla około 6 000 sołtysów i 750 spotkań szkoleniowych dla około 37 000 uczniów szkół wiejskich i rolniczych.

We współpracy z innymi instytucjami lub samodzielnie przeprowadzono ponad 800 konkursów, w tym 83 konkursy na bezpieczne gospodarstwo.

3. Skuteczność działań prewencyjnych ograniczana była przez warunki ekonomiczne

gospodarstw i przez brak motywacji u części rolników do poprawiania warunków bezpieczeństwa.

Dla zwiększenia tej motywacji niezbędne jest zróżnicowanie wysokości składki na ubezpieczenie wypadkowe, chorobowe i macierzyńskie w zależności od ryzyka wypadkowego występującego w gospodarstwie, a przynajmniej wprowadzić możliwość obniżania składki dla rolników, którzy zlikwidowali lub znacznie ograniczyli poziom zagrożeń w swoich gospodarstwach. Problem ten należy podnieść i uwzględnić w najbliższej nowelizacji ustawy o u.s.r.

4. Kierunki prewencji, określone przez Prezesa Kasy w roku 2001, nadal odpowiadają najczęściej występującym zagrożeniom i nie wymagają nowelizacji.

Warszawa, marzec 2002 r.

**LICZBA ZGŁOSZONYCH DO KRUS ZDARZEŃ WYPADKOWYCH W
WYSZCZEGÓLNIONYCH LATACH**

Lp.	OR KRUS	1993	1995	2000	2001	<u>2001</u> <u>2000</u>	%
1.	Augustów	831	1 572	1 307	1 370	104,8	
2.	Białystok	2 230	2 127	1 828	1 811	99,1	
3.	Bielsko-Biała	901	780	571	572	100,2	
4.	Biłgoraj	2 290	2 818	2 025	1 950	96,3	
5.	Bydgoszcz	1 340	1 289	1 307	1 304	99,8	
6.	Chełm	968	802	770	768	99,7	
7.	Ciechanów	1 695	1 237	1 156	1 175	101,6	
8.	Częstochowa	1 132	767	580	573	98,8	
9.	Gdańsk	774	637	577	609	105,5	
10.	Grudziądz	1 450	1 356	1 232	1 203	97,6	
11.	Jasło	1 124	718	565	560	99,1	
12.	Jelenia Góra	301	241	205	204	99,5	
13.	Katowice	746	626	573	512	89,4	
14.	Kielce	2 630	2 317	2 348	2 365	100,7	
15.	Konin	1 119	1 007	969	1 001	103,3	
16.	Koszalin	274	337	280	271	96,8	
17.	Kraków	1 071	773	752	910	121,0	
18.	Legnica	530	605	443	467	105,4	
19.	Lublin	3 144	3 202	2 658	2 474	93,1	
20.	Łódź	357	362	219	228	104,1	
21.	Nowy Sącz	2 323	1 741	1 350	1 511	111,9	
22.	Olsztyn	1 101	994	1 032	986	95,5	
23.	Opatów	2 141	1 696	1 479	1 350	91,3	
24.	Opole	1 182	1 029	722	739	102,4	
25.	Ostrołęka	1 712	1 213	809	771	95,3	
26.	Ostrów Wielkopolski	1 877	1 708	1 362	1 339	98,3	
27.	Piła	500	721	521	553	106,1	
28.	Płock	1 746	1 354	1 432	1 311	91,6	
29.	Poznań	1 539	1 193	985	875	88,8	
30.	Przeworsk	1 845	1 179	1 051	1 021	97,1	
31.	Radom	1 981	1 297	1 039	996	95,9	
32.	Radzyń Podlaski	2 226	1 889	1 335	1 306	97,8	
33.	Rawicz	778	801	737	695	94,3	
34.	Rzeszów	1 732	1 174	1 171	1 137	97,1	
35.	Siedlce	2 418	2 403	1 981	1 849	93,3	
36.	Słupsk	485	472	367	352	95,9	
37.	Sulęcín	346	318	356	375	105,3	
38.	Szczecin	296	333	265	243	91,7	
39.	Sztum	688	676	526	555	105,5	
40.	Tarnów	1 495	1 158	869	828	95,3	
41.	Tomaszów Mazowiecki	1 832	1 323	1 200	1 173	97,8	
42.	Wałbrzych	607	475	416	409	98,3	
43.	Warszawa	433	436	282	347	123,0	
44.	Włocławek	1 983	1 487	1 355	1 373	101,3	
45.	Wrocław	654	678	559	667	119,3	
46.	Zambrów	2 195	2 511	3 328	3 123	93,8	
47.	Zduńska Wola	2 048	1 836	1 339	1 299	97,0	
48.	Zielona Góra	315	235	241	256	106,2	
49.	Żyrardów	1 551	1 138	814	877	107,7	
OGÓLEM		65 936	57 041	49 288	48 643	98,7	

Opracowano w Biurze Prewencji i Rehabilitacji na podstawie sprawozdań statystycznych KRUS - 15 Luty 2002 r.

Liczba zgłoszonych zdarzeń wypadkowych
(wg województw)

Lp.	województwo	1999	2000	2001	$\frac{2001}{2000}$ %
1.	Dolnośląskie	1 891	1 760	1 853	105,5
2.	Kujawsko – pomorskie	3 572	3 578	3 542	99,0
3.	Lubelskie	7 991	7 287	7 005	96,1
4.	Lubuskie	420	431	477	110,7
5.	Łódzkie	4 045	4 210	4 150	98,6
6.	Małopolskie	3 609	3 466	3 545	102,3
7.	Mazowieckie	6 774	6 135	5 884	95,9
8.	Opolskie	968	827	828	100,1
9.	Podkarpackie	3 266	3 211	3 081	96,0
10.	Podlaskie	5 497	5 654	5 530	97,8
11.	Pomorskie	1 386	1 288	1 409	109,4
12.	Śląskie	1 141	1 166	1 106	94,9
13.	Świętokrzyskie	3 193	2 997	3 163	105,5
14.	Warmińsko-mazurskie	2 264	2 182	2 101	96,3
15.	Wielkopolskie	4 553	4 376	4 333	99,0
16.	Zachodniopomorskie	677	720	636	88,3
Ogółem		51 247	49 288	48 643	98,7

Opracowano w Biurze Prewencji i Rehabilitacji na podstawie sprawozdań statystycznych KRUS-15
Luty 2002 r.

**LICZBA WYDANYCH DECYZJI POWODUJĄCYCH WYPŁATĘ JEDNORAZOWYCH
ODSZKOWWAŃ
z tytułu wypadków przy pracy rolniczej**

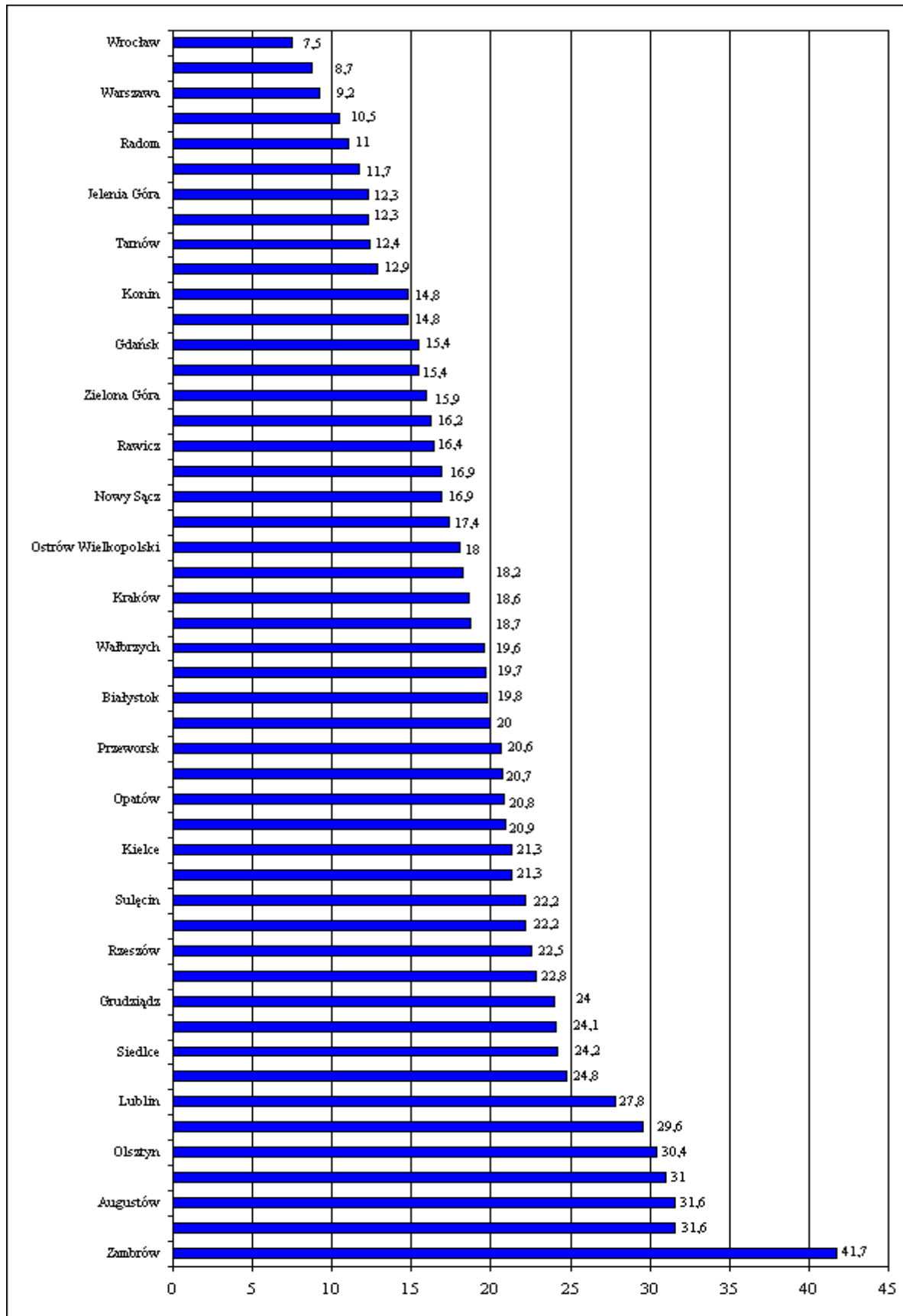
Lp.	OR KRUS	1993	1995	2000	2001	2001 % 2000
1.	Augustów	1 186	932	914	931	101,9
2.	Białystok	1 441	1 100	982	942	95,9
3.	Bielsko-Biała	730	560	310	327	105,5
4.	Biłgoraj	1 809	1 679	1 163	1 321	113,6
5.	Bydgoszcz	808	841	833	810	97,2
6.	Chełm	528	559	481	478	99,4
7.	Ciechanów	1 107	899	801	739	92,3
8.	Częstochowa	340	470	318	281	88,4
9.	Gdańsk	395	437	419	439	104,8
10.	Grudziądz	997	925	872	759	87,0
11.	Jasło	807	510	395	394	99,7
12.	Jelenia Góra	168	157	142	122	85,9
13.	Katowice	403	428	422	333	78,9
14.	Kielce	1 797	1 762	1 293	1 243	96,1
15.	Konin	696	668	529	537	101,5
16.	Koszalin	135	212	193	198	102,6
17.	Kraków	623	630	627	623	99,4
18.	Legnica	354	459	291	207	71,1
19.	Lublin	2 750	2 730	1 560	1 590	101,9
20.	Łódź	276	300	147	132	89,8
21.	Nowy Sącz	1 491	1 072	834	834	100
22.	Olsztyn	847	813	742	721	97,2
23.	Opatów	1 446	1 397	890	882	99,1
24.	Opole	491	592	488	437	89,5
25.	Ostrołęka	780	683	404	343	84,9
26.	Ostrów Wielkopolski	1 202	1 183	828	784	94,7
27.	Piła	278	452	306	256	83,7
28.	Płock	890	1 069	726	841	115,8
29.	Poznań	813	838	702	638	90,9
30.	Przeworsk	1 051	728	644	456	70,8
31.	Radom	1 062	887	591	571	96,6
32.	Radzyń Podlaski	1 525	1 596	965	951	98,5
33.	Rawicz	489	562	437	399	91,3
34.	Rzeszów	1 127	819	600	660	110,0
35.	Siedlce	1 629	1 696	1 526	1 350	88,5
36.	Słupsk	312	280	307	267	87,0
37.	Sulęcín	242	228	277	272	98,2
38.	Szczecin	240	313	200	211	105,5
39.	Sztum	436	534	368	325	88,3
40.	Tarnów	837	721	498	520	104,4
41.	Tomaszów Mazowiecki	878	962	865	793	91,7
42.	Wałbrzych	460	344	257	233	90,7
43.	Warszawa	317	280	181	190	105,0
44.	Włocławek	1 156	1 017	945	989	104,7
45.	Wrocław	444	439	230	188	81,7
46.	Zambrów	1 976	1 814	2 240	1 888	84,3
47.	Zduńska Wola	1 078	1 175	619	698	112,8
48.	Zielona Góra	179	173	175	194	110,9
49.	Żyrardów	1 049	939	406	550	135,5
OGÓŁEM		42 075	39 864	30 943	29 847	96,5

LICZBA WYPADKÓW NA 1000 UBEZPIECZONYCH WG ODDZIAŁÓW REGIONALNYCH
/według decyzji powodujących wypłatę jednorazowych odszkodowań/

Lp.	OR KRUS	1992	1995	2000	2001	<u>2001</u> <u>2000</u>	%
1.	Augustów	32,9	32,3	31,9	31,6	99,1	
2.	Białystok	19,8	25,3	21,5	19,8	92,1	
3.	Bielsko-Biała	25,7	38,4	17,3	16,9	97,7	
4.	Biłgoraj	26,3	32,0	22,1	24,8	112,2	
5.	Bydgoszcz	19,2	21,6	21,8	20,9	95,9	
6.	Chełm	22,4	35,5	30,7	29,6	96,4	
7.	Ciechanów	23,4	22,4	21,6	20,0	92,6	
8.	Częstochowa	12,6	17,0	10,5	8,7	82,9	
9.	Gdańsk	21,2	16,6	15,2	15,4	101,3	
10.	Grudziądz	30,8	28,1	27,8	24,0	86,3	
11.	Jaśło	33,4	35,8	24,3	22,8	93,8	
12.	Jelenia Góra	9,8	20,6	15,2	12,3	80,9	
13.	Katowice	16,2	23,1	21,5	16,2	75,3	
14.	Kielce	24,2	29,7	21,0	21,3	101,4	
15.	Konin	16,8	17,9	14,6	14,8	101,4	
16.	Koszalin	10,3	20,8	18,9	18,7	98,9	
17.	Kraków	25,1	23,4	22,4	18,6	83,0	
18.	Legnica	19,8	37,8	22,2	15,4	69,4	
19.	Lublin	37,4	46,4	28,0	27,8	99,3	
20.	Łódź	18,3	27,8	13,8	12,3	89,1	
21.	Nowy Sącz	46,0	27,5	17,9	16,9	94,4	
22.	Olsztyn	20,4	33,8	31,9	30,4	95,3	
23.	Opatów	38,9	37,3	22,5	20,8	92,4	
24.	Opole	19,1	18,6	13,8	11,7	84,8	
25.	Ostrołęka	21,6	19,7	12,2	10,5	86,1	
26.	Ostrów Wielkopolski	27,9	25,3	18,8	18,0	95,7	
27.	Piła	18,2	26,9	18,2	14,8	81,3	
28.	Płock	26,2	23,0	17,5	20,7	118,3	
29.	Poznań	21,1	24,9	21,9	19,7	90,0	
30.	Przeworsk	32,5	34,3	30,6	20,6	67,3	
31.	Radom	23,1	16,9	11,6	11,0	94,8	
32.	Radzyń Podlaski	32,8	52,6	32,7	31,6	96,6	
33.	Rawicz	18,1	24,6	18,5	16,4	88,6	
34.	Rzeszów	25,7	32,8	22,2	22,5	101,4	
35.	Siedlce	24,2	30,0	27,2	24,2	89,0	
36.	Słupsk	25,1	27,5	28,9	24,1	83,4	
37.	Sulęcín	12,9	20,2	23,9	22,2	92,9	
38.	Szczecin	13,1	20,8	12,7	12,9	101,6	
39.	Sztum	18,5	33,9	24,5	21,3	86,9	
40.	Tarnów	29,6	22,1	12,8	12,4	96,9	
41.	Tomaszów Mazowiecki	22,9	27,2	24,6	22,2	90,2	
42.	Wałbrzych	23,5	31,0	22,6	19,6	86,7	
43.	Warszawa	16,8	13,7	9,8	9,2	93,9	
44.	Włocławek	32,7	28,5	29,5	31,0	105,1	
45.	Wrocław	11,8	19,0	9,5	7,5	78,9	
46.	Zambrów	47,1	39,2	49,9	41,7	83,6	
47.	Zduńska Wola	41,2	32,4	16,1	17,4	108,1	
48.	Zielona Góra	7,2	17,5	15,3	15,9	103,9	
49.	Żyrardów	24,2	33,2	13,7	18,2	132,8	
OGÓLEM		25,2	27,9	21,4	20,1	93,9	

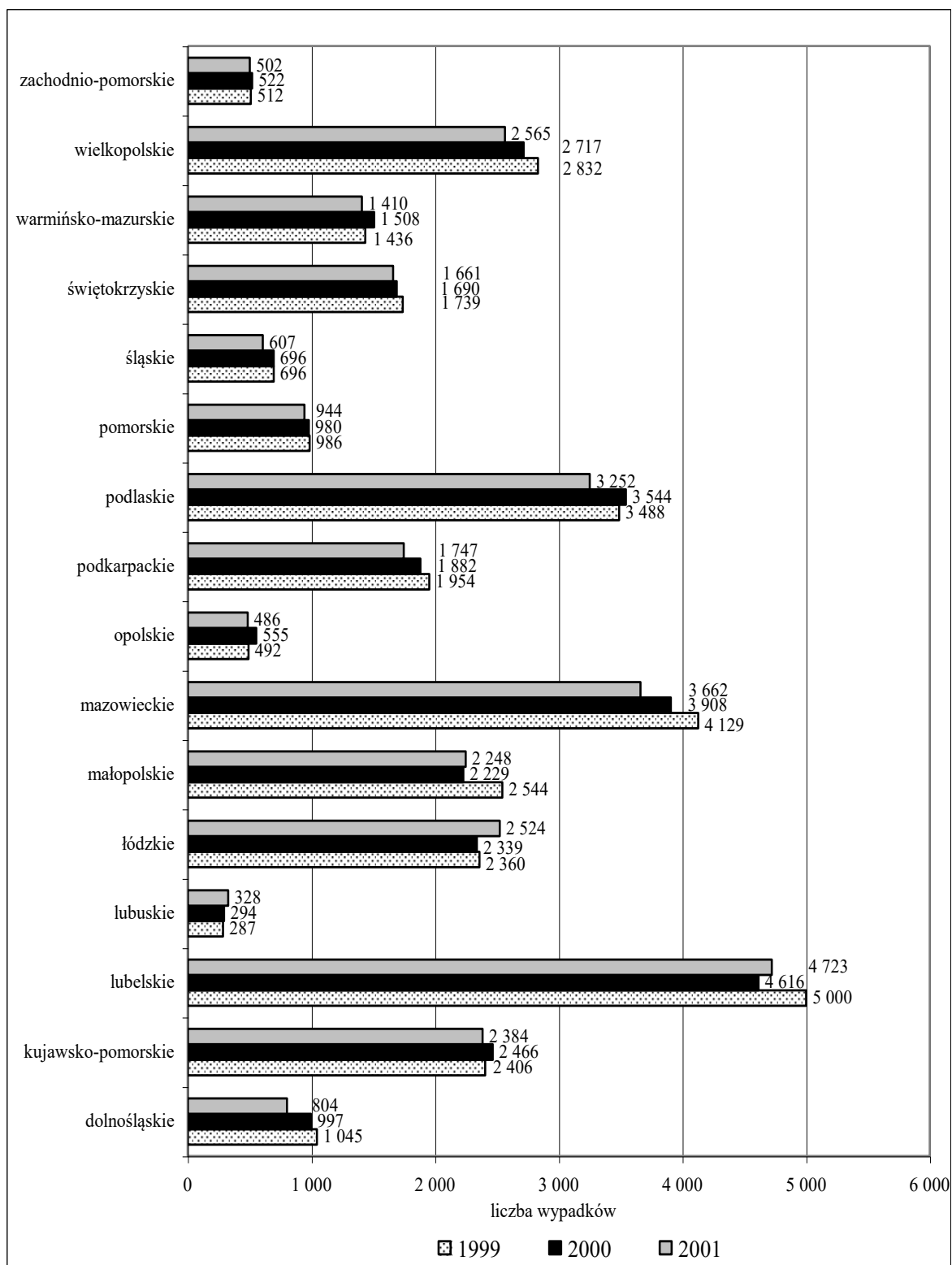
Opracowano w Biurze Prewencji i Rehabilitacji na podstawie sprawozdań statystycznych KRUS - 1 i KRUS - 15
Luty 2002 r.

LICZBA WYPADKÓW NA 1000 UBEZPIECZONYCH WEDŁUG OR W 2001 ROKU

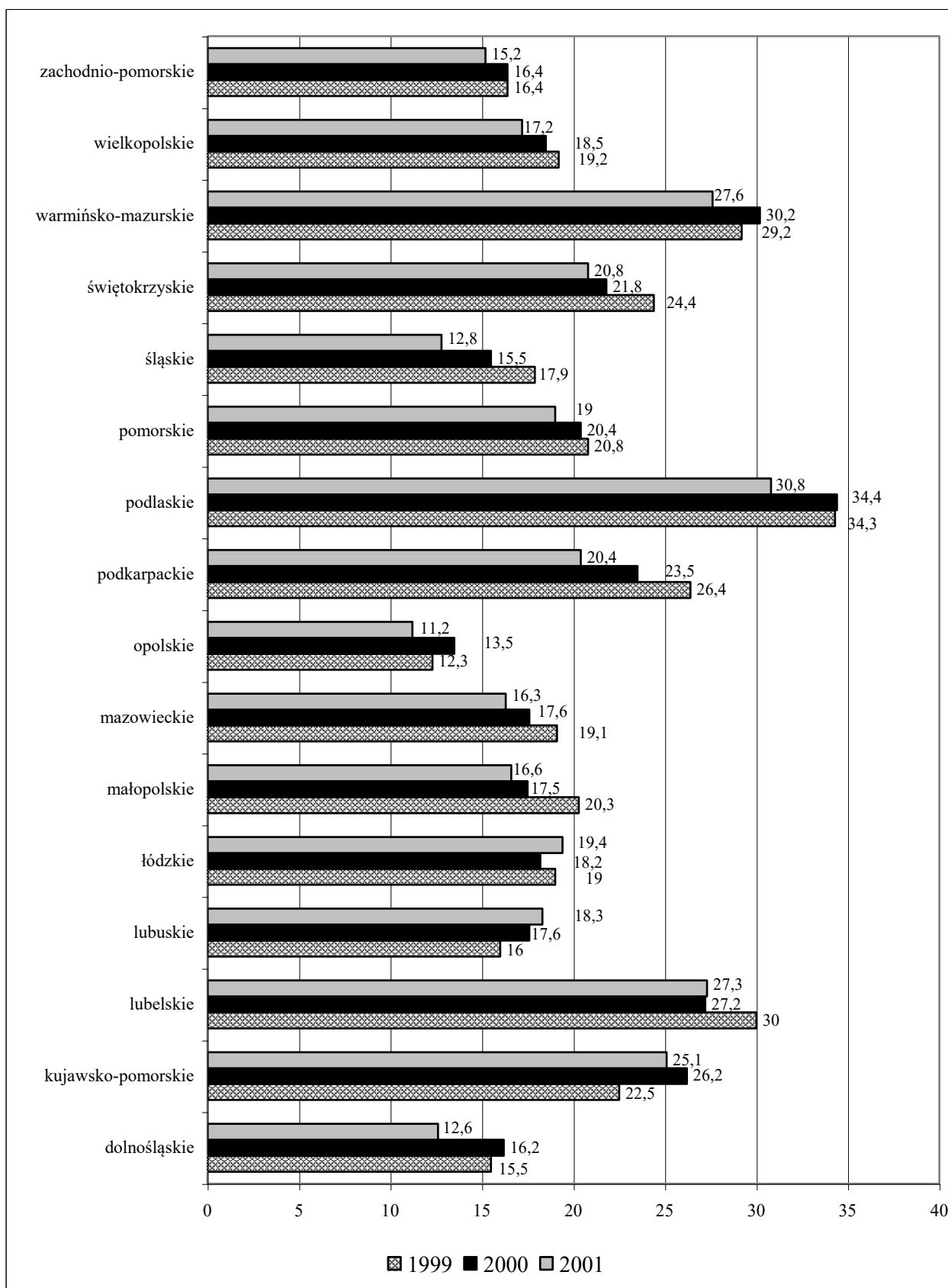
WYPADKI POWODUJĄCE WYPŁATĘ ODSZKODOWAŃ W LATACH 1999-2001
wg województw

Załącznik nr 7

LICZBA WYPADKÓW NA 1000 UBEZPIECZONYCH WEDŁUG WOJEWÓDZTW W LATACH 1999-2001

/ w odniesieniu do zdarzeń powodujących wypłatę jednorazowych odszkodowań /

Opracowano w Biurze Prewencji i Rehabilitacji na podstawie sprawozdań statystycznych KRUS-1 i KRUS-15 Luty 2002 r.

Załącznik nr 8

Liczba wypadków przy pracy rolniczej w WYSZCZEGÓLNIONYCH LATACH

/ wg decyzji powodujących wypłatę jednorazowych odszkodowań/

Wyszczególnienie	1990	1995
Ogółem	56 856	39 864
w tym:		
• upadek osób	27 434	19 418
• upadek przedmiotów	4 622	2 362
• zetknięcie się z ostrymi narzędziami ręcznymi i in. ostrymi przedmiotami	x	2 936
• uderzenie, przygniecenie przez materiały i przedmioty transportowane mechanicznie lub ręcznie	x	1 577
• przejechanie, uderzenie, pochwycenie przez środek transportu w ruchu	3 391	1 233
• pochwycenie i uderzenie przez części ruchome maszyn i urządzeń	8 619	5 350
• uderzenie, przygniecenie, pogryzienie przez zwierzęta	6 672	3 893
• pożar, wybuch, działanie sił przyrody	x	80
• działanie skrajnych temperatur	657	435
• działania materiałów szkodliwych	206	161
• nagle zachorowania	x	209
• inne zdarzenia	5 255	2 210

x - pozycje wprowadzone po raz pierwszy do statystyki w 1993 r.

Opracowano w Biurze Prewencji i Rehabilitacji na podstawie sprawozdań statystycznych KRUS - 15 Luty 2002 r.

Załącznik nr 9

PROCENTOWA STRUKTURA ZDARZEŃ WYPADKOWYCH W WYSZCZEGÓLNIONYCH LATACH

/ wg decyzji powodujących wypłatę jednorazowych odszkodowań/

Wyszczególnienie	1990	1995
• upadek osób	48,3	49,2
• upadek przedmiotów	8,1	9,4
• zetknięcie się z ostrymi narzędziami ręcznymi i in. ostrymi przedmiotami	x	4,2
• uderzenie, przygniecenie przez materiały i przedmioty transportowane mechanicznie lub ręcznie	x	3,8
• przejechanie, uderzenie, pochwycenie przez środek transportu w ruchu	6,0	5,1

• pochwylenie i uderzenie przez części ruchome maszyn i urządzeń	15,1
• uderzenie, przygniecenie, pogryzienie przez zwierzęta	11,7
• pożar, wybuch, działanie sił przyrody	x
• działanie skrajnych temperatur	1,2
• działania materiałów szkodliwych	0,4
• nagłe zachorowania	x
• inne zdarzenia	9,2

x - pozycje wprowadzone po raz pierwszy do statystyki w 1993 r.

Opracowano w Biurze Prewencji i Rehabilitacji na podstawie sprawozdań statystycznych KRUS - 15 Luty 2002 r.

Załącznik nr 10

**LICZBA WYPADKÓW ŚMIERTELNYCH PRZY PRACY ROLNICZEJ W
WYSZCZEGÓLNIONYCH LATACH /wg oddziałów regionalnych/**

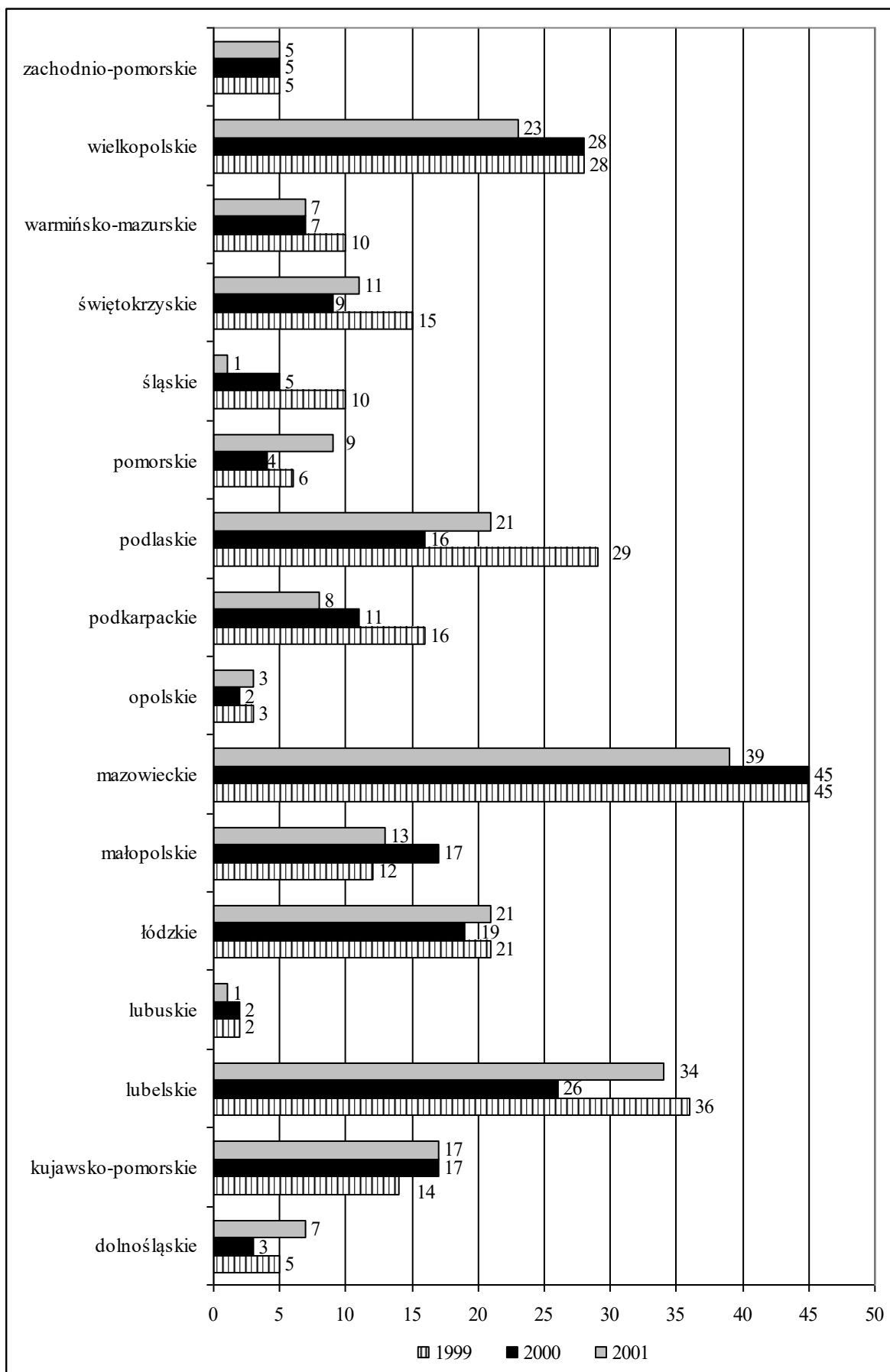
Lp.	OR KRUS	1993	1995	2000	2001	
					liczba	udział w wypadkach ogółem w %
1.	Augustów	9	7	5	6	0,64
2.	Białystok	16	15	7	6	0,64
3.	Bielsko-Biała	1	4	2	2	0,61
4.	Biłgoraj	18	15	8	11	0,83
5.	Bydgoszcz	9	9	4	3	0,37
6.	Chełm	3	2	1	0	-
7.	Ciechanów	5	12	11	14	1,89
8.	Częstochowa	7	7	4	2	0,71
9.	Gdańsk	4	4	2	7	1,59
10.	Grudziądz	4	8	3	6	0,79
11.	Jasło	4	0	1	1	0,25
12.	Jelenia Góra	1	3	1	0	-
13.	Katowice	1	1	3	0	-
14.	Kielce	7	14	9	8	0,64
15.	Konin	5	12	12	8	1,49
16.	Koszalin	6	1	2	2	1,01
17.	Kraków	4	5	2	0	-
18.	Legnica	3	3	0	1	0,48
19.	Lublin	2	11	7	13	0,82
20.	Łódź	0	2	0	1	0,76
21.	Nowy Sącz	12	8	5	6	0,72
22.	Olsztyn	6	9	4	5	0,69
23.	Opatów	10	10	6	8	0,91
24.	Opole	2	5	1	3	0,69
25.	Ostrołęka	6	8	6	5	1,46
26.	Ostrów Wielkopolski	17	12	5	5	0,64
27.	Piła	1	4	4	4	1,56
28.	Płock	12	12	8	5	0,59
29.	Poznań	6	6	6	4	0,63
30.	Przeworsk	9	4	3	3	0,66
31.	Radom	8	18	10	10	1,75
32.	Radzyń Podlaski	10	13	4	5	0,53
33.	Rawicz	4	5	3	2	0,50
34.	Rzeszów	4	1	8	4	0,61

Lp.	OR KRUS	1993	1995	2000	2001	
					liczba	udział w wypadkach ogółem w %
35.	Siedlce	11	7	10	9	0,67
36.	Słupsk	1	3	1	1	0,37
37.	Sulęcín	1	2	1	1	0,37
38.	Szczecin	2	4	2	3	1,42
39.	Sztum	3	4	1	0	-
40.	Tarnów	10	4	5	4	0,77
41.	Tomaszów Mazowiecki	6	4	4	6	0,76
42.	Wałbrzych	0	1	2	0	-
43.	Warszawa	3	7	1	0	-
44.	Włocławek	9	4	10	9	0,91
45.	Wrocław	1	5	0	5	2,66
46.	Zambrów	13	11	8	11	0,58
47.	Zduńska Wola	3	7	7	5	0,72
48.	Zielona Góra	2	1	2	1	0,52
49.	Żyrardów	5	4	5	5	0,91
Ogółem		286	318	216	220	0,74

Opracowano w Biurze Prewencji i Rehabilitacji na podstawie sprawozdań statystycznych KRUS - 15
Luty 2002 r.

Załącznik nr 11

LICZBA WYPADKÓW ŚMIERTELNYCH WEDŁUG WOJEWÓDZTW W LATACH 1999 - 2001

Opracowano w Biurze Prewencji i Rehabilitacji na podstawie sprawozdań statystycznych KRUS-15, luty 2002 r.

Załącznik nr 12

Liczba wypadków Śmiertelnych w WYSZCZEGÓLNIONYCH LATACH

/ wg decyzji powodujących wypłatę jednorazowych odszkodowań/

Wyszczególnienie	1990	1995	2000	2001	2001 2000	2001 1990
Ogółem	399	318	216	220	101,9	55,1
w tym:						
• upadek osób	89	48	32	35	109,4	39,3
• upadek przedmiotów	19	10	12	14	116,7	73,7
• zetknięcie się z ostrymi narzędziami ręcznymi i in. ostrymi przedmiotami	x	0	2	0	-	-
• uderzenie, przygniecenie przez materiały i przedmioty transportowane mechanicznie lub ręcznie	x	6	3	5	166,7	-
• przejechanie, uderzenie, pochwylenie przez środek transportu w ruchu	122	116	84	75	89,3	61,5
• pochwylenie i uderzenie przez części ruchome maszyn i urządzeń	39	25	13	11	84,6	28,2
• uderzenie, przygniecenie, pogryzienie przez zwierzęta	38	6	8	10	125,0	26,3
• pożar, wybuch, działanie sił przyrody	x	6	7	9	128,6	-
• działanie skrajnych temperatur	2	1	0	1	-	50,0
• działania materiałów szkodliwych	3	2	4	1	25,0	33,3
• nagłe zachorowania	x	30	31	30	96,8	-
• inne zdarzenia	87	68	20	29	145,0	33,3

x - pozycje wprowadzone po raz pierwszy do statystyki w 1993 r.

Opracowano w Biurze Prewencji i Rehabilitacji na podstawie sprawozdań statystycznych KRUS-15

Luty 2002 r.

Załącznik nr 13

PROCENTOWA STRUKTURA WYPADKÓW ŚMIERTELNYCH W WYSZCZEGÓLNIONYCH LATACH

/ wg decyzji powodujących wypłatę jednorazowych odszkodowań/

Wyszczególnienie	1990
• upadek osób	22,3
• upadek przedmiotów	4,8
• zetknięcie się z ostrymi narzędziami ręcznymi i in. ostrymi przedmiotami	x
• uderzenie, przygniecenie przez materiały i przedmioty transportowane mechanicznie lub ręcznie	x
• przejechanie, uderzenie, pochwylenie przez środek transportu w ruchu	30,6
• pochwylenie i uderzenie przez części ruchome maszyn i urządzeń	9,8

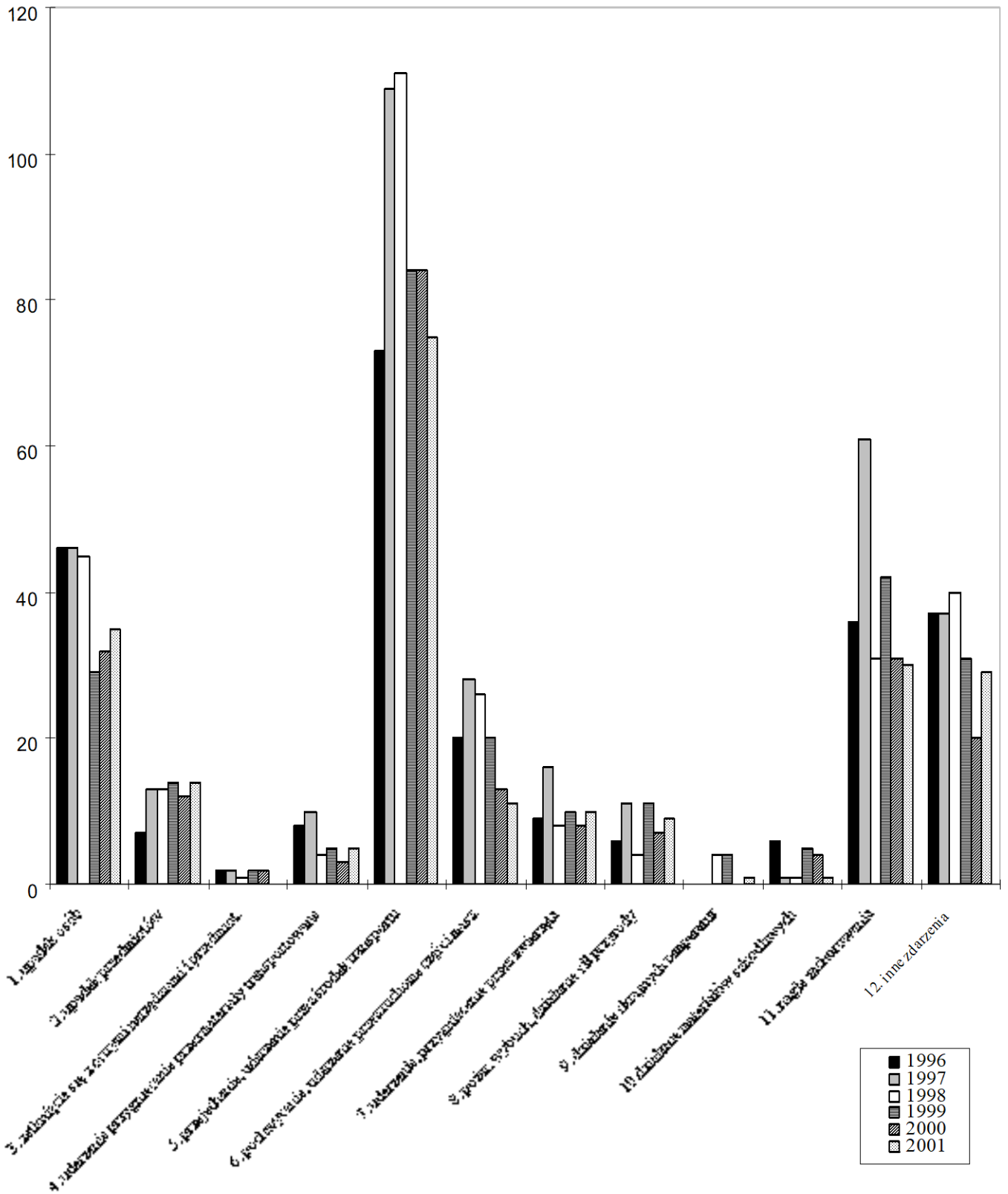

• uderzenie, przygniecenie, pogryzienie przez zwierzęta	9,5
• pożar, wybuch, działanie sił przyrody	x
• działanie skrajnych temperatur	0,5
• działania materiałów szkodliwych	0,7
• nagłe zachorowania	x
• inne zdarzenia	21,8

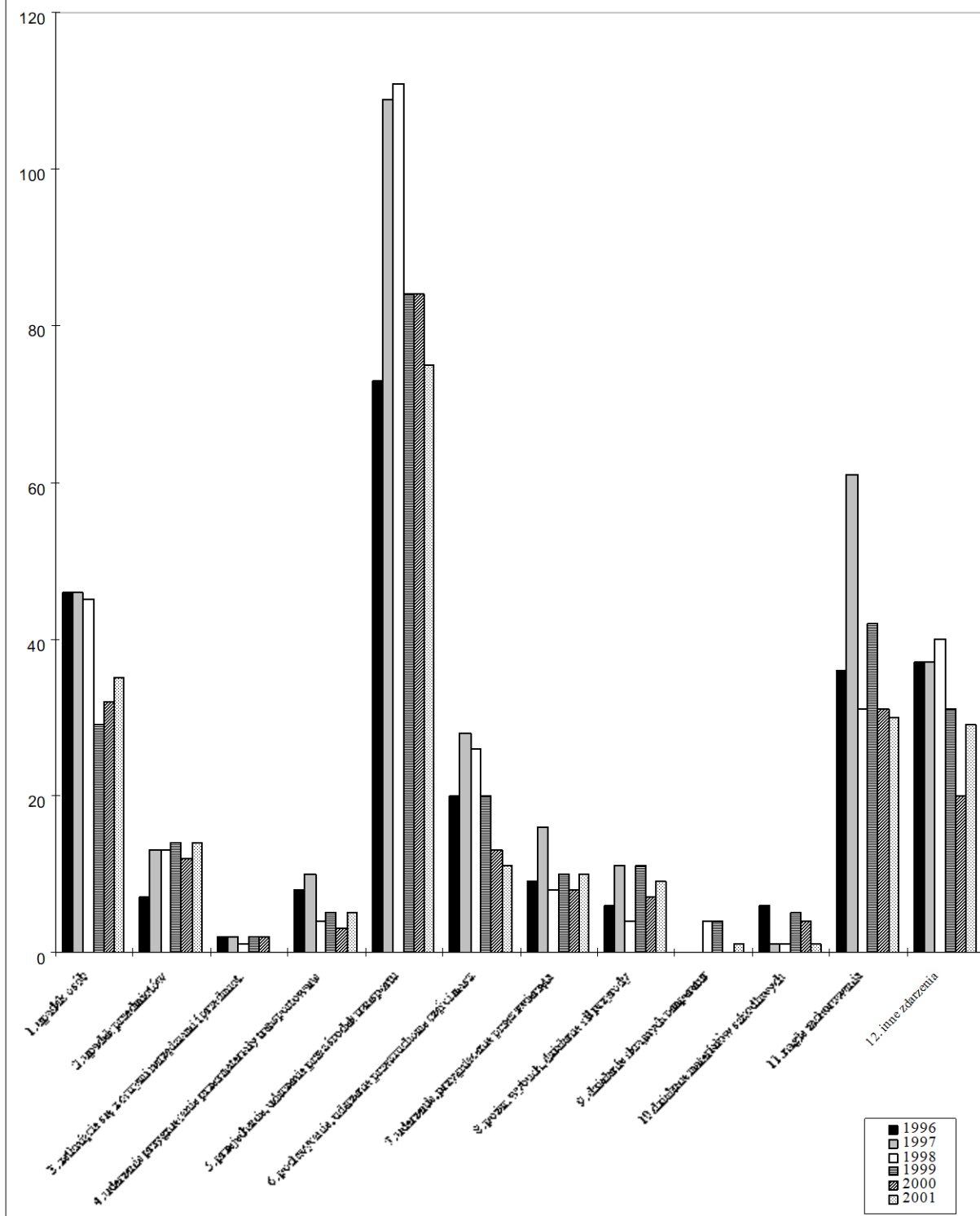
x - pozycje wprowadzone po raz pierwszy do statystyki w 1993 r.

Opracowano w Biurze Prewencji i Rehabilitacji na podstawie sprawozdań statystycznych KRUS - 15 Luty 2002 r.

Załącznik nr 14
Wypadki śmiertelne przy pracy rolniczej w latach 1996 - 2001
 wg grup zdarzeń

Załącznik nr 14
Wypadki śmiertelne przy pracy rolniczej w latach 1996 - 2001
 wg grup zdarzeń

Załącznik nr 15

**LICZBA ZGŁOSZONYCH ZDARZEŃ WYPADKOWYCH,
 W KTÓRYCH POSZKODOWANYMI BYŁY DZIECI DO LAT 15**

Lp.	OR KRUS	1993	1995	2000		2001	
				zgłoszone	uznane	zgłoszone	uznane
1.	Augustów	21	20	19	17	36	16
2.	Białystok	11	35	46	29	52	21
3.	Bielsko-Biała	3	2	2	1	6	1
4.	Biłgoraj	16	35	30	24	50	30
5.	Bydgoszcz	5	22	27	22	41	28
6.	Chełm	1	20	25	7	24	12
7.	Ciechanów	34	29	24	20	25	16
8.	Częstochowa	8	6	6	6	4	0
9.	Gdańsk	6	28	35	16	22	19
10.	Grudziądz	14	40	71	56	49	14
11.	Jasło	11	9	11	8	22	17
12.	Jelenia Góra	2	2	0	0	1	1
13.	Katowice	3	11	13	10	11	6
14.	Kielce	18	62	76	49	91	78
15.	Konin	3	17	37	20	31	19
16.	Koszalin	3	5	4	4	7	5
17.	Kraków	5	5	13	12	26	24
18.	Legnica	1	14	6	6	6	4
19.	Lublin	5	14	48	35	41	32
20.	Łódź	0	1	2	1	1	0
21.	Nowy Sącz	10	39	41	23	41	29
22.	Olsztyn	13	15	35	30	37	32
23.	Opatów	1	2	19	14	20	5
24.	Opole	6	4	9	8	9	8
25.	Ostrołęka	8	18	7	4	14	5
26.	Ostrów Wielkopolski	32	43	41	29	32	25
27.	Piła	3	28	11	6	15	7
28.	Płock	3	26	57	42	42	13
29.	Poznań	5	49	41	25	23	12
30.	Przeworsk	4	12	19	9	25	5
31.	Radom	18	38	16	12	16	4
32.	Radzyń Podlaski	14	22	23	14	36	32
33.	Rawicz	17	26	20	16	27	26
34.	Rzeszów	0	26	34	32	50	35
35.	Siedlce	16	18	28	17	22	9
36.	Słupsk	8	8	10	7	13	10
37.	Sulęcín	5	6	17	11	12	6
38.	Szczecin	0	6	6	3	2	3
39.	Sztum	9	13	14	14	15	10
40.	Tarnów	10	26	18	15	25	17
41.	Tomaszów Mazow.	20	16	21	13	25	6
42.	Wałbrzych	2	8	8	3	11	7
43.	Warszawa	2	2	5	3	9	7
44.	Włocławek	9	33	55	45	58	36
45.	Wrocław	5	5	11	10	17	4
46.	Zambrów	26	87	289	215	269	230
47.	Zduńska Wola	7	8	28	17	32	16
48.	Zielona Góra	2	0	3	1	2	2
49.	Żyrardów	5	12	16	7	11	8
OGÓLEM		430	973	1 397	988	1456	952

Opracowano w Biurze Prewencji i Rehabilitacji na podstawie sprawozdań statystycznych KRUS - 15 Luty 2002 r.

Załącznik nr 16

Liczba zgłoszonych zdarzeń wypadkowych, w których poszkodowanymi

były dzieci do lat 15 (wg województw)

Lp.	województwo	1999	2000	2001
1.	Dolnośląskie	31	27	40
2.	Kujawsko – pomorskie	104	133	141
3.	Lubelskie	134	130	151
4.	Lubuskie	11	16	13
5.	Łódzkie	51	80	76
6.	Małopolskie	86	89	97
7.	Mazowieckie	132	151	140
8.	Opolskie	6	13	9
9.	Podkarpackie	77	71	106
10.	Podlaskie	273	324	332
11.	Pomorskie	49	58	49
12.	Śląskie	13	14	16
13.	Świętokrzyskie	61	69	100
14.	Warmińsko-mazurskie	67	63	53
15.	Wielkopolskie	153	148	124
16.	Zachodniopomorskie	9	11	9
Ogółem		1257	1397	1456

Opracowano w Biurze Prewencji i Rehabilitacji na podstawie sprawozdań statystycznych KRUS-15 Luty 2002 r.

Załącznik nr 17

ZESTAWIENIE CHOROÓB ZAWODOWYCH ROLNIKÓW, POWODUJĄCYCH WYPŁATE ODSZKODOWAŃ, W LATACH 1995 - 2001

Wyszczególnienie	1995	1996	1997	1998
1. Alergiczne zapalenie pęcherzyków płucnych - płuco rolnika - płuco hodowców ptaków	41 0	38 0	47 2	41 0
2. Astma oskrzelowa	17	21	37	42
3. Alergiczny nieżyt górnych dróg oddechowych	6	0	3	3
4. Inne choroby układu oddechowego	0	0	0	0
5. Uczuleniowe zapalenie skóry	8	11	13	22
6. Kleszczowe zapalenie mózgu i opon mózgowo-rdzeniowych	6	4	11	8
7. Borelioza	0	5	13	10

8. Toksoplazmoza	1	3	3	5	
9. Drożdżycza dłoni	1	0	0	1	
10. Grzybica skóry	0	0	2	2	
11. Tasiemiec bąblowcowy wątroby	0	0	1	0	
12. Przewlekłe zapalenie nadkłykcia boczno-ramiennych	0	0	2	3	
13. Choroba wibracyjna	0	0	2	0	
14. Ostre zatrucie środkami ochrony roślin z przewlekłym zapaleniem oskrzeli	0	0	1	0	
15. Bruceloza	0	0	1	1	
16. Leptospiroza	0	0	1	0	
17. Tularemia	0	0	0	1	
18. Grzybica kropidlakowa płuc	0	0	0	1	
19. Guzki dojarek	0	0	0	1	
20. Zawodowe uszkodzenie słuchu	0	0	0	0	
21. Przewlekłe zapalenie tkanek miękkich stawów biodrowych i łokciowych	0	0	0	0	
22. Przewlekła choroba obwodowego układu nerwowego wywołana uciskiem na pnie nerwów	0	0	0	0	
23. Skaza krwotoczna nabyta	0	0	0	0	
Ogółem	80	82	139	141	1

Opracowano w Biurze Prewencji i Rehabilitacji na podstawie decyzji Inspektorów Sanitarnych, luty 2002 r.

Załącznik nr 18

LICZBA CHORÓB ZAWODOWYCH ROLNIKÓW W WYSZCZEGÓLNIANYCH LATACH

/wg oddziałów regionalnych/

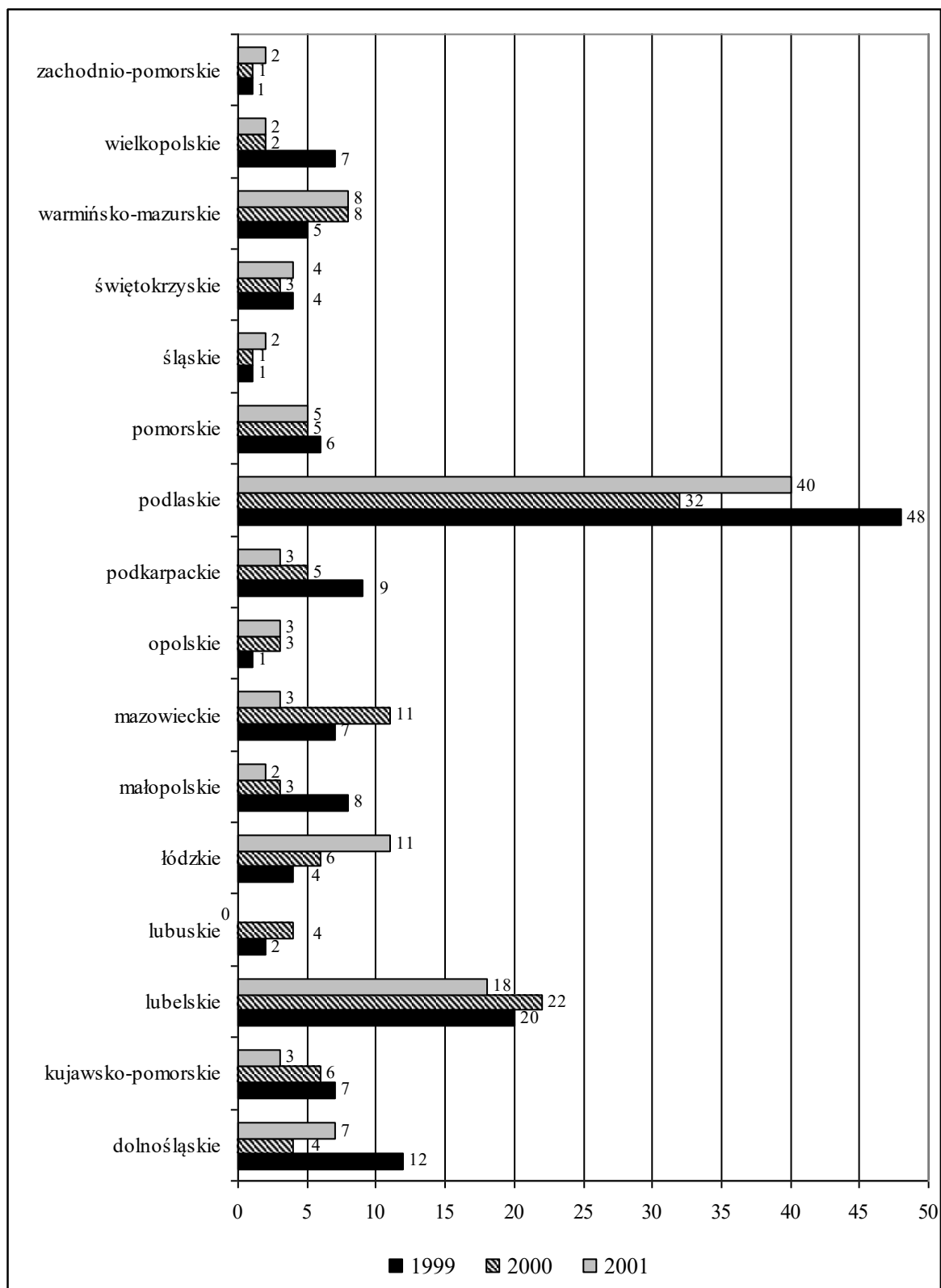
Lp.	OR KRUS	1992	1995	2000	2001
1.	Augustów	0	2	15	9
2.	Białystok	0	7	15	26
3.	Bielsko-Biała	1	0	0	1
4.	Biłgoraj	0	6	6	6
5.	Bydgoszcz	1	1	2	0
6.	Chełm	0	2	0	0
7.	Ciechanów	1	1	5	2
8.	Częstochowa	1	0	1	0
9.	Gdańsk	0	0	3	1
10.	Grudziądz	0	1	2	2
11.	Jasło	0	1	0	1
12.	Jelenia Góra	0	1	0	1
13.	Katowice	0	2	1	2
14.	Kielce	0	1	3	4
15.	Konin	0	0	1	2
16.	Koszalin	0	0	0	1
17.	Kraków	0	1	2	0
18.	Legnica	0	0	2	0
19.	Lublin	0	25	12	7
20.	Łódź	0	1	1	0
21.	Nowy Sącz	0	1	0	1
22.	Olsztyn	1	1	0	1
23.	Opatów	1	0	2	0
24.	Opole	0	1	3	3
25.	Ostrołęka	0	1	2	2
26.	Ostrów Wielkopolski	0	0	0	0
27.	Piła	0	3	0	0
28.	Płock	0	1	1	0

29.	Poznań	0	1	1	0
30.	Przeworsk	1	5	4	1
31.	Radom	0	1	1	0
32.	Radzyń Podlaski	1	4	3	4
33.	Rawicz	0	1	0	0
34.	Rzeszów	0	0	0	0
35.	Siedlce	0	0	2	1
36.	Słupsk	0	0	1	4
37.	Sulęcín	0	0	3	0
38.	Szczecin	0	0	1	1
39.	Sztum	0	0	1	2
40.	Tarnów	0	1	0	1
41.	Tomaszów Mazow.	0	0	3	7
42.	Wałbrzych	0	1	0	0
43.	Warszawa	0	0	0	0
44.	Włocławek	0	0	3	1
45.	Wrocław	0	3	2	6
46.	Zambrów	0	2	8	9
47.	Zduńska Wola	0	1	1	3
48.	Zielona Góra	0	0	1	0
49.	Żyrardów	0	0	2	1
OGÓŁEM		8	80	116	113

Opracowano w Biurze Prewencji i Rehabilitacji na podstawie sprawozdań statystycznych KRUS - 15
Luty 2002 r.

Załącznik nr 19

LICZBA CHOROÓB ZAWODOWYCH WEDŁUG WOJEWÓDZTW W LATACH 1999 - 2001

Opracowano w Biurze Prewencji i Rehabilitacji na podstawie sprawozdań statystycznych KRUS-15, luty 2002 r.

Załącznik nr 20

POKAZY PRZEPROWADZONE PRZEZ OR KRUS W 2001 ROKU

Lp	OR KRUS	Wymiana osłon wałów przegubowo - teleskopowych	Pokazy bezpiecznego użytkowania pił z „HUSQVARNY”	Inne pokazy
----	---------	--	---	-------------

		liczba pokazów	liczba wymienionych osłon	liczba uczestników	liczba pokazów	liczba uczestników	
1.	Augustów	1	205	85	1	40	
2.	Białystok	5	188	99	4	58	
3.	Bielsko-Biała						
4.	Biłgoraj	3	125	300	3	360	5
5.	Bydgoszcz				7	165	1
6.	Chełm	1	59	25	1	300	
7.	Ciechanów				2	26	
8.	Częstochowa				2	29	
9.	Gdańsk				1	16	
10.	Grudziądz				1	6	
11.	Jasło	1	9	5	2	84	
12.	Jelenia Góra				1		
13.	Katowice				3	70	4
14.	Kielce	1	50	22			
15.	Konin	2	82	43			
16.	Koszalin						
17.	Kraków				1	17	1
18.	Legnica						3
19.	Lublin	3	92	120			
20.	Łódź	2	27	27			
21.	Nowy Sącz	2	57	41	1	30	
22.	Olsztyn				4	116	
23.	Opatów	1	49	40			
24.	Opole				6	220	
25.	Ostrołęka						1
26.	Ostrów Wlkp.	1	54	120			
27.	Piła				3	100	
28.	Płock	1	15	30	1	60	1
29.	Poznań	2		20	1	300	
30.	Przeworsk	1	15	23	2	41 (STIHL)	
31.	Radom	1	50	50			
32.	Radzyń Podl.	7	258	129			
33.	Rawicz						
34.	Rzeszów				1	27	
35.	Siedlce	3	157	64	3	175	1
36.	Słupsk				2	48	
37.	Sulęcín						
38.	Szczecin	1	50	80			
39.	Sztum				2	24	
40.	Tarnów	1	50	26	2	67	
41.	Tomaszów Maz.	1	29	16			
42.	Wałbrzych						
43.	Warszawa	1	24	20	2	180	
44.	Włocławek						6
45.	Wrocław						
46.	Zambrów	1	194	97	7	245	
47.	Zduńska Wola	1	10	37	4	66	
48.	Zielona Góra				1	14	
49.	Żyrardów				5	182	
RAZEM		44	1 849	1 519	75	3 046	23

Opracowano w Biurze Prewencji i Rehabilitacji na podstawie Informacji OR, marzec 2002 r.

Załącznik nr 21

**SZKOLENIA Z ZAKRESU BHP PRZEPROWADZONE PRZEZ ODDZIAŁY REGIONALNE KRUS
W 2001 ROKU**

L.p.	OR KRUS	Liczba przeprowadzonych szkoleń			Liczba uczestników szkoleń			
		trwających		ogółem	trwających		ogółem	w tym sołtysi
≥ 5 godz.	< 5 godz.	≥ 5 godz.	< 5 godz.					
1.	Augustów	29	53	82	485	1 791	2 276	239
2.	Białystok		123	123		3 108	3 108	319
3.	Bielsko-Biała	16	17	33	219	257	476	7
4.	Biłgoraj	50	14	64	986	600	1 586	91
5.	Bydgoszcz	84	32	116	1 621	1 672	3 293	482
6.	Chełm	10	16	26	144	799	943	110
7.	Ciechanów	57	19	76	777	404	1 181	91
8.	Częstochowa	51	27	78	1 154	921	2 075	48
9.	Gdańsk	15	6	21	372	99	471	56
10.	Grudziądz	26	29	55	370	850	1 220	19
11.	Jasło	35	52	87	1 902	1 001	2 903	229
12.	Jelenia Góra	18	28	46	1 198	1 057	2 255	47
13.	Katowice	29	28	57	989	903	1 892	93
14.	Kielce	41	32	73	1 052	1 172	2 224	449
15.	Konin	4	39	43	91	1 939	2 030	128
16.	Koszalin	13	17	30	3 109	982	4 091	
17.	Kraków	19	4	23	584	92	676	146
18.	Legnica	20	10	30	413	930	1 343	201
19.	Lublin	6	49	55	144	1 346	1 490	185
20.	Łódź	12	4	16	330	brak danych	330	143
21.	Nowy Sącz	2	57	59	45	1 651	1 696	135
22.	Olsztyn	16	46	62	355	1 108	1 463	231
23.	Opatów	13	52	65	306	1 074	1 380	126
24.	Opole	26	40	66	471	1 521	1 992	127
25.	Ostrołęka	44	6	50	734	172	906	125
26.	Ostrów Wlkp.	36	29	65	1 559	929	2 488	269
27.	Piła	8	40	48	134	1 701	1 835	55
28.	Płock	63	28	91	841	659	1 500	60
29.	Poznań	27	32	59	778	1 065	1 843	144
30.	Przeworsk	37	28	65	2 767	1 269	4 036	64
31.	Radom	33	67	100	645	1 799	2 444	257
32.	Radzyń Podl.	4	38	42	66	1 342	1 408	197
33.	Rawicz	28	25	53	691	1 048	1 739	223
34.	Rzeszów	11	38	49	185	1 138	1 323	103
35.	Siedlce		101	101	0	3 432	3 432	386
36.	Słupsk	5	16	21	95	418	513	10
37.	Sulęcín	1	17	18	24	382	406	18
38.	Szczecin	21	38	59	934	738	1 672	137
39.	Sztum	15	25	40	238	521	759	42
40.	Tarnów	15	45	60	264	1 746	2 010	212
41.	Tomaszów Maz.	25	32	57	374	789	1 163	51
42.	Wałbrzych	19	5	24	240	365	605	15
43.	Warszawa	6	94	100	234	1 689	1 923	490
44.	Włocławek	22	25	47	413	568	981	181
45.	Wrocław	30	22	52	580	2 147	2 727	96
46.	Zambrów	67	76	143	1 203	2 771	3 974	136
47.	Zduńska Wola	41	23	64	750	645	1 395	65
48.	Zielona Góra	20	20	40	340	560	900	128
49.	Żyrardów	61	48	109	1 367	1 697	3 064	151
RAZEM		1 231	1 712	2 943	32 573	54 867	87 440	7 317

Opracowano w Biurze Prewencji i Rehabilitacji na podstawie Informacji OR, luty 2002 r.

Załącznik nr 22

LICZBA SZKOLEŃ Z ZAKRESU BHP I ICH UCZESTNIKÓW W 2001 ROKU

WEDŁUG GRUP ODBIORCÓW

L.p.	OR KRUS	Dla rolników w CRR		Dla rolników we wsiach		Dla sołtysów		Dla uczniów szk. roln.		Dla uczniów szk. podst.	
		l. szk.	l. uczestn.	l. szk.	l. uczestn.	l. szk.	l. uczestn.	l. szk.	l. uczestn.	l. szk.	l. uczestn.
1.	Augustów			34	433	11	239	5	251	32	1 353
2.	Białystok			65	1 035	18	319	14	451	26	1 303
3.	Bielsko-Biała			14	280			3	83	2	45
4.	Biłgoraj			40	744	8	123	12	287	6	200
5.	Bydgoszcz			42	756	34	482	12	454	27	2 093
6.	Chełm			12	245	7	110	2	84	2	179
7.	Ciechanów			57	777	1	34	5	141	13	229
8.	Częstochowa			48	940			9	530	7	592
9.	Gdańsk			16	247	2	33	1	32	2	52
10.	Grudziądz			33	351	1	19	3	27	18	766
11.	Jasło	13	1 357	13	287	10	207	14	253	14	170
12.	Jelenia Góra	12	1 101	10	250	1	10			13	894
13.	Katowice			31	928	3	35	9	372	4	224
14.	Kielce			22	1 037	11	214			7	776
15.	Konin			24	604	5	108			14	1 318
16.	Koszalin	13	3 109	4	49					5	380
17.	Kraków			4	92	5	146	3	214	6	349
18.	Legnica			21	498	2	180	2	177	3	434
19.	Lublin			38	843	9	292	6	219	2	136
20.	Łódź			6	187	6	143				
21.	Nowy Sącz			47	1 206	4	135	3	120	1	63
22.	Olsztyn			20	370	15	231	6	178	20	560
23.	Opatów			41	534	5	71	7	343	12	432
24.	Opole			17	375	9	114	3	118	15	1 060
25.	Ostrołęka			47	785			3	102	5	141
26.	Ostrów Wlkp.	15	1 219	27	537	6	245	9	276	8	211
27.	Piła			27	548	2	25	3	238	14	876
28.	Płock			76	1 019	2	71	6	195	7	215
29.	Poznań			59	1 843					10	609
30.	Przeworsk	12	2 298	36	614	2	64	7	303	8	754
31.	Radom			76	1 251	5	163	10	334	9	689
32.	Radzyń Podl.			21	485	12	197			9	726
33.	Rawicz			12	215	13	212	4	277	24	1 035
34.	Rzeszów			37	755	4	72	8	496		
35.	Siedlce			49	1 183	15	386	6	252	28	1 421
36.	Słupsk			11	297	1	10	3	85	1	26
37.	Sulęcín			18	406						
38.	Szczecin	10	726	43	811	6	135	5	176		
39.	Sztum			23	334	1	19	5	93	7	242
40.	Tarnów			37	857	8	212	3	126	12	815
41.	Tomaszów Maz.			35	519	2	51			4	350
42.	Wałbrzych			19	240	1	15			4	350
43.	Warszawa			25	340	35	641			34	708
44.	Włocławek			32	571	5	124	3	143	7	243
45.	Wrocław			28	433	4	69	3	375	11	1 642
46.	Zambrów			88	1 392	2	57	14	490	36	1 954
47.	Zduńska Wola			46	834			11	285	7	276
48.	Zielona Góra			12	227	10	128	8	259	1	70
49.	Żyrardów	7	384	52	799	2	41	17	508	9	893
OGÓLEM		82	10 194	1 595	30 363	305	6 182	247	9 347	506	27 854

Opracowano w Biurze Prewencji i Rehabilitacji na podstawie Informacji OR, luty 2002 r

**LICZBA WSI, DLA KTÓRYCH PRZEPROWADZONO SZKOLENIA ROLNIKÓW
W ROKU 2001 I W LATACH 1993-2001**

L.p.	OR KRUS	2001	L. wsi w 2001 r.		1993-2001	L. wsi w l. 1993-2001		Liczba sołectw*
			Liczba sołectw	%		Liczba sołectw	%	
1.	Augustów	42	3,4		329	26,9	1 223	
2.	Białystok	68	4,8		441	30,8	1 430	
3.	Bielsko-Biała	14	4,7		230	78,0	295	
4.	Biłgoraj	30	3,0		155	15,6	991	
5.	Bydgoszcz	47	4,9		424	43,8	969	
6.	Chełm	25	5,0		136	26,9	505	
7.	Ciechanów	57	4,4		466	35,9	1 298	
8.	Częstochowa	52	6,8		526	68,8	765	
9.	Gdańsk	16	2,2		244	33,2	735	
10.	Grudziądz	33	5,3		174	27,8	626	
11.	Jasło	45	10,1		245	55,1	445	
12.	Jelenia Góra	11	3,1		83	23,4	354	
13.	Katowice	89	19,1		325	69,9	465	
14.	Kielce	55	3,4		350	21,7	1 616	
15.	Konin	30	3,2		345	36,7	939	
16.	Koszalin	14	2,6		133	24,2	549	
17.	Kraków	23	4,0		164	28,5	575	
18.	Legnica	23	5,1		212	47,3	448	
19.	Lublin	41	3,5		297	25,0	1 186	
20.	Łódź	6	2,4		63	24,8	254	
21.	Nowy Sącz	49	10,3		337	70,9	475	
22.	Olsztyn	55	5,4		404	39,3	1 027	
23.	Opatów	57	6,1		737	78,7	936	
24.	Opole	61	6,7		310	34,1	909	
25.	Ostrołęka	46	4,3		313	29,4	1 066	
26.	Ostrów Wlkp.	26	2,8		292	31,4	930	
27.	Piła	94	16,6		310	54,8	566	
28.	Płock	79	6,7		589	49,8	1 183	
29.	Poznań	59	5,6		403	38,0	1 060	
30.	Przeworsk	36	9,2		241	61,3	393	
31.	Radom	78	5,2		557	37,4	1 488	
32.	Radzyń Podl.	31	4,6		296	44,1	671	
33.	Rawicz	11	1,9		152	26,0	584	
34.	Rzeszów	37	9,4		242	61,6	393	
35.	Siedlce	49	2,9		583	34,1	1 712	
36.	Słupsk	35	7,3		209	43,4	482	
37.	Sulęcín	18	3,3		138	25,4	543	
38.	Szczecin	39	5,1		196	25,7	762	
39.	Sztum	23	4,0		186	32,3	576	
40.	Tarnów	41	7,7		207	38,9	532	
41.	Tomaszów Maz.	35	3,2		333	30,0	1 111	
42.	Wałbrzych	19	4,4		145	33,5	433	
43.	Warszawa	25	3,6		238	34,5	689	
44.	Włocławek	39	4,9		243	30,6	795	
45.	Wrocław	27	3,0		228	25,6	889	
46.	Zambrów	94	6,9		361	26,7	1 354	
47.	Zduńska Wola	45	4,8		319	34,2	934	
48.	Zielona Góra	17	2,4		97	13,6	711	
49.	Żyrardów	88	10,1		654	75,1	871	
OGÓLEM		2 034	5,1		14 662	36,9	39 743	

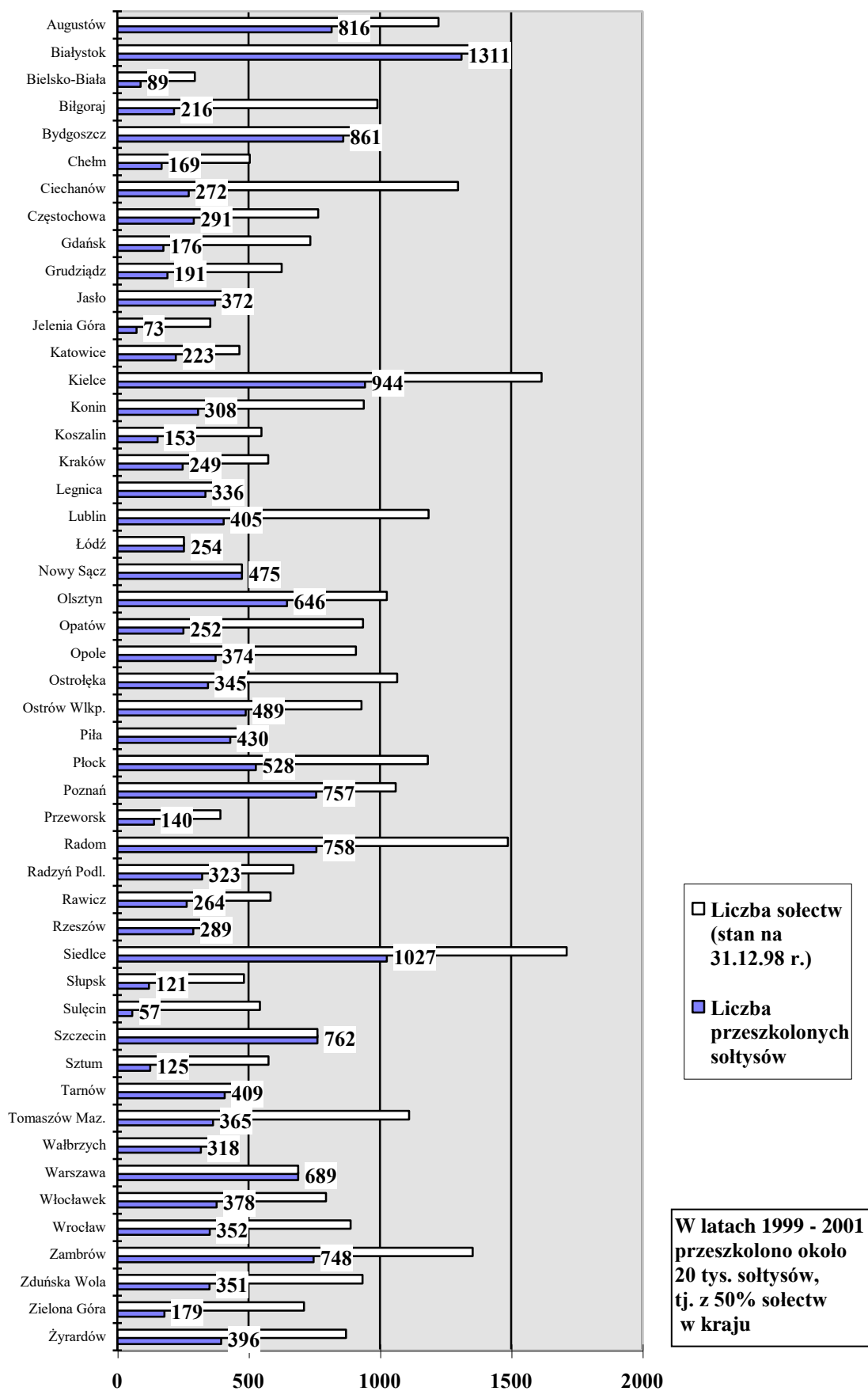
- - liczba sołectw wg GUS (stan na dzień 31.12.98 r.)

Opracowano w Biurze Prewencji i Rehabilitacji na podstawie Informacji OR, luty 2002 r.

Załącznik nr

24

LICZBA PRZESZKOLONYCH SOŁTYSÓW W LATACH 1999-2001

Opracowano w Biurze Prewencji i Rehabilitacji na podstawie Informacji OR, luty 2002 r.

Załącznik nr 25

**OLIMPIADY I KONKURSY DLA ROLNIKÓW ORGANIZOWANE SAMODZIELNIE PRZEZ OR
KRUS LUB WE WSPÓŁPRACY Z INNYMI INSTYTUCJAMI W 2001 ROKU**

L.p.	OR KRUS	KONKURSY WIEDZY O BHP W ROLNICTWIE organizowane:								Udział w organizacji innych konkursów	
		podczas masowych impresz rolniczych		na zakończenie szkoleń		za pośrednictwem mediów		pozostałe np. dla sołtysów, KGW		np. Olimpiady wiedzy roln. na zalecenia przew. i inne	
		l. konk.	l. uczestn.	l. konk.	l. uczestn.	l. konk.	l. uczestn.	l. konk.	l. uczestn.	l. konk.	l. uczestn.
1.	Augustów							2	58	5	36
2.	Białystok	8	116	4	36			2	21	3	1037
3.	Bielsko-Biała									1	10
4.	Biłgoraj	11	300	2	50					2	85
5.	Bydgoszcz	3	368	4	52	2	117				
6.	Chełm					1	25			1	12
7.	Ciechanów	2	27	27	338					2	42
8.	Częstochowa							2	15	1	16
9.	Gdańsk	1	33								
10.	Grudziądz	1	15								
11.	Jasło			2	39					1	59
12.	Jelenia Góra	1	9							1	12
13.	Katowice			1	47			1	150	1	390
14.	Kielce	1	18			1	19	5	189		
15.	Konin	1	10	1	61			1	36	1	9
16.	Koszalin	1	10					1	10		
17.	Kraków			2	58			1	17	1	15
18.	Legnica	1	15								
19.	Lublin	3	44							2	300
20.	Łódź									1	126
21.	Nowy Sącz			1	25			1	20	1	5
22.	Olsztyn							3	57	3	75
23.	Opatów	1	23	2	40			2	199	2	80
24.	Opole	2	12			2	33	4	70		
25.	Ostrołęka										
26.	Ostrów Wlkp.					1	32	3	77		
27.	Piła	1	32	25	490						
28.	Płock	1	16			1	3	6	57	1	18
29.	Poznań					2	35			1	26
30.	Przeworsk			8	40					1	41
31.	Radom	3	124	5	84	2	58				
32.	Radzyń Podl.	2	13							1	6
33.	Rawicz							2	34		
34.	Rzeszów	1	120	4	77			1	9	1	59
35.	Siedlce	3	107					1	89	1	100
36.	Słupsk							2	32		
37.	Sulęcín	2	85			1	19				
38.	Szczecin	1	18								
39.	Sztum	1	246								
40.	Tarnów	1	48					1	16	1	8
41.	Tomaszów Maz.	1	50								
42.	Wałbrzych										
43.	Warszawa										
44.	Włocławek	1	15					3	27	1	400
45.	Wrocław							1	40	1	45
46.	Zambrów	2	246	11	262			2	57	2	63
47.	Zduńska Wola	1	9					1	30	2	59
48.	Zielona Góra					1	25	1	12		
49.	Żyrardów									1	
	OGÓLEM	58	2 129	99	1 699	14	366	49	1 322	43	3 134

Opracowano w Biurze Prewencji i Rehabilitacji na podstawie Informacji OR , luty 2002 r.

Załącznik nr 26

**OLIMPIADY I KONKURSY WIEDZY O BHP ORAZ KONKURSY PLASTYCZNE
PRZEPROWADZONE
DLA UCZNIÓW ŚREDNICH SZKÓŁ ROLNICZYCH ORAZ SZKÓŁ PODSTAWOWYCH I
GIMNAZJÓW
W 2001 ROKU**

L.p.	OR KRUS	Uczniowie szkół rolniczych					Uczniowie Szkół Podstawowych i Gimnazjów						
		Olimpiady i konkursy wiedzy o bhp					Konkursy plastyczne			Inne konkursy			
		obejmujące zasięgiem szkoły rolnicze z terenu działania OR			inne		org. w wiejskich szkoł. podst. i gimn.		l. konk.	l. uczestn.	l. szkół	l. konk.	l. uczestn.
		l. konk.	l. uczestn.	l. szkół	l. konk.	l. uczestn.	l. konk.	l. uczestn.					
1.	Augustów	4*	177	3			5	965	1	57	4		
2.	Białystok	13*	453	12			8	343	10	752	45		
3.	Bielsko-Biała	5	236	5			3	58					
4.	Biłgoraj	1	600	11			2	120	5	400	5		
5.	Bydgoszcz	1	291	12					6	107	6		
6.	Chełm				3	100			2	269	2		
7.	Ciechanów	6	141	5			1	29	1	112	6	6	88
8.	Częstochowa	7	183	6					1	28	1		
9.	Gdańsk								1	544	cały powiat	1	25
10.	Grudziądz						15	517	6	390	6		
11.	Jasło	6	272	4					4	114	4		
12.	Jelenia Góra	1	12	4					1	126	17		
13.	Katowice								3	79	3		
14.	Kielce						7	342	7	417	7		
15.	Konin								4	1 318	13		
16.	Koszalin	1	1 500	10			5	20				1	21
17.	Kraków								18	302	18		
18.	Legnica	1	20	4					2	154	2		
19.	Lublin				2	39			2	200	2	28	589
20.	Łódź								1	270	21		
21.	Nowy Sącz	1	10	2					2	145	2		
22.	Olsztyn	4	86	4			24	517	1	281	b.d.		
23.	Opatów				1	84	1	83				1	10
24.	Opole	1	1 000	20	1	8	6	241	3	49	3		
25.	Ostrołęka								1	109	9		
26.	Ostrów Wlkp.	5	147	4					15	245	15		
27.	Piła	1	98	1									
28.	Płock	1	154	8	1	127	7	174	1	9	1	1	3
29.	Poznań	1	321	13					9	469	9		
30.	Przeworsk						8	135					
31.	Radom				4	122	3	125	1	216	24	2	44
32.	Radzyń Podl.								3	120	3		
33.	Rawicz	1	69	4					3	355	3		
34.	Rzeszów	1	1 500	21					1	700	26		
35.	Siedlce	6	250	6			8	442	15	445	15		
36.	Słupsk				1	31	1	26					
37.	Sulęcín								7	500	7		
38.	Szczecin	6	220	6									
39.	Sztum	1	63	10					1	129	3		
40.	Tarnów								8	216	8		
41.	Tomaszów Maz.	9	225	9			20	593					
42.	Wałbrzych						5	350	1	50	1		
43.	Warszawa						5	487					
44.	Włocławek	3	457	3					1	31	4		
45.	Wrocław	1	314	8			6	800	3	445	10	3	83
46.	Zambrów	8*	339	7			14	1 269	2	169	2	1	95
47.	Zduńska Wola	1	142	5	1**	156			1	95	1		
48.	Zielona Góra	1	259	wszystkie					1	183	1		

49. Żyrardów	4	208	4			6	505					
OGÓLEM	102	9 747	211	14	667	160	8 141	155	10 600	309	44	958

*- wśród przeprowadzonych konkursów finał konkursu dla 34 uczniów z 25 szkół województwa podlaskiego

** - XXV Olimpiada Wiedzy i Umiejętności Rolniczych dla 54 szkół rolniczych z województw: łódzkiego i mazowieckiego

Opracowano w Biurze Prewencji i Rehabilitacji na podstawie Informacji OR, luty 2002 r.

Załącznik

nr 27

KONKURSY NA NAJBEBEZPIECZNIEJSZE GOSPODARSTWO ROLNE W 2001 ROKU

L.p.	OR KRUS	KONKURSY PRZEPROWADZONE NA TERENIE DZIAŁANIA OR		Zasięg konkursów	Uwagi
		Liczba konkursów	Liczba gospodarstw biorących udział/ Liczba gospodarstw zakwalifikowanych do finału		
1.	Augustów	1	6		
2.	Białystok	6	64	powiatowe	
3.	Bielsko-Biała	1	8		
4.	Biłgoraj				
5.	Bydgoszcz	1	18		wręczano certyfikaty
6.	Chełm	1	615/36	22 gminy	
7.	Ciechanów	1	12		
8.	Częstochowa	1	12		
9.	Gdańsk				
10.	Grudziądz	1	11		wręczano certyfikaty
11.	Jasło	1	67	wojewódzki	wręczano certyfikaty
12.	Jelenia Góra	1	5		
13.	Katowice	1	40/8		
14.	Kielce	1	178		
15.	Konin	1	8		
16.	Koszalin	1	7	wojewódzki	
17.	Kraków	1	12	powiatowy	
18.	Legnica				
19.	Lublin	2	32		wręczano certyfikaty
20.	Łódź				
21.	Nowy Sącz	1	10		
22.	Olsztyn	1	45/9		wręczano certyfikaty
23.	Opatów	6	66	5 powiat. i wojew.	
24.	Opole	1			
25.	Ostrołęka	1	32		wręczano certyfikaty
26.	Ostrów Wlkp.	2	31		
27.	Piła				
28.	Płock	1	21		
29.	Poznań	1	10		
30.	Przeworsk	4	54	3 powiat i wojew.	
31.	Radom	2	14	powiatowe	
32.	Radzyń Podlaski				
33.	Rawicz	3	48		
34.	Rzeszów	1	150	wojewódzki	
35.	Siedlce	2	40		
36.	Słupsk	1	15		
37.	Sulęcín	1	11		
38.	Szczecin	1	26	wojewódzki	
39.	Sztum	1	41		
40.	Tarnów	1	35		
41.	Tomaszów Maz.	1	30		
42.	Wałbrzych	1	72		
43.	Warszawa	19	603	gminne	wręczano certyfikaty
44.	Włocławek	2	33	1 gminny	

45.	Wrocław	1	18		
46.	Zambrów	1	40		
47.	Zduńska Wola	3	26	2 gminne	
48.	Zielona Góra	1	25		
49.	Żyrardów	1	39/27		wręczano certyfikaty
OGÓLEM		83	2 633		

Opracowano w Biurze Prewencji i Rehabilitacji na podstawie Informacji OR, luty 2002 rok.

Załącznik nr 28

**INNE POZASZKOLENIOWE FORMY DZIAŁALNOŚCI PREWENCYJNEJ
PROWADZONE PRZEZ OR KRUS W 2001 ROKU**

L.p.	OR KRUS	Punkty informac.		Seminaria i wykłady		Artykuły prasowe		Audycje radiowe		Audycje tv	
		liczba stoisk	liczba uczestn.	liczba wystąpień	liczba uczestn.	liczba publikacji	liczba tytułów	liczba audycji	liczba redakcji	liczba audycji	liczba redakcji
1.	Augustów	2	90			13	3	2	1	1	1
2.	Białystok	14	8 130	10	198	13	10	8	4	3	2
3.	Bielsko-Biała	5	2 678			9	7	2	1		
4.	Biłgoraj	12	10 000			10	4	2	1	2	1
5.	Bydgoszcz	3	1 400			3	2	10	1	2	1
6.	Chełm	2	2 800			15	3	2	1		
7.	Ciechanów	2	180	8	250	9	3				
8.	Częstochowa	8	1 100			12	8	2	1	1	1
9.	Gdańsk	3	1 100			4	3				
10.	Grudziądz	2	100	1	20	35	2	1	1		
11.	Jasło	2	3 250	4	121	3	1	2	2		
12.	Jelenia Góra					5	3			8	1
13.	Katowice	10	1 600	1	100	8	8	1	1		
14.	Kielce	7	5 000	2	53	12	5	8	1		
15.	Konin	2	230			6	2	9	2	2	1
16.	Koszalin	4	400			3		3	1	3	1
17.	Kraków	2	3 500			4	4	4	2	1	1
18.	Legnica	1	114	2	179	5	2	2	1	3	1
19.	Lublin	6	3 600			2	2	40	1		
20.	Łódź	2	3 000			7	3				
21.	Nowy Sącz	1	1 000			3	2	4	3		
22.	Olsztyn	2	b.d.			4	3	3	1	1	1
23.	Opatów	3	470	2							
24.	Opole	6	420	3	125	19	6	5	2	5	2
25.	Ostrołęka	5	4 110	2	190	5	3	2	1		
26.	Ostrów Wlkp.	3	900	5	143	18	6	4	2	5	2
27.	Piła	3	1 000			8	6				
28.	Płock	4	1 360	4	300	58	9	3	2	4	1
29.	Poznań	28	15 000	3	75	12	5				
30.	Przeworsk	1	200	3	100	7	3	1	1	1	1
31.	Radom	8	800	2	47	35	3	2	2	2	1
32.	Radzyń Podl.	7	1 930			6	4				
33.	Rawicz	3	2 150	1	520	17	4	7	1	2	1
34.	Rzeszów	6	1 517	6	337	8	5	2	2	2	1
35.	Siedlce	6	5 000			9	1	8	1		
36.	Słupsk	2	80	1	36	12	3	2	1		
37.	Sulęcín	5	150								
38.	Szczecin	1	100	1	15	4	4	2	1	3	1
39.	Sztum	3	b.d.			8	4				
40.	Tarnów	4	6 500	1	14	14	3	5	3		
41.	Tomaszów Maz.	2	350	1	50	12	6	1	1		
42.	Wałbrzych	2	200	1	40	3	2				

43.	Warszawa	6	1 500			32	19	2	2	3	1
44.	Włocławek	1	200	6	677	8	3	3	1		
45.	Wrocław					21	9	1	1	2	1
46.	Zambrów	6	6 000			10	4	9	2		
47.	Zduńska Wola	5	1 000	3	123	9	3				
48.	Zielona Góra	2	140			4	2	1	1		
49.	Żyrardów	3	450	1	180	35	8	1	1		
OGÓLEM		217	100 799	74	3 893	559	205	166	54	56	24

Opracowano w Biurze Prewencji i Rehabilitacji na podstawie Informacji OR, luty 2002 r.

Załącznik nr 29

Nagrody regulaminowe przyznane w VII konkursie na publikacje poświęcone bezpieczeństwu pracy „W rolnictwie można pracować bezpieczniej”

Za najlepszy cykl publikacji prasowych:

- I. I nagroda** – Mariusz Szalbierz z „Tygodnika Nowego”,
- II. II nagroda** – Ewa Wawrzyniak z „Gazety Słupskiej”,
- III. III nagroda** – Jan Bubiń z „Aktualności Rolniczych” Wojewódzkiego Ośrodka Doradztwa Rolniczego w Modliszewicach.

Za najlepszy artykuł prasowy:

- I. I nagroda** – Mirosław Ciepielewski z „Rolnika Pomorskiego” za artykuł „Śmierć w opłotkach”,
- II. II nagroda** – Mariusz Szalbierz z „Tygodnika Nowego” za artykuł „Tragedia na całe życie”.

Za najlepszy cykl audycji radiowych:

- I. I nagroda** – Ewa Biesiada z Polskiego Radia Białystok,
- II. II nagroda ex equo:**
  - Anna Leśniewska z Polskiego Radia Rzeszów,
  - Beata Pietruszka z Polskiego Radia Lublin,
- **III nagroda ex equo:**
  - Andrzej Krystek z Polskiego Radia Bydgoszcz,
  - Jan Stępień z Polskiego Radia Kraków.

Za najlepszy cykl audycji telewizyjnych:

- I. I nagroda** – Krystyna Lewicka – Ritter z TVP Bydgoszcz

Za najlepszą audycję telewizyjną:

- II. I nagroda** – Krystyna Lewicka – Ritter z TVP Bydgoszcz za audycję „Maszyny ze znakiem bezpieczeństwa”,
- III. II nagroda** – Andrzej Kisiel z TVP Szczecin za audycję „Konkurs na najbezpieczniejsze gospodarstwo rolne”.

Za najlepszą publikację problemową:

- I. I nagroda** – Halina Londowska z Polskiego Radia Białystok za audycje poświęcone bezpieczeństwu dzieci,
- II. II nagroda** – Wojciech Jagła z OR KRUS Warszawa za artykuł „Jak zmniejszyć ilość wypadków”.